

**T.C
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı
Dokümantasyon ve Enformasyon Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

AVRUPA BİRLİĞİ VE KÜTÜPHANELER

İlkay Gürbüz

2501990165

Danışman: Prof. Dr. Aysel Yontar

İstanbul, 2003

ÖZ

Tez kapsamında; Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, Avrupa’da enformasyon toplumu çalışmaları ve bu çalışmaların kütüphane ve enformasyon hizmetlerine yansımaları, Avrupa Birliği’nde kütüphane ve enformasyon hizmetleri ile ilgili olarak politika, program ve projeler, Türkiye’de enformasyon toplumu çalışmaları, kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında başlıca gelişmeler, kalkınma planları ve bilim politikaları, ülkemizde Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında uyumu kolaylaştıracak projeler ele alınmıştır. Avrupa Birliği’nde kütüphane ve enformasyon alanındaki gelişmelerin Birlik düzeyinde politikalarla yönlendirildiği görülmektedir. Türkiye’de bugüne kadar kalkınma, kültür ve bilim politikalarında kütüphane ve enformasyon merkezlerine ilişkin durum tespiti yapılması veya kimi uygulamalar olmasına rağmen, bu çalışmalar Avrupa’da kütüphane ve enformasyon merkezlerinin bulunduğu düzeyi yakalamaya yetmemiştir.

ABSTRACT

This paper addresses the following topics related to Turkish - European Union (EU) librarianship; the political background of relations between Turkey and the EU, work related to the information society within the EU and its influence on library and information services, development plans, policies, and projects in culture, education and science on the above mentioned fields in the EU, work related to the information society within Turkey, the main developments in library and information services, development plans and science policies, and projects which will enhance the adaptability of Turkey in its accession period to the EU. Policy initiatives issued by the European Union provide useful insights into the ways in which improvements in Turkish libraries may be realized. Although some efforts have been made to enhance the status of libraries according to development plans as well as cultural and science policies, these initiatives still fall short of those enjoyed by many libraries in the European Union.

ÖNSÖZ

Enformasyonun başlangıçta ekonomik, daha sonra toplumsal bir kaynak olarak kullanılması sonucu ortaya çıkan enformasyon toplumu, dünyada tüm toplumları kendisini oluşturmaya zorlayan bir yapıdadır. Tarım toplumu, sanayi toplumu ve günümüzün enformasyon toplumu, sırasıyla birbirini tamamlayan ve takip eden oluşumlardır. ‘Enformasyon toplumu’ adı verilen son oluşum içerisinde yer alabilmek, diğerlerine göre daha farklı ve daha zor koşulları yerine getirmeyi gerekli kılmaktadır. Enformasyon toplumunu oluşturan etkenlerin, Amerika ve Japonya’da ilk ortaya çıkışları ile dünyadaki güç dengelerinin değişeceği gerçeğini gören Avrupa, 90’lı yılların başında bu tür oluşumlardan uzak kalmanın doğru olmayacağını anlamıştır. Enformasyonun kullanımı, bu tür ekonomik kaygılarla başlamasına karşın bugün enformasyonun aynı zamanda kültürel ve toplumsal bir ihtiyaç olduğu hiç şüphesiz kabul görmüştür.

On beş üye devletten oluşan Avrupa Birliği, enformasyonun gücünü bilen, bunu toplumsal hayatın her noktasında kullanmaya ve böylelikle yeniden üretimi sağlamaya çalışan bir yapı içindedir. Türkiye 1963 Ankara Antlaşması ile resmi olarak Avrupa Birliği’ne giriş için başvurusunu yapmış ve 1999 yılı itibari ile birliğe adaylık statüsü kazanmıştır. Henüz Avrupa Birliği’ne giriş sürecini tamamlayamamış olan Türkiye, bu zaman diliminde, birliğin politika ve uygulamaları ile uyum sağlamak üzere bir takım girişimlerde bulunmak durumundadır. Bu uyum sürecinde kütüphaneler, enformasyon toplumunun vazgeçilmez bir bileşeni olarak yer almak zorundadır. Bu tez uyum sürecini gerçekleştirmek üzere gereksinim duyulacak olan, Avrupa’daki enformasyon toplumu- enformasyon teknolojileri - enformasyon hizmetleri - kütüphane ve enformasyon merkezleri zincirinin aydınlatılmasına katkıda bulunabilecek bir çalışma olma amacındadır.

Enformasyonu toplayan, düzenleyen, dağıtan ve yeniden üretimi sağlayan kurumlar olarak kütüphaneler, Avrupa Birliği’nin enformasyon toplumu uygulamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Kütüphanelerin politikalarla ele alındığı, belirlenen politikaların uygulama alanları bulunduğu Avrupa Birliği’nde

kütüphaneler alanındaki gelişmeleri ortaya koymak, aynı alanlarda Türkiye’deki durumu tespit etmek, bu karşılaştırma sonucu Türkiye’nin Avrupa Birliği’ndeki gelişmeleri yakalayabilmesi için koşulları sıralamak bu tezin amaçlarını oluşturmaktadır.

Konu, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde olması, bu süreçte, kütüphanelerin üst düzeyde yerinin belirlenmesi ve Türkiye’de konuyla ilgili durum tespiti yapılması, eksiklerin belirlenmesi ve bunların giderilmesi için yapılan önerilere işlerlik kazandırılması adına önemlidir.

Tez kapsamında, Avrupa Birliği’nde enformasyon toplumu çalışmalarının etkisi ile kütüphaneler ve enformasyon hizmetleri alanında meydana gelen gelişmelerin üst düzey politikalarla belirlenmiş olması, bu politikaların uygulama alanları bulmasına karşılık, Türkiye’de üst düzey politikalar/planların aynı gelişim sürecini izlemediği ve bu sebeple Avrupa Birliği ile kütüphaneler alanında aynı gelişim düzeyine erişilememiş olduğu, Türkiye ve Avrupa Birliği’ndeki uygulamaların karşılaştırılması, farklılıkları, nedenleri ve birlik ile aynı düzeyi yakalamak için yapılması gerekenler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği; enformasyon toplumu, enformasyon, bilim ve teknoloji politikaları gibi kavramların geniş bir tabana yayılıyor olması, tez konusunun daraltılmasını gerçek anlamda zorlaştırmıştır. Aynı zamanda konuyla ilgili Türkçe literatürün azlığı, karşılaşılan zorluklar arasında anılabilir. Alanımızda konu ile ilgili, bilimsel bilgi ihtiyacına cevap verecek bir tez çalışması olduğunu söylemekte yarar vardır. 1997 tarihli, Marmara Üniversitesi Arşivcilik Bölümü’nde yapılan, ‘Avrupa Birliği’nde Arşivler ve Türkiye’deki Durum’ adlı bu değerli çalışma, Avrupa Birliği ve Türkiye’de doğrudan arşiv kurumunu politika, kurumsal yapı ve arşiv sistemleri çerçevesinde incelemiştir. Bu çalışmada arşivler konusunda, Avrupa Birliği’nin bir arşiv politikasının bulunması ve bunu temel alarak karşılaştırma yapılması, konuya daha dar ve daha sağlıklı bir bakışı mümkün kılmıştır. Avrupa Birliği’nde belirlenmiş bir kütüphane politikası olmaması, bugün bu kurumun diğer enformasyon merkezleri ile birlikte ele alınıyor olması, olumlu gelişmelerin aynı

zamanda enformasyon toplumu çalışmalarının bir sonucu olması, kütüphane hizmetlerinin aynı biçimde ele alınmasını zorlaştırmıştır.

Bu alışma sırasında, çalışmayı yönlendiren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Aysel Yontar'a, değerli fikirleri ile çalışmaya katkı sağlayan diğer hocalarıma, konu ile ilgili derin bilgisini benimle paylaşan ve zaman ayıran British Council Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri'nden sorumlu eski Başkan Yardımcısı Selma Aslan'a, mesleki gelişimim yanında akademik çalışmalarımı daima destekleyen Koç Üniversitesi Kütüphanesi Müdürü Jane Ann Lindley'e, olabilecek en kolay ve hızlı biçimde kaynaklara ulaşmamı sağlayan Koç Üniversitesi Kütüphanesi alışma arkadaşlarıma ve dostlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Öz-----	iii
Önsöz-----	iv
İçindekiler-----	vii
Kısaltmalar-----	x
Giriş-----	1

I. Avrupa Birliği Ülkelerinde Enformasyon Toplumu Oluşturma ve Geliştirme Çalışmaları

1.1. Avrupa Birliği: Tanım ve Tarihsel Gelişim-----	6
1.1.1. Avrupa Birliği'nin Örgütsel Yapısı-----	8
1.1.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri-----	11
1.2. Enformasyon Toplumu Olarak Avrupa Birliği'nin Durumu-----	16
1.2.1. Üye Ülkelerde Enformasyon Toplumu Uygulamalarına Bakış-----	9
1.2.2. Avrupa Birliği Enformasyon Toplumu Çalışmaları-----	21
1.3. Avrupa Araştırma Alanı-----	25
1.3.1. Brite-Euram-----	27
1.3.2. Esprit-----	27
1.3.3. IDA-----	28
1.3.4. Eureka-----	28
1.3.5. Cost-----	29

II. Avrupa Birliği'nde Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri:

Politika, Program ve Mesleki Örgütlenme

2.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerinin Günümüzdeki Durumuna Bakış-----	30
2.2. Avrupa Birliği: Eğitim ve Kültür Politikası Çerçevesindeki Programlar-----	33
2.2.1. Kütüphaneleri Konu Alan Eğitim Programları-----	34
2.2.2. Kütüphaneleri Konu Alan Kültür Programları-----	36
2.3. AB'nin Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Politikası Çerçevesindeki Programları-----	37
2.3.1. Çerçeve Programlar-----	39
2.3.1.1. Üçüncü Çerçeve Program 1990-1994-----	41
2.3.1.2. Dördüncü Çerçeve Program 1994-1998-----	42
2.3.1.3. Beşinci Çerçeve Program 1998-2002-----	44
2.3.1.4. Altıncı Çerçeve Program 2002-2006-----	47
2.4. Avrupa'da Enformasyon Toplumu Teknolojileri ve Kütüphanelere İlişkin Programlar-----	50
2.4.1. Internet Action Plan-----	52
2.4.2. Promise-----	52
2.4.3. Digicult-----	52
2.4.4. Delos Network of Excellence on Digital Libraries-----	53
2.4.5. Artiste (An Integrated Art Analysis and Navigation Environment)----	54
2.4.6. Brava (Broadcast Restoration of Archives through Video Analysis)--	54
2.4.7. Covax (Contemporary Culture Virtual Archive in XML)-----	54
2.4.8. ECHO (European Chronicles On-Line)-----	55
2.4.9. Renardus Academic Subject Gateway Service Europe-----	55
2.4.10. Schemas Forum for Metadata Schema Implementers-----	56
2.4.11. Macs (Multilingual Access to Subject)-----	56
2.5. Avrupa'da Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri ile İlgili Mesleki Örgütlenme-----	56
2.5.1. EBLIDA-----	57

2.5.2. IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu)-----	62
2.5.3. LIBER (Avrupa Araştırma Kütüphaneleri Derneği)-----	63

III. Avrupa Birliği Süreci'nde Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Hizmeti Politikaları

3.1. Enformasyon Toplumunun Başlıca Özellikleri ve Türkiye-----	65
3.2. Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerine İlişkin Politika ve Planlar-----	68
3.2.1. Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri ile İlgili Başlıca Gelişmeler-----	68
3.2.2. Ulusal Enformasyon Politikası Çalışmaları-----	70
3.2.3. Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP)-----	75
3.2.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963- 1967-----	75
3.2.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972-----	76
3.2.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977-----	77
3.2.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983-----	77
3.2.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989-----	78
3.2.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994-----	78
3.2.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000-----	79
3.2.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005-----	81
3.2.4. Bilim Politikaları-----	84
3.3. Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerinin Geliştirilmesine İlişkin Başlıca Projeler-----	88
3.3.1. Tuena-----	88
3.3.2. Pulman-XT-----	91
Sonuç-----	96
Kaynakça-----	102

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.e.	: Aynı eser
A.g.e.	: Adı geçen eser
Ar-ge	: Araştırma geliştirme
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
ARTISTE	: An Integrated Art Analysis and Navigation Environment
AT	: Avrupa Topluluğu
BRAVA	: Broadcast Restoration of Archives through Video Analysis
BTYK	: Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CECUP	: Central and Eastern European Copyright User Platform
CELIP	: Central and Eastern European Licensing Information Platform
CENL	: Conference of European National Libraries
CORDIS	: Community Research & Development Information Service
COST	: European Cooperation in the field of Scientific and Technical Research
COVAX	: Contemporary Culture Virtual Archive in XML
DELOS	: Network of Excellence on Digital Libraries
DIGICULT	: Digital Heritage and Cultural Content
EBLIDA	: European Bureau of Library, Information and Documentation Associations
ECHO	: European Chronicles On-Line
ECUP+	: European Copyright User Platform
ERA	: European Research Area
ERASMUS	: European Community Action Scheme for the Mobility of University Students
ETB	: The European Schools Treasury Browser

GSYİÇ	: Gayri Safi Yurt İçi Harcamaları
Haz.	: Hazırlayan
ICA	: International Council on Archives
IFLA	: International Federation of Library Associations and Institutions
ISO	: International Organization for Standardization
ISPO	: Information Society Promotion Office
IST	: Information Society Technologies
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
JCR	: Joint Information Center
LIBER	: Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche
MACS	: Multilingual Access to Subject
NCP	: National Contact Point
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
PubliCA	: Public Libraries Concerted Action
PULMAN	: Public Libraries Mobilizing Advanced Networks
RENARDUS	: Academic Subject Gateway Service Europe
RTD	: Research and Technological Development
s.	: Sayfa
SCHEMAS	: Forum for Metadata Schema Implementers
TECUP	: Testbed implementation of the ECUP framework
TKD	: Türk Kütüphaneciler Derneği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
TÜENA	: Türkiye Enformasyon Altyapısı Anaplanı
TÜRDOK	: Türkiye Dokümantasyon Merkezi
UBİM	: Ulusal Bilgi Merkezi
UİN	: Ulusal İrtibat Noktası
ULAK-NET	: Ulusal Akademik Ağ
ULAKBİM	: Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Enformasyonu halk düzeyine indirerek enformasyon bilincini, kullanımını ve yeniden üretimini sağlamak, toplumun tüm alanlarına yayılan bir değişimi, köklü bir enformasyon sistemini ve hizmetini gerektirir. Bu gibi toplumsal değişimi zorunlu kılan gelişmelerde, devletin/hükümetin etkin bir biçimde katkısı, başka bir deyişle yönetsel destek, olması gereken en önemli koşullardan biridir. Üst düzeyde verilen destek, olumlu gelişmelere yol açarken, bunların devamlılığını sağlayıcı bir yapıyı da beraberinde getirir. Desteklenen oluşumlar, bireylere ya da tek tek kuruluşlara bağlı aksamalardan uzak, sağlıklı adımlar atarak gelişmelerini sürdürürler. Avrupa Birliği'nde enformasyon hizmetleri konusunda sözü edilen üst düzey destek mevcuttur. Bu nedenle olumlu gelişmeler meydana gelmekte ve sürekliliğini korumaktadır. Türkiye olarak, ülkemizin bu gelişmelere karşılık mevcut durumu ve yapılması gerekenler bu çalışmanın içeriğini oluşturmaktadır.

Tezin amacı, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de kütüphanelerin, yönetim düzeyinde ele alındığı alanları ve kütüphanelere ilişkin uygulamaları ortaya koyarak bunları karşılaştırmak, bu karşılaştırma sonucunda, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde, Avrupa'da kütüphaneler alanındaki uygulamalar düzeyini yakalaması için yapılması gerekenleri, özellikle üst düzey politikalar çerçevesinde açıklamaktır.

Çalışmanın hipotezi şudur: Avrupa Birliği'nde kütüphane ve enformasyon hizmetleri, üye ülkelerde üst düzey politikalarla ele alınmış; belirlenen politikalar çeşitli proje ve programlarla uygulamaya konulmuştur. Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde olan Türkiye'de kütüphane ve enformasyon hizmetlerini konu alan politika ya da programlar vardır. Ancak bunlar ya yetersiz ya da çoğunlukla işlerlik kazanmamış çalışmalardır.

Avrupa Birliği; enformasyon toplumu, enformasyon, bilim ve teknoloji politikaları gibi kavramların geniş bir tabana yayılıyor olması, tez konusunun ve adının daraltılmasını gerçek anlamda zorlaştırmıştır. Çalışmanın adı 'Avrupa Birliği

ve Kütüphaneler' biçiminde geniş bir başlık altında verilmekle birlikte, içerikte türüne bakılmaksızın Avrupa Birliği'nde kütüphane ve enformasyon merkezleri konusunda izlenen politikalar, uygulanan projeler, enformasyon toplumu çalışmalarının etkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bilgilendirmeden sonra, Türkiye'de kütüphane ve enformasyon merkezleri konusunda izlenen politika ve uygulamalar, Avrupa Birliği düzeyinde çalışmalar ve ülkemizde bu konudaki eksiklikler değerlendirilmiştir.

Tezin sınırlılıklarına gelince: Her bölümün başlığında 'kütüphane' yerine 'kütüphane ve enformasyon hizmeti şeklinde başlıkların yer aldığı görülecektir. Bunun nedeni, 'kütüphane' ve 'enformasyon' kavramlarının içiçe geçmesinden kaynaklanmaktadır. Avrupa Birliği'nde kütüphaneler ile ilgili çalışmaların, diğer tüm enformasyon hizmeti veren kuruluşlarla birlikte ele alındığı gözlenmektedir. Diğer bir deyişle, Avrupa Birliği'nde enformasyon toplumu olma yolunda enformasyonu ulaşılabilir kılacak, kültürel mirasın koruyuculuğunu ve erişilebilirliğini sağlayacak kütüphane, arşiv, müze ve araştırma-geliştirme merkezlerinin, çoğunlukla aynı şemsiye altında değerlendirildiğini görmekteyiz. Bu da çalışmada, kütüphaneler dahil diğer tüm enformasyon merkezlerinin çoğu kez birlikte ele alınmasına neden olmuştur.

Kavramsal bir karışıklığa izin vermemek için, tezin bütününde 'bilgi' değil 'enformasyon' sözcüğünün kullanım nedenlerine ve bu kavram ile ilgili titizlik gösterilen noktalara işaret etmekte de yarar görmekteyiz. Tezin bütününde, her iki kavramın da kullanılmasının başlıca nedeni konu ile ilgili kaynaklarda bazen 'enformasyon' bazen 'bilgi' kavramlarının yer almasıdır. Ancak enformasyon toplumu, enformasyon hizmetleri/merkezleri, enformasyon politikası gibi kavramlar bilinçli olarak kullanılmıştır. Bu yapılırken, 'enformasyon'un sistemli bir biçimde düzenlenmiş veriler topluluğu (Headrick: 2002: 13), 'bilgi'nin enformasyonun bir araya getirilerek, insan aklının kavradığı ve içselleştirdiği esnek bir bileşim haline getirmek (Headrick: 2002: 13; Davenport: 1998: 27) olduğu göz önüne alınmıştır. Bir başka deyişle, enformasyonun henüz bilgi haline dönüşmemiş veri niteliği taşıdığı, bilginin ise amaca hizmet eder nitelikte bir araya gelmiş enformasyon

topluluğu olduğu söylenebilir. Yine tez içinde görülebileceği gibi kimi kullanımlarda iki sözcükten birini seçmek güçleşmiş ve bu durumlarda literatürdeki genel kullanım tercih edilmiştir. Bu noktada sözü edilen kavramlar ile ilgili olarak, alanımızda henüz karşılıklarını bulmamış ya da düşünmeden kullanılmış olmalarının getirdiği genel bir kavram kargaşası olduğu söylenebilir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışmanın bütününde söz konusu olan Avrupa Birliği'nin tarihsel süreci, örgütsel yapısı ve Türkiye'nin Birlik ile olan ilişkileri kısaca verildikten sonra, Avrupa'da kütüphane ve enformasyon hizmetlerinde olumlu gelişmelerin kaynağı olan enformasyon toplumu kavramı ve ortaya çıkış koşulları, ardından AB'nde enformasyon toplumunu geliştirmek üzere önemli bir adım olan Avrupa Araştırma Alanı irdelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, Avrupa Birliği'nde, yönetim düzeyinde kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin şekillendirildiği eğitim, kültür ve araştırma-teknoloji geliştirme politikalarında kütüphane ve enformasyon merkezlerinin yeri saptanmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği'nde, bu politikalar doğrultusunda geliştirilen kütüphaneler ile ilgili program ve projeler, enformasyon hizmeti ve kurumları adına eylemde bulunan uluslararası kuruluşlar, Avrupa Birliği'nde enformasyon hizmetlerinin durumunu belirlemek üzere verilen son başlıklardır. Bu alanda hizmet veren uluslararası kuruluşların verilme sebebi, bu kuruluşların Avrupa Birliği içinde ne kadar aktif oldukları alanları ve çalışmaları göstermektir.

Üçüncü bölümde, Avrupa Birliği'nde ele alış biçimimizde olduğu gibi, öncelikle Türkiye'de enformasyon toplumu kavramı ve bu yöndeki gelişmeler incelenmiş, ardından Türkiye'de kütüphane ve enformasyon hizmetleri, ulusal enformasyon politikası çalışmaları, kütüphanelerin kalkınma politikaları, bilim ve teknoloji politikaları içinde devlet düzeyinde ele alınışı irdelenmiştir. Bu noktada var olanlar ve eksikler belirtildikten sonra Türkiye'de enformasyona erişim, işbirliği, standartlaşma adına yapılan oluşumlara örnek olarak Tübitak'ın katkıları ile oluşturulan Tuena, halk kütüphaneleri alanında oldukça yeni bir gelişme olan

Pulman-XT oluşum ve projeleri açıklanmaya, bunların Avrupa Birliği'ndeki gelişmeleri yakalama konusundaki yeterlilikleri saptanmaya çalışılmıştır.

Amaca ulaşmak için, betimleme yöntemi ve veri toplama amaçlı, gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Çalışma için yapılan taramalarda, konu ile ilgili Türkçe kaynaklar az sayıdadır. Literatürümüzde, Avrupa'da kütüphane alanında uygulamaları yansıtan çalışmaların, kültürel politikalar açısından Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç, genel çerçevede Selma Aslan, halk kütüphaneleri alanında Doç Dr. Bülent Yılmaz tarafından araştırma konusu olarak ele alındığı görölmektedir. Önsözde belirtildiği üzere, Avrupa'da arşivler ve Türkiye'deki durumu işleyen 1997 tarihli tez çalışması vardır. Gerekli bilgileri toplamada, yabancı web sayfaları en çok yararlandığım kaynaklar oldular. Bunu Avrupa'nın bilgiye, büyük ölçüde elektronik ortamda erişimi, dolayısıyla daha çok kişiye daha hızlı erişimi sağlayan yapısı ile ilişkilendiriyorum. Çalışma sırasında Türkçe kaynakları taramada 1980-2001 yıllarına ait Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, 1952-2001 Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Türkiye Tezler Kataloğu taranmıştır. Yabancı kaynak erişimi için Library Literature, Library and Information Science Abstract yanında OCLC First Search ve Ebsco Academic Search Premier 1980-2001 tarih aralığında taranmıştır. Avrupa Birliği Genel sekreterliği (ABGS), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD) ve Türkiye Bilim ve Teknoloji Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'nın web sayfaları ve raporları, tezi oluştırmada en çok başvurulanan kaynaklardır.

Konu ile ilgili olarak, yabancı literatürde Avrupa Birliği ve kütüphane enformasyon hizmeti ilişkileri hakkında oldukça fazla kaynak olmasına rağmen, ülkemizde konusunda ilk kez yapılan bu çalışma ile konuyla ilgili Türkçe kaynakların sınırlı olduğu da görölmüştür. Konu hızla değişen bir yapı içindedir. Yenilenen toplum yapısı, beş yılda bir yenilenen çerçeve programlar ve yeni hedefler, bu programlara ilişkin proje ve uygulamalar, konunun aynı hızla takibini gerektirmektedir.

Tezin oluşum aşamasında, Avrupa Birliği'nde uygulamalar konusunda, British Council Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri'nden sorumlu eski Başkan Yardımcısı Selma Aslan'dan bilgi alınmıştır. Avrupa Birliği'nin kütüphaneler konusunda finanse ettiği projeler konusunda, projelere finansmanın sağlanması ile ilgili olarak, Avusturya'nın Graz şehrinde 2-6 Temmuz 2002 tarihleri arasında yapılan 31. LIBER toplantısı sırasında, Hollanda Kraliyet Kütüphanesi'nden Gerard Van Trier'dan bilgi alınmıştır.

Konunun Avrupa Birliği, enformasyon toplumu ve enformasyon teknolojileri çerçevesinde oldukça yeni bir konu olması Türkiye açısından kaynak azlığına, Avrupa açısından sürekli kaynak yeniliğine sebep olmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, Avrupa Birliği ve kütüphaneler konusu bu tezde geniş bir çerçevede ve özellikle de kütüphane ve enformasyon politikaları çerçevesinde ele alınmıştır. Tezin, meslek ve bilim alanımızda konuyla ilgili olan tüm kesimler tarafından yararlı bulunması ve bilimsel çalışmalara katkısı olabilmesi en büyük dileğimizdir. Bu bağlamda konuyla bağlantılı daha ayrıntılı çalışmaların yapılması, tezin yararını kanımca daha da artıracaktır.

I. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE ENFORMASYON TOPLUMU OLUŞTURMA ve GELİŞTİRME ÇALIŞMALARI

1.1. Avrupa Birliği: Tanım ve Tarihsel Gelişim

Avrupa Birliği (kısaca adı ile AB) barışı korumak, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi pekiştirmek amacı ile bir araya gelmiş, 15 üye devletten ve ortak kurumları bulunan üç topluluktan oluşur.¹ Birliğin öncelikli amacı, bu ülkelerin ekonomik potansiyellerinin bir araya getirilmesi ve böylece güçlü bir Avrupa Ortak Pazarı'nın oluşturulmasıdır.² AB'nin amaçları daha ayrıntılı olarak aşağıdaki biçimde sıralanabilir:

- İç sınırları olmayan bir alan yaratarak, ekonomik ve parasal birliğin oluşturulması yoluyla dengeli ve kalıcı bir ekonomik ve sosyal gelişme sağlamak,
- Ortak dış politika ve güvenlik politikası aracılığıyla uluslararası alanda kendi kimliğini ortaya koymak,
- Bir topluluk yurttaşlığı getirilmesi suretiyle üye ülkelerin yurttaşlarının hak ve çıkarlarının korunmasını güçlendirmek,
- Adalet ve içişleri alanlarında sıkı bir işbirliği geliştirmek³

Avrupa Topluluğu (AT), II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde altı Batı Avrupa ülkesi tarafından ulusçuluk engellerinin azaltılarak bütünleşmiş Avrupa düşüncesine canlılık verilmesi girişiminin bir ürünü olarak görülmektedir. Ortaya atılan çeşitli görüşler ve hedefler dışında, bir süper Avrupa Devleti yerine, ulusal devletlerin transformasyonu yoluyla sağlanacak bir bütünleşme uygun bulunmuştur.⁴

¹ AB Genel Sekreterliği, [Çevrimiçi] www.abgs.gov.tr/ab_kurumlar.htm, 17 Eylül 2001.

² **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**, 2. bs., [Ankara], T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993, s.23.

³ İbrahim S. Canbolat, **Uluslarüstü siyasal sistem: Avrupa Topluluğu-AB örneği**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1994, s.194.

⁴ **A.e.**, s. 80-81.

AB'ni oluşturan topluluklar içinde ilk kurulanı, 1951 yılında Paris Antlaşması ile Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)' dur. Birlik'in temelini oluşturan bu ilk birleşmenin yansıtılan amacı, Fransa'nın zengin kömür ve demir madenlerinin Almanya ile birlikte ve uluslararası bir örgüt aracılığıyla işletilmesidir. Aynı amaca sahip Avrupa ülkelerinin de bu örgüte katılabilecekleri açıklanmıştır. Ancak bu antlaşmanın temelinde, savaş sanayinin ana maddeleri olan demir ve çeliğin üretim ve kullanım yetkisinin uluslarüstü bir kuruma verilmesi, gelecekteki olası bir Almanya-Fransa çatışmasının önlenmesi ve böylelikle Avrupa'da birliğin başarılması yatmaktadır.⁵

1951'de, Alman ve Fransız kömür ve çelik üretiminin tümünün ortak bir yüksek otoriteye bırakılmasını öngören Schuman Planı' nın hemen AKÇT'nun doğması ile başlayan bu bütünleşme süreci, 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Atom Enerjisi Topluluğu'nun fiilen kurulmasıyla gelişme göstermiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), Birlik'in diğer iki topluluğudur.

1957 Roma Antlaşması ile kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden, artık ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme aşamasına geçilmesine karar verilmiştir. Siyasal entegrasyon, sosyal ve ekonomik entegrasyonu içerdiği ölçüde gerçekleşebileceğinden, ekonomik alandaki bu bütünleşme, aslında siyasal birliği temellendirecekti. Roma Antlaşması ile hedeflenen siyasal birliğin, kurumsal iyileştirme ve tek topluluk yoluyla hızlandırılmasına yönelik bir araç görünümünde olan Avrupa Tek Senedi, 1986'da imzalanıp, 1987'de yürürlüğe girmiştir. Avrupa Tek Senedi, Avrupa Toplulukları'nın kuruluşuna yönelik antlaşmalarla başlatılan eseri sürdürmek ve devletler arasındaki ilişkilerin tümünü, 1983 Stuttgart deklarasyonu gereğince, bir AB'ne dönüştürmek iradesiyle bir araya gelen 12 AT üyesi devletin temsilcileri tarafından hazırlamıştır.⁶

⁵ Avrupa Topluluğu ve Türkiye, a.g.e., s.23.

⁶ Canbolat, a.g.e., s.81-85.

AT ülkeleri, ekonomik ve parasal birliğin yanısıra, politik birlik hedefleri doğrultusunda, ortak bir dış güvenlik politikası oluşturmaya yönelmiştir.⁷ AT'nun kuruluşundaki temel ekonomik neden, II. Dünya Savaşı'ndan yıkılmış ve tükenmiş çıkan Avrupa'da, bütünleşmenin parasal genişlemeye, bunun da sermaye ve teknolojinin hızlı gelişimine yol açacak olmasıdır. Ekonomik kalkınma, savaşın yıkıntılarını da beraberinde götürecektir. Birleşmenin politik boyutunu ise, o zamanki yapısı ile Sovyetler Birliği şimdiki Rusya'nın doğuya yayılmasını engellemek oluşturmaktadır.⁸

Yukarıda sayılan nedenler doğrultusunda, 1992 Maastricht Antlaşması ile ekonomik, parasal ve politik birlik çerçevesinde ilerleyen ve belirli alanlarda hükümetler arası işbirliğini içeren bir AB kurulmuştur.⁹ Bu antlaşma aynı zamanda AB Antlaşması olarak da bilinir ve AT'nda ekonomik ve siyasal entegrasyonun tam olarak gerçekleştirilmesine yönelik en kapsamlı ve önemli belgedir. Topluluk içinde görev alanı olarak kültür, genel ve mesleki eğitim, vize politikası; tüketicinin korunması; ulaştırma; telekomünikasyon ve enerji altyapısına ilişkin Avrupa aşırı bir ağın kurulması; endüstri politikası ve kalkınmaya yönelik işbirliği gibi etkinliklerin bulunması, Maastricht Antlaşması ile kararlaştırılmıştır.¹⁰

1.1.1. Avrupa Birliği'nin Örgütsel Yapısı

Birlik'i oluşturan kurumlar şunlardır: Demokratik yollarla seçilen Parlamento, üye devletleri temsil eden ve bakanlardan oluşan Avrupa Konseyi, Avrupa Toplulukları Konseyi (Avrupa Topluluğu Zirvesi), antlaşmaların koruyucusu olan Avrupa Komisyonu, Topluluk hukukuna uyulmasını sağlayan Adalet Divanı ve Birlik'in yönetimini izleyen Sayıştay.¹¹

⁷ Rıdvan Karluk, **AB ve Türkiye**, İstanbul, İMKB, 1996, s.78.

⁸ **Avrupa Topluluğu ve Türkiye**, a.g.e., s. 23.

⁹ **AB Genel Sekreterliği**, a.g.e.

¹⁰ Canbolat, **a.g.e.**, s.193-204.

¹¹ **AB Genel Sekreterliği**, a.g.e.

Avrupa Parlamentosu: 626 milletvekilinden oluşan Parlamento’da, 19 komisyon görev yapmaktadır. Parlamento, Komisyon’un önerilerini oylayarak fikir bildirir. Parlamento önerileri kabul edebilir, değiştirebilir ya da red edebilir. Maastricht Antlaşması ile veto yetkisine sahip olmuştur.¹² Başlıca işlevi, siyasi itici güç olarak Topluluk politikalarının hazırlanması için gereken çeşitli inisiyatifleri üretmektir. Parlamento ayrıca, Komisyon’un programını oylar ve özellikle Komisyon ve Konsey’e sözlü ve yazılı sorular yönelterek Avrupa politikalarının gündelik işleyişini izler.

Bakanlar Konseyi: Üye 15 ülkenin bakanlarından oluşur. Komisyon tarafından önerilen mevzuatı yürürlüğe sokan Konsey, AB’nin kalbi durumundadır. Bir görevi, üye devletlerin genel ekonomik politikalarını koordine ederek ve Komisyon’un sunduğu tekliflerden hareketle parlamentoyu da belli ölçüde sürece katan usüllere uygun biçimde ortak politikalara ilişkin temel kararları alarak antlaşmada belirlenmiş olan hedeflere ulaşılmasını sağlamaktır. Konsey, hükümetlerarası işbirliğine dayalı iki alanda daha birincil rol oynar, ortak dış politika ve güvenlik politikası çerçevesinde ortak konuları tanımlar ve ortak kararları alır. Bu önlemlerin uygulanmasından da birliğin temsilcisi sıfatıyla Konsey başkanlığı sorumludur. Konsey’in adalet ve içişleri alanındaki esas işlevi, ortak eylemler belirlemek, üye devletler imzalayacağı sözleşmeleri hazırlamak ve önermektir.¹³

Avrupa Toplulukları Konseyi (Avrupa Toplulukları Zirvesi): 1974’te oluşturulan Konsey, 15 devlet başkanı ve hükümet yetkililerini yılda en az iki defa bir araya getirir. AB’nin genel politikalarını belirler.

Avrupa Komisyonu: Komisyon AB üye ülkelerin devlet başkanları ve hükümetlerince belirlenen 20 üyeden oluşur. Komisyon’un görevi, bütçe ve yasa önerilerini hazırlamak, uluslararası anlaşmalarda arabuluculuk yapmak ve Bakanlar

¹² Karluk, **a.g.e.**, s. 109.

¹³ AB Genel Sekreterliği: AB’nin kurumları, [Çevrimiçi] www.abgs.gov.tr/ab_kurumlar.htm, 17 Eylül 2001.

Konseyi'nde oylanan kararların uygulanışını kontrol etmektir.¹⁴ Ayrıca, Birlik'i harekete geçiren, yasama sürecini başlatan tek yetkili organdır. Son olarak, Komisyon AB'nin yürütme organıdır. Buna belirli antlaşma maddelerinin uygulanmasına ilişkin kuralların belirlenmesi ve birlik faaliyetleri için ayrılmış bütçe ödeneklerinin idaresi de dahildir.

Adalet Divanı: Adalet Divanı'nın görevi, Avrupa Antlaşmaları'nın hukuka uygun biçimde yorumlanması ve uygulanmasını sağlamaktır.

Sayıştay: AB'nin tüm gelir ve harcamalarını hukuka uygun ve düzenli biçimde yapılıp yapılmadığını ve maliye yönetiminin tutarlı olup olmadığını denetler. Birlik Antlaşması ile Sayıştay'a tam kurumsal statü tanınmış ve sorumluluklarının kapsamı genişletilerek hesapların güvenilirliği ve hesaplara konu olan işlemlerin hukuka uygunluğu ve düzenliliği hakkında Parlamento ve Komisyon'a güvence bildirimini sunma görevi verilmiştir.¹⁵

Her ne kadar AT kurumları kesin kalıplar içinde yasama, yürütme ve yargı organları, formel bir sınıflandırmaya tabi tutulmasa da genel olarak her kurum ağırlıklı biçimde belli bir işlevi üstlenmiştir. Bu bağlamda, Bakanlar Konseyi'nin öncelikle yasama, Komisyon'un ise yürütme görevi yaptığını söylemek mümkündür. Parlamento daha çok bir denetim organı olarak varlık göstermekle birlikte, artan biçimde yasama haklarına da sahip olmaktadır. Avrupa Adalet Divanı, yasama organı olarak faaliyet göstermektedir.¹⁶

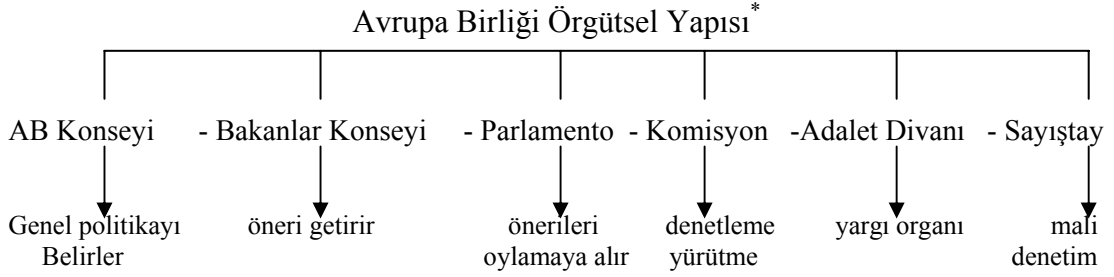
Topluluk içinde alınan kararlar, üye ülkelerde ya aynen uygulanmakta ya da kendi anayasal düzenleri içinde ulusal hukuk normlarına dahil edilmektedir. AB tüm kurumlarıyla birlikte tek bir sistemi ifade etmektedir ve kararlar bu sistem içinde alınmaktadır.¹⁷

¹⁴ Karluk, **a.g.e.**, s. 109.

¹⁵ AB Genel Sekreterliği: AB'nin kurumları, **a.g.e.**

¹⁶ Canbolat, **a.g.e.**, s.193.

¹⁷ **A.e.**, s.134.

1.1.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkileri

AET’nu kuran Roma Antlaşması, her Avrupalı devlete, AT’na üye olma hakkını vermektedir. Türkiye’de bu hakkı kullanarak Topluluğa üye olmak için, 1959 tarihinde Topluluğa başvuruda bulunmuştur. Türkiye, Yunanistan’dan sonra AET’ye ortak olmak için başvuran ikinci ülkedir.¹⁸ Burada Yunanistan’ın başvurusu, Türkiye’nin AT’na başvurusunda öncelikli neden olmuştur. 11 Eylül 1959 tarihinde Brüksel’de toplanan AET Bakanlar Konseyi sonucunda, Türkiye’nin talebi olumlu karşılanmış ve Komisyon Türkiye ile ortaklık şartlarının belirlemek için görüşmeler yapmakla görevlendirilmiştir. Topluluk, 21 Nisan 1960’ta Türkiye ve Yunanistan’ın başvurularının paralel süreçlerde ele alınmasını kararlaştırmıştır.¹⁹

Eylül 1959 ve Mayıs 1963 tarihleri arasında, Türkiye ile AET ilişkilerinde, Gümrük Birliği’ ne dayanan ortaklık antlaşmaları ve mali yardımlar konusunda adımlar atıldığı gözlenir. Bu dönem içerisinde, Türkiye’deki 1960 askeri darbesi ve gerçekleşen idam cezaları, özellikle Fransa’nın Türkiye’nin Topluluk’a katılımına karşı olumsuz tepkisine neden olmuştur. Almanya’nın Türkiye’yi desteklediği gözlenirken, İtalya ekonomik nedenlerden dolayı Türkiye’yi desteklememiştir.²⁰

Topluluk ile resmi ilişkilerin başlangıcı kabul edilen, AET ile ortaklık antlaşması, taraflar arasında Gümrük Birliğine dayanan ve tam üyeliği öngören Ankara Antlaşması 12 Eylül 1963’te Ankara’da imzalanmıştır. “Türkiye

* Karluk’tan yararlanılarak geliştirilmiştir.

¹⁸ Karluk, **a.g.e.**, s.392.

¹⁹ Atilla Sandıklı, **Türkiye’nin dış politikasında Avrupa Birliği ve alternatifleri**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2001, s. 189.

²⁰ Karluk, **a.g.e.**, s. 395.

ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğinin tümü ile gözönünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmek” amaçlı Ankara Antlaşması, 12 Şubat 1964’te yürürlüğe girmiştir.²¹ Türkiye ile Topluluk ülkeleri arasında ekonomik birleşmeyi, işgücünün serbest dolaşımını ve taraflar arasındaki sosyal bağların güçlendirilmesini öngörmekte, Türkiye’nin ileride AET’ye tam üye olmasını amaçlamakta, ekonomik ve politik bir nitelik taşımaktadır.²² Türkiye ve Topluluk üyesi ülkelerin ekonomileri arasındaki farkı kapatmak amacıyla, belirli süreler içinde Türkiye’ye mali yardım yapılması, bu antlaşmanın ekonomik yönünü, barış ve özgürlüğü koruma ve güçlendirme kararlılığı ise politik yönünü oluşturmaktadır.

Ankara Antlaşması’nda, taraflar arasındaki ortaklık rejiminin uygulanması ve gelişmesini sağlamak amacıyla, üç temel organ kurulmuştur: Ortaklık Konseyi, Ortaklık Komitesi ve Türkiye-AET Karma Parlamento Komisyonu. Ortaklık Konseyi, Ankara Antlaşması’nın uygulanmasını sağlamak amacıyla karar, öneri ve inceleme yetkisine sahiptir. Ortaklık Komitesi, konseye yardımcı bir organdır ve işbirliğini sağlamakla yükümlüdür. Karma Parlamento Komisyonu, ortaklığın demokratik denetim organıdır. Yıllık faaliyet raporlarını incelemek ve ortaklığa ilişkin önerilerde bulunmakla yükümlüdür.²³

Ankara Antlaşması’ndan dört yıl sonra, Ortaklık Konseyi’nin Türkiye’nin geçiş döneminin gerçekleşme şartlarını belirleyen Katma Protokol, 1 Eylül 1971’de yasalaşmış ve 1 Ocak 1973’te yürürlüğe girmiştir.²⁴ Tam üyeliğe geçişte, hazırlık dönemi içinde olan Türkiye, kredi yardımı alarak, Ankara Antlaşması’nda yer alan hükümlerin Türkiye’nin ekonomik durumuna uygun biçimde yürürlüğe konulmasını sağlayacak Katma Protokol ile geçiş dönemine başlamıştır.²⁵

²¹ Sandıklı, **a.g.e.**, s. 192.

²² Ersin Çelenkoğlu, “Avrupa Birliği ve Türkiye”, **Türk Kütüphaneciliği**. 14:1, 2000 s.107.

²³ Karluk, **a.g.e.**, s. 407-493.

²⁴ Sandıklı, **a.g.e.**, s. 197-198.

²⁵ Çelenkoğlu, **a.g.e.**, s. 108.

Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'a askeri müdahalede bulunması ve AET'nin Kıbrıs Rum kesimini destekler tutum izlemesi, Türkiye'ye sağlanan ticari esnekliğin diğer AET ülkeleri ile eşit derecede olmaması ve dış borcun gittikçe artması, Türk işçilerinin serbest dolaşımı ilkesinin kaldırılmaya çalışılması, kısıtlayıcı maddeler nedeni ile Türk ticaretinin zor duruma girmesi ve 1975'te Yunanistan'ın Topluluk'a tam üye olmak istediğini açıklaması, Topluluk ile ilişkileri zora sokmuş, hatta olumsuz anlamda şiddetlenmesine neden olmuştur. Ortaya çıkan bu gerginlikler nedeni ile Türkiye 25 Aralık 1976'da Katma Protokolü tek taraflı olarak dondurmuştur.²⁶

Aynı dönemde Türkiye'de yaşanan siyasi istikrarsızlık olumsuz gelişmeleri körükler durumdaydı. Ekonomik durumun kötüye gitmesi karşısında, AET kredilerini iki katına çıkarmıştır. 1978'de Topluluk ile ilişkiler yeniden düzenlenmek üzere, Türk hükümeti kredi talebi ve 5 yıllık bir dondurma (bağımsızlık) dönemini kapsayan bazı isteklerde bulunmuştur. Topluluk kredi isteklerini reddederken, 5 yıllık dondurma dönemini kabul etmiştir. Diğer yandan Türkiye, 1976'da başlayıp, 1979'da katılma antlaşmasını imzalayan Yunanistan'la aynı dönemde, AET'ye katılabilme fırsatını, o dönemin görevli hükümetinin tavrı nedeniyle kaçırmıştır. Bunun bir fırsat olmasının nedeni, Türkiye'nin ve Yunanistan'ın üyeliklerinin, Topluluk tarafından aynı paralelde değerlendirilecek olmasıdır. Ancak dönemin siyasi iktidarı, Topluluk ile Gümrük Birliği bazında gelişen ilişkileri yeterli bulmuştur. Türkiye'deki 1979 sonundaki hükümet değişikliği, AET ile ilişkilerin canlanmasına neden olmuştur. 1980'de Ortaklık Konseyi toplantı sonucunda ilk kez Türkiye'nin AT'na katılımından söz edilmiştir. Ancak Türkiye'de bu sıcak ilişkilerin devamını istemeyen kimi partilerin baskısı ve ardından gelen 12 Eylül 1980 darbesi nedeni ile Türkiye-AB ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Bu son olumsuz gelişme üzerine, Avrupa Parlamentosu Türkiye aleyhine çalışan gruplarında etkisi ile 22 Ocak 1982 tarihinde ilişkileri fiilen dondurarak askıya almıştır. 23 Ekim 1985'te ise

²⁶ Atay Akdevelioğlu, v.d. **Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt I. 1919-1980)**, 3. bs., İletişim yayınları, 2001, s. 848-850.

Balfe Raporu ile TBMM yeniden oluşuncaya kadar, ilişkilerin askıda kalacağını açıklamıştır.

Altı yıl aradan sonra, Türkiye’de farklı bir hükümetin Topluluk ile ilişkileri canlandırmak üzere girişimde bulunması ile, Eylül 1986’da Ortaklık Konseyi’nin toplanması kararlaştırılmıştır. Yine aynı yıl 17 Ekim’de, AET ilişkilerinde sorumlu bir Devlet Bakanlığı kurulmuş ve 1987’de Topluluk’a tam üyelik başvurusu yapılacağı açıklanmıştır.

AET Komisyonu, 1989’da Türkiye’nin tam üyelik başvurusu konusunda görüşlerini açıklayarak, Topluluk’un kendi iç pazarını tamamlayabilme sürecinden önce yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini, ayrıca Türkiye’nin AT’na katılmadan önce ekonomik, sosyal ve politik alanda gelişmesinin gerektiğini bildirmiştir. 1991’de, 1981’den sonra ilk kez Ortaklık Konseyi toplanarak, Türkiye ile ortaklık organlarının işletilmesine ilişkin karar almıştır.

AT-Türkiye ilişkilerinde olumlu adımlar, 1992’de imzalanan Teknik İşbirliği Programı ile başlamıştır. Bu gelişmeyi, 1993’te Gümrük Birliği’nin gerçekleştirilmesi ile ilgili çalışmalar ve Türkiye ile AT Komisyonu yetkililerinden oluşan Yönlendirme Komitesi’nin oluşturulması izlemiştir.²⁷ 1993 Kopenhag Zirvesi ile AB’ne katılacak ülkeler için belirlenen siyasi, ekonomik ve diğer kriterler, Türkiye’nin de önüne konmuştur. Siyasi kriterler, demokrasi ve hukukun üstünlüğü, insan hakları, düşünce özgürlüğü, azınlık hakları gibi, Türkiye’nin tam üyelik yolunda önüne çıkan en büyük engellerdir.²⁸ 1994’te Korfu’da yapılan AB Zirvesi’nde, Türkiye ile Gümrük Birliği’nin gerçekleştirilmesine ilişkin bir toplantı kararlaştırılmış ve 1995’te ilgili toplantıların sonucunda AB ile Gümrük Birliği’ni içeren Ortaklık Konseyi Kararı imzalanmıştır.²⁹ 31 Aralık 1995 tarihinde Gümrük Birliği’ne geçiş ile Türkiye’nin geçiş dönemi bitmiş ve tam üyelik sürecinde son dönem başlamıştır. Bu gelişmeye karşılık, 1997’de toplanan Lüksemburg Zirvesi’nde

²⁷ Karluk, **a.g.e.**, s.396-401.

²⁸ Çelenkoğlu, **a.g.e.**, s.109.

²⁹ Karluk, **a.g.e.**, s.402.

Türkiye'nin resmen adaylığı değil, yalnızca ehil üye olduğu onaylandı.³⁰ Yine 1999'da konseyin Köln toplantısında Türkiye'nin adı anılmazken, Helsinki'de toplanan AB hükümet ve devlet başkanları, Türkiye'ye aday statüsü tanıdı. Bu zirvede vadedilen, katılım öncesi tüm yardımlar, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyumuna, Gümrük Birliği'nden doğan yükümlülükleri yerine getirmesine bağlıdır.³¹ 2000'de AB Türkiye'ye katılım ortaklık belgesini vererek, bu çerçevede Ulusal Programı hazırlamasını istedi. Bu Ulusal Program, 26 Mart 2001'de AB'ne sunuldu.

Türkiye'nin AB'ne katılımı ile toplumsal alanda kazanacaklarından söz edecek olursak, sivil toplum örgütlerinin daha demokratik ve özgür bir ortamda çalışabilecekleri, içerik açısından güçlü projeler hazırlayan sivil toplum kuruluşlarının mali yardım alabilecekleri, eğitim-öğretimin Avrupa standardına yükselebileceği, bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılacağı, okullar arası değişim programının uygulanabileceği, mesleki eğitime önem verileceği, gençlerin girişimlerinin destekleneceği, rekabetin artması ile kalitenin yükseleceği ve daha ucuza hizmet alabilmenin mümkün olacağı, hizmet sektörünün gelişeceği ve yeni iş alanlarının açılacağı, iletişim, haberleşme ve bilişim sektörünün önem kazanacağı, sayısal ortamların önem kazanarak, yaygınlaşacağı değişim gösterecek alanlar arasında sayılabilir.³² Bütün bu olası gelişmeler, Türkiye'nin enformasyon toplumu olmasını hızlandıracak gelişmelerdir. Yalnız AB'ne katılım amaçlı düşünülmemesi gereken bu girişimler, Türkiye'nin AB'ye katılımı ve uyumunu kolaylaştırırken, aynı zamanda dünyadaki yerini güçlendirmesine katkıda bulunacaktır.

AB'nin ortaya çıkışı, örgütsel yapısı ve Türkiye ile olan ilişkileri dahilinde verilen bu tarihsel bilginin ardından, bundan sonraki başlık altında, bir enformasyon toplumu olan AB'nde enformasyon toplumu ile kütüphane ve enformasyon hizmetleri ilişkisi ortaya konulmaya çalışılacaktır. AB'nde kütüphaneler ve enformasyon merkezleri, enformasyon toplumu olma amaçlarına hizmet eden

³⁰ Bulaç, **a.g.e.**, s.36.

³¹ Çelenkoğlu, **a g.e.**, s.109-110.

³² **A.e.**, s.113-114.

araçlardan yalnızca biridir. Dolayısıyla AB’nde kütüphane ve enformasyon merkezlerinin konumunu incelerken, enformasyon toplumu kavramı, oluşum koşulları ve AB üye ülkeleri için ne ifade ettiği ortaya konmak durumundadır.

1.2. Enformasyon Toplumu Olarak Avrupa Birliği’nin Durumu

Enformasyonun ekonomik kaynak olarak kullanılması ile 1990’lı yılların başında sanayi toplumunun tüm izlerini silen enformasyon toplumunun itici gücü bilgisayarlar ve enformasyon teknolojileridir. Enformasyon toplumunda bilgisayarlar, sanayi toplumunun buharlı makinelerinin işlevini üstlenmişlerdir. Enformasyonun ekonomik bir kaynak olarak kullanılmasını olanaklı kılan, enformasyonu saklayan, işleyen ve yeni bilgi üretimine katkı sağlayan enformasyon teknolojisi, aynı zamanda bilişim teknolojisi olarak da adlandırılmaktadır. Yeni toplum türü ile birlikte yeni iş alanları, yeni işçi grupları da ortaya çıkmıştır. Günümüzde enformasyon toplumu olmanın ana ölçütlerinden biri olan ‘bilişim sektörü’ ve ‘bilgi işçileri’ bu yeni kesimlere örnek olarak gösterilebilir.³³ 1990’lı yılların başından itibaren, daha önce ‘enformasyon toplumu’nu işaret eden gelişmeler, uygulamaya geçirilmeye başlanmıştır. Bunu 1992’de ABD’nde hükümet politikasına yansıyan gelişmelerle görmekteyiz.

Dünyada enformasyon toplumuna yönelik ilk öncü çalışma, 1962 yılında bilginin üretilmesi ve dağıtılmasının büyük değer taşıyan bir eylem olduğunun vurgulandığı, ‘ABD’nde Üretim ve Bilginin Dağılımı’ adıyla yayınlanan çalışmadır. Bu çalışmada enformasyon sektörüne ilişkin meslekler ve enformasyon endüstrileri tanımlanmıştır. 1969’da Peter Drucker enformasyon işlerinin artan önemini vurgularken, 1971’de Japonya’da Masuda ‘Enformasyon Toplumu için Plan’ında oluşum halindeki bu topluma ilişkin belirsizlikleri vurgular.³⁴ Enformasyon toplumuna yönelik bu çalışmaların Avrupa’da başlayışı, ABD’nin bu alandaki büyük ve kapsamlı ‘enformasyon otoyolu’ girişimi karşısında olmuştur. 1992 ABD

³³ Hüsnü Erkan, **Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, s.71-72.

³⁴ Veysel Bozkurt, **Enformasyon toplumu ve Türkiye**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2000, s. 23.

başkanlık seçimlerinde Başkan Yardımcısı olan Al Gore, Clinton yönetimi ile hükümetin belli başlı programlarından biri olacak olan ‘ulusal enformasyon altyapısı’ ya da diğer adıyla ‘enformasyon otoyolu’ projesini uygulamaya koyar. Başkan Clinton daha büyük bir küresel enformasyon altyapısının bir parçası olacak olan ulusal enformasyon altyapısının tüm Amerikalılar’a yeni yüzyıl için gerekli tüm eğitimsel fırsatların sağlanması gerektiğine işaret eder.³⁵ Bu programın, Avrupa ekonomisine rekabet gücü açısından yaratabileceği tehdit fark edilerek, zamanın Avrupa Komisyonu Başkanı Jacques Delors tarafından bir kararname yayınlanmıştır. Bu kararname, Al Gore’un enformasyon otoyoluna benzer Avrupa düzeyinde yüksek kapasiteli bir iletişim şebekesi konusundaki görüşleri içermektedir.³⁶ O günden bu yana, Avrupa’nın enformasyondan ekonomik ve giderek artan oranda sosyal bir kaynak olarak yararlanma kapasitesini artırmak için, bu belgeyi izleyen çeşitli raporlar yazılmış, çalışmalar yapılmış, politikalar ve eylem programları tasarlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarla, enformasyon-yoğun topluma geçme gereksinimi kavranmış, enformasyon toplumu hedefini ve bu hedefe ulaşmak için programları belirleyen enformasyon politika belgeleri ortaya çıkmıştır.

Toplumlar çağa, ekonomik ve endüstriyel politikalar boyutunda bakmaktan öte, toplumsal, ekonomik, kültürel ve politik sistemi kapsayan, bilgi-yoğun bir gelişimi amaçlamaktadırlar. Toplumsal bir değişimi sağlamak için, yasal bir politika çerçevesinin oluşturulması, enformasyon toplumlarının gelişiminde gerekli görülen noktalardan biridir. Bu durum köklü ve sürekli değişimlerin söz konusu olduğu ya da bir dönemin kapatılıp diğerine geçiş yapıldığı durumlarda, yasal politikaların amaca yönelik tüm dinamikleri kontrol edebilmesiyle açıklanabilir. Köklü değişimleri destekleyecek, tüm bu çabaların kökenindeki ekonomik rekabet olgusunu yadsımak mümkün değildir.³⁷

³⁵ Toni Carbo, “**Information policy and US National Information Infrastructure.**” **Information policy in the electronic age**, ed. Maureen Grieves, London, Bowker Sour, 1998, s. 71.

³⁶ Selma Aslan, “Avrupa Birliği ve Kütüphaneler”. Kütüphane Haftası (26 Mart-1 Nisan 2001. [Çevrimiçi] <http://www.britishcouncil.org.tr/turkish/infoexch/avrb.htm>, 28 Haziran 2001.

³⁷ Nick Moore, “Enformasyon politikalarına küresel bakış”, **Türk Kütüphaneciliği**, 14: 60, 2000, s. 81.

Enformasyon toplumunda amaç, ekonomiyi yeniden yapılandırırken çalışma alanlarında daha bilgi-yoğun hale gelebilmektir. Bu hedefleri beraberinde getirecek öncelikli gereksinim, nitelikli iş gücü talebini karşılayacak, kaliteli bir eğitim ve öğretim sistemi geliştirmektir. Bu sistem içinde yetişecek insan kaynağının enformasyonu toplumun yararına kullanmasını sağlayıcı ve yaratıcılığı destekleyici, içinde sürekliliği taşıyan bir kültürün de oluşturulması gerekmektedir. Oluşan bu enformasyon toplumunun, bilgili bir yurttaş kitlesi yaratarak demokrasiyi güçlendirmesi, politik hedefi oluşturmaktadır. Bir diğer hedef ise, küreselleşen dünyada, toplumların yerel kültürlerini güçlendirmek arzusudur.³⁸

Avrupa'da enformasyon toplumuna dönüşüm çalışmalarının hızla ilerlemesinin koşullarından en önemlisi, Avrupa'nın hemen her yerinde etkin bir telekomünikasyon ağının var olmasıdır. 1990'da ABD'nin çıkardığı kararname ile rekabetin başlatılması sonucu, telekomünikasyon alanında üretkenlik önemli ölçüde artmıştır. Bu alanda üretkenliğin artması, maliyetlerin düşmesini, kapasitenin artmasını ve gerekli yatırımların büyük bir kısmının gelirden karşılanmasını mümkün kılmıştır. Diğer koşullar ise mevcut enformasyon ve iletişim teknolojileri, güçlü enformasyon teknolojisi ve iyi yerleşmiş bir demokratik yapıdan oluşmaktadır. Bu etkenlerin tümü, Avrupa ülkelerine, enformasyon toplumunu oluşturacak ekonomik, toplumsal, politik ve kültürel yapıları yaratabilmek için gerekli potansiyeli sağlamaktadır.³⁹

Avrupa Komisyonu, enformasyon toplumlarının gelişiminde teşvik edici bir rol oynamıştır. 1990'ların ortasında, gelişimin planlanabilmesi için bir politika çerçevesi oluşturmuş ve kapsamlı bir destekleyici etkinlik programı ile süreci canlı tutmuştur. İlk olarak, Avrupa şirketlerinin küresel ekonomide başarılı bir biçimde rekabet edebilmeleri için, şirketlerin enformasyon ve iletişim teknolojilerini kullanarak üretkenlik düzeylerini yükseltecek çalışmalara önem verilmiştir. Zaman içinde hedef, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yarattığı fırsatların herkes

³⁸ A.e.

³⁹ A.e., 82.

tarafından kullanılacağı ve kontrol edileceği bir *öğrenen toplum* yaratarak, daha geniş toplumsal ve kültürel değişim sürecini özendirmek olmuştur. Burada açıkça görülen değişim, ekonomik boyutun, politik, toplumsal ve kültürel konuları da kapsayacak biçimde genişlemiş olduğudur. Avrupa’da enformasyon toplumunun gelişiminde üç düzeyde politika söz konusudur;

- küresel pazarda rekabet edilen ve talebi karşılayan etkin enformasyon endüstrisi yaratma amacıyla endüstriyel düzeyde,
- kamu ve özel sektör kurumlarında, enformasyonu kaynak olarak kullanan bir kültür yaratma amacı ile kurumsal düzeyde,
- halkın yapıcı bir biçimde bilgiyi kullanabildiği, bilgi-yoğun bir toplumsal sistem amacı ile toplumsal düzeyde politikaların düzenlenmesi gerekmektedir.⁴⁰

1.2.1. Üye Ülkelerde Enformasyon Toplumu Uygulamalarına Bakış

Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin üretiminde ve kullanımında ABD ve Japonya’nın gerisinde kalan AB, bu ülkeler düzeyini yakalamak üzere, donanım, yazılım ve hizmet sektörünü hızla geliştirmeye çalışmaktadır. AB içinde İskandinav ülkeleri yani Kuzey Avrupa ülkeleri enformasyon toplumu yolunda en hızlı ilerleyen gruptur.⁴¹ Bu grupta, Danimarka, Finlandiya, Hollanda ve İsveç dikkatli bir analizle oluşturulmuş politikaları ile diğer ülkelerin önündedirler. Bu ülkelerde gözlenen öncelikli çalışmalar, sorunların analizini yapma, enformasyon toplumu vizyonu oluşturma, hükümetin özel sektörle birlikte çalışarak izleyecekleri bir program, en üst düzeyde politik destek. Kuzey Avrupa ülkelerinde yukarıdaki koşulları örnekleyen çalışmalar vardır. İsveç’te yapılan komisyon çalışmalarına, başbakan bizzat başkanlık yapmış ve kişisel desteğini koymuştur. Finlandiya’ da sorunların ciddi biçimde ele alınması 1992 OECD raporu üzerine başlamıştır. Bugün elektronik postanın yaygınlaştırılması amacı ile hükümetçe herkese bir elektronik posta adresi verilmiştir. Ayrıca bilgisayar kullanma becerisini geliştirmek üzere, temel bir test sonucu verilen bilgisayar ehliyeti kavramı geliştirilmiştir. Danimarka kamu hizmetlerine self-servis ulaşımı sağlamak için, özel ve kamu her türlü işletmelerin

⁴⁰ A.e.

⁴¹ Bozkurt, a.g.e., s. 227.

formlarını 1998 itibarı ile internetten ulaşılabilir hale getirmiştir. 2001 yılından başlayarak, bütüncül bir dijital araştırmaya olanak verecek kütüphane yapısını oluşturmak kararındadır. Hollanda’ da hükümet her düzeyde eğitim sistemine, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin entegre edilmesi için iddialı bir program başlatmıştır. Kuzey grubu ülkelerinde, ekonomik gelişmeden çok daha fazlası ile ilgilendiği yukarıda sıralanan gelişmelerden kolayca çıkarılabilmektedir. Bu ülkeler yüksek katma değerli, enformasyon-yoğun üretim yapan küresel planda başarılı endüstriler geliştirmişler, toplumsal, kültürel ve politik transformasyon sürecini başlatmışlar ve yüksek kaliteli bir eğitim geleneğine dayanmışlardır.⁴²

Bu gelişmelere bağlı olarak görülüyor ki, toplumsal değişimin zorunlu olduğu alanlarda devletin değişime en etkin bir biçimde katılması hatta bunları eylem programları olarak kabul etmesi kaçınılmazdır. Bu programların başarılı olmasında bir diğer önemli etken ise enformasyon toplumunun yaratılmasında çeşitli bakanlıklara sorumluluklar verirken, aynı zamanda yüksek düzeyde eşgüdümün gerekliliğidir.

Orta Avrupa grubu, Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İrlanda, Lüksemburg ve Birleşik Krallık gibi çok sayıda ülkeyi kapsamaktadır. Portekiz de bu grupta değerlendirilebilir. Bu grup, Kuzey Avrupa grubu ülkeleri ile karşılaştırıldığında, Kuzey Avrupa ülkelerinde devlet içinde eşgüdümsel bir yaklaşım izlenirken, Orta Avrupa ülkelerinde her bir bakanlığın ayrı ayrı politika geliştirdiği ve eşgüdümünden yoksun biçimde uygulamalar gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu kurumlar arasındaki bütüncül yaklaşıma aykırı bir yaklaşımdır.⁴³

Güney Avrupa grubunda yer alan, Yunanistan, İtalya ve İspanya’da, enformasyon toplumu gelişmelerine üst düzeyde öncelik verme konusunda bir isteksizlik görülmekte olup, ulusal hükümetler, yerel ve bölgesel yönetimler düzeyinde bazı çalışmalar yapılmakla birlikte, kuzey grubunun karakteristiği olan

⁴² Moore, **a.g.e.**, s. 83.

⁴³ **A.e.**

sürükleyici güç görülmemektedir. Bazı karakteristikleri aynı olmakla birlikte, nispeten farklı olan Portekiz de bu grupta anılabilir. Bu grupta sıra dışı çalışmalarda bulunan Portekiz'in, geniş kapsamlı bir politika oluşturduğu bilinmektedir. İkinci sıra dışı örnek ise İtalya'da hükümetin kapsamlı bir plan hazırlayan Enformasyon Toplumu Forumu kurmuş olmasıdır. Bu ülkeler için olumsuzluklar resmi politikaların eksikliği ve devlet kuruluşları arasındaki genel eşgüdüm eksikliği olarak sıralanabilir.⁴⁴

1.2.2. Avrupa Birliği Enformasyon Toplumu Çalışmaları

Yukarıda AB'ne üye ülkeleri üç gruba ayırarak farklı uygulamaları göz önüne serdiğimiz tablo dışında, Birlik'in enformasyon toplumu çalışmaları, Avrupa Komisyonu Başkanlığı ve onun onayladığı alt kurumlarca yürütülmektedir. Komisyon'un görevlendirdiği Enformasyon Toplumu Proje Dairesi (Information Society Project Office), 1994'te konuyla ilgili çalışmalarına başlamıştır. Bu kurum 1998'de, Enformasyon Toplumu Teşvik/Tanıtım Dairesi (Information Society Promoting Office-ISPO) yeni adı ile, Avrupa'nın enformasyon toplumu olma yolunda Komisyon'un eylem planlarının bir parçası olarak bugüne kadar gelmiştir.⁴⁵

Ülkelerarası işbirliği ile gerçekleşen, farklı toplumları bir araya getirerek kültürlerarası etkileşimi sağlayan ve dayanışma bilincini arttıran projeler içeren AB programları, bu işbirliğini her konuya taşıyarak, karşılıklı enformasyon alışverişini sağlayan bir veri ağı oluşturmuştur. Bu etkin ağ hem AB'ne aday ülkelerin hemde adaylığı söz konusu olmayan ülkelerin ortak bir politika izlemelerine ön ayak olur.⁴⁶

1993'de Brüksel Avrupa Komisyonu'nda, enformasyon toplumunun gerçekleşmesine ilişkin, bir yüksek düzey uzmanlar grubunun rapor hazırlaması istenmiştir. Bu rapor, 1994'te Bangemann Raporu adıyla sunulmuştur. Rapor büyüme, rekabet ve istihdam, 21.yüzyıla girerken değişimler ve izlenmesi gereken

⁴⁴ A.e.

⁴⁵ Information Society Promotion Office, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/ISPO/basics>, 28 Ocak 2002

⁴⁶ **Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye. Ankara, 26 Mart 2000**, s.13 (AEGEE-Avrupa Öğrencileri Forumu İstanbul ve Ankara üyeleri tarafından hazırlanmıştır.)

yollar üzerine kurulmuştur. 1993'te hazırlanan bu raporda, Avrupa toplumlarının geleceği açısından enformasyon toplumu olma yolundaki değerlendirmenin önemi vurgulanmış, yeni pazarlar ve meslek alanları yaratmanın, rekabetçi ve büyüyen Avrupa ekonomisini canlandırmaya yardımcı olmak için bir Avrupa Enformasyon Altyapısı'nı geliştirmenin önemi ve aciliyeti dile getirilmiştir.⁴⁷

1994'te, Avrupa Komisyonu'nun eylem planına bağlı olarak Enformasyon Toplumu Proje Dairesi kuruldu. Bu daire enformasyon toplumu alanında, kamu ve özel sektör faaliyetlerini tanıtmaya ve destekleme için tasarlanmış somut bir birimdir. 19 Temmuz 1994'te Komisyon enformasyon toplumu için Avrupa eylem planını sunmuştur. Bu oluşum, yapılandırılacak olan enformasyon toplumu ile ilgili olarak farklı alanlardaki eylemleri içeren genel bir çerçevedir. Eylem planının 4 ana çizgisi vardır. Bunlar;

- Kuralları belirlenmiş, yasal bir çerçeve,
- Trans-Avrupa ağları, hizmetleri, uygulamaları ve içeriği kapsayan alanlarda girişimleri destekleme,
- Sosyal ve kültürel yön: Avrupa kültürünü ve dil çeşitliliğini gelişimine katkıda bulunma,
- Enformasyon toplumunu tanıtmaya, olarak sıralanabilir.⁴⁸

Yine aynı yılda, Komisyon tarafından yüksek düzey bir uzman grubunca hazırlanması istenen Bangemann Raporu yayınlanmıştır. Yukarıda sözünü ettiğimiz bu rapor aynı zamanda Avrupa ve Küresel Enformasyon Toplumu-Avrupa Konseyi'ne öneriler adı ile de anılmaktadır. Bu rapor, Avrupa'nın uluslararası kalıcı rekabet girişimlerinin garantiye alınması gerektiğini önemle vurgularken, liberalizasyon sürecinin hızlandırılmasına işaret eder. Aynı zamanda özel sektörün enformasyon altyapısı çalışmalarına finansal destek vermek konusunda, sorumluluğu alması gereken başlıca kesim olduğunu ortaya koyar. Bu rapor ayrıca yeni telematik

⁴⁷ About Information Society Promotion Office, [Çevrimiçi]
http://europa.eu.int/ISPO/basics/i_history.html, 28 Ocak 2002

⁴⁸ A.e.

uygulamalarının yararlılığını ve olanaklılığını gösterecek 10 girişimi amaçlayan bir liste önermiştir.⁴⁹

Aynı yıl enformasyon toplumu olma yolunda, büyük araştırma ve geliştirme programlarını başlatma amaçlı, Dördüncü Çerçeve Program (Fourth Framework Programme-FP4) hazırlanmıştır. Araştırma geliştirme programlarının amacı, Avrupa'nın bilim ve teknoloji alanında güçlendirilmesini sağlayarak, bu yolla Avrupa sanayinin rekabet edebilirliğini geliştirmek ve Avrupa yurttaşlarının yaşam kalitesini iyileştirmektir.⁵⁰ Bu programda, enformasyon teknolojileri ile ilişkili ESPRIT, RACE ve ACTS programları sayılmaktadır. Telematik uygulamaları konusundaki ilk üç program ise AIM (sağlık), DRIVE (ulaşım) and DELTA (uzaktan öğrenim) olarak sıralanmaktadır. 1994-1998 döneminde, araştırma ve teknoloji alanında yapılan tüm çalışmalar, Dördüncü Çerçeve Program kapsamında araştırma, eğitim faaliyetlerini içeren EURATOM programlarıyla paralel olarak gerçekleştirilmek durumundaydı. Ayrıca bu programlar Araştırma ve Geliştirme için Dördüncü Araştırma ve Teknolojik Gelişim Çerçeve Program (Fourth RTD Framework Programmes for Research and Development) olarak adlandırılmaktadır.⁵¹ Programın hedeflerine ilişkin ayrıntılı bilgi, Çerçeve Programlar bölümünde verilmiştir.

1995'te enformasyon toplumu olma yolunda atılan bir adım da, Enformasyon Toplumu Forumu'nun oluşmuş olmasıdır. Avrupa Komisyonu Şubat 1995'te, enformasyon toplumlarının değişimi üzerine yeni ve yetkin bir düşünce, tartışma ve öneri kaynağı oluşturmaya karar vermiştir. Komisyon enformasyon ve iletişim teknolojilerinin, ticaretin olduğu kadar tüm yurttaşların da gereksinimlerine cevap vermesi gerektiğine işaret ederek, geniş temsilci gruplarının, öncelikler ve politikalar üzerine görüşlerini istemiştir. 1996'da Avrupa Komisyonu'nca enformasyon topluma geçişte, süregelen toplumsal değişimler hakkında, enformasyon toplumunda yaşama ve çalışmaya ilişkin bir belge benimsenmiştir ("Enformasyon Toplumunda Yaşam ve

⁴⁹ A.e.

⁵⁰ Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye, a.g.e., s.15.

⁵¹ About Information Society Promotion Office, a.g.e.

Çalışma: Önce İnsan). Bu belge, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yaygın ve benimsenmiş kullanımının, zengin bir yaratıcılık ve yüksek yaşam standartları sunmasına rağmen pek çok insanın, kendi yaşamları üzerinde enformasyon toplumunun etkileri hakkında kaygılı olduğuna işaret eder. Yine belgenin içeriğinde, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin üretimi ve iş düzenini nasıl tekrar şekillendireceği ve insan yaşamını nasıl biçimlendireceği incelenir. Aynı yıl içinde Avrupa Komisyonu’nun yukarıda sözü edilen belgenin gözden geçirilmiş biçimi olarak kabul gören, “Corfu’dan Dublin’e Enformasyon Toplumu: Ortaya Çıkan Yeni Öncelikler” adlı belge sunulmuştur.⁵²

1997’de Komisyon “Enformasyon teknolojileri, basın ve telekomünikasyonların birleşim noktaları” adlı yasal belgeyi kabul etmiştir. Bu belge, birleşim noktalarının küresel ölçüde hali hazırda işlerliğini kabul ederken, Avrupa genelinde, gelecek yüzyılda, elektronik kitle iletişim araçlarının nasıl bir düzenleme gerektireceği konusunda bir tartışmayı yaratmayı amaçlamaktadır. AB’nin, bu birleşimden, kültürel farklılık, tüketici seçimi, yeni meslek alanlarının oluşumu ve büyümesi gibi konularda, maksimum yararı alabilecek düzenleyici programlara ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır. Aynı yıl, Yüksek Düzey Uzmanlar Grubunun bir raporunu görmekteyiz. Bu rapor, grubun 1995’te hazırlamış oldukları raporun, günün koşullarına uygun olarak gözden geçirilmiş halidir. Rapor, yaşam kalitesi, istihdam, ekonomik sorunlar, demokrasi, sağlık dahil otuzdan fazla konuda politika önerileri içermektedir. 1998’de, Enformasyon Toplumu Proje Dairesi, Enformasyon Toplumu Teşvik Dairesi (Information Society Promotion Office-ISPO) adıyla anılmaya başlanmıştır. Aynı yıl, Avrupa Komisyon, 1998-2002 beş yıllık programı kabul edilmiştir.⁵³

Yukarıdaki bölümde, AB’nde enformasyon toplumunun gelişimi, bu yeni toplum türünün üye ülkelere yansıması, enformasyonu yalnızca ekonomik kaygı ile kullanımın ötesine geçilmesi, bir öğrenen toplum yaratma amacının varlığı ve

⁵² About Information Society Promotion Office, **a.g.e.**

⁵³ **A.e.**

Enformasyon Toplumu Proje Dairesi'nin oluşturularak bu amaca hizmet edecek kurumsal bir kimlik yaratma çabası ele alınmaya çalışılmıştır. AB'nin enformasyon toplumu olma çalışmaları içinde, üniversite, sanayi ve araştırma-geliştirme merkezlerinin işbirliğini sağlayarak, gelişen teknolojiyi daha çabuk yakalamak, teknolojiyi transfer etmek yerine kendilerinin üretimini sağlamak ve böylece ekonomilerinin olumlu gelişimini garanti altına almak amaçlı, kütüphane ve enformasyon hizmetlerini de içine alan ancak çok daha geniş bir alanı kapsayan girişimleri vardır. Avrupa'da 'Avrupa Araştırma Alanı (European Research Area)' adlı bir gelişim gözlenmektedir. Bu gelişim hakkında ayrıntılı bilgi bir sonraki başlıkta verilecektir. 'Avrupa Araştırma Alanı' biçiminde ayrı bir başlığın ele alınmasının nedeni, kütüphane ve enformasyon hizmeti veren diğer tüm kuruluşların, ekonominin olumlu gelişiminde oynayabileceği rolü örneklendirmektir.

1.3. Avrupa Araştırma Alanı

Araştırma alanında Avrupa, ABD ve Japonya'ya göre yapısal olarak zayıf durumdadır. Avrupa, yüksek teknoloji ürünlerinin ticaretini artırmak, GSMH'dan araştırmaya ayrılan payı yükseltmek, araştırmanın geleceğin iş alanlarını yaratacağının bilincinde olmak, istihdam ve hayat kalitesinin artırmak amaçlı bir Avrupa Araştırma Alanı programını uygulamaya koymuştur.⁵⁴

Araştırma ve teknolojinin ekonomik büyümedeki payının %20-50 olduğu bir dönemde araştırmanın daha iyi örgütlenmesi, yeniden ele alınıp geliştirilmesi Avrupa Araştırma Alanı kavramı çerçevesinde tartışılmaya başlanmıştır. Avrupa Araştırma Alanı, aşağıdaki konuları kapsayacak biçimde tasarlanmıştır;

- Mükemmeliyet merkezlerinin ağıyapılması, sanal merkezlerin oluşturulması,
- Büyük araştırma tesislerinin ortak yaklaşımla desteklenmesi,
- Ulusal ve Avrupa araştırma çalışmalarının daha iyi eşgüdümü,

⁵⁴ ERA oluşturulmasının ardındaki temel etkenler, [Çevrimiçi]
http://www.fp6.org.tr/tr/0_sayfa_ortakSayfa.asp?hangiSayfaID=6, 15 Şubat 2003.

- Araştırma ve yenilikçiliğe olan yatırımları teşvik için araçların ve kaynakların daha iyi kullanılması,
- Politikaların uygulanmasında ortak bir bilimsel ve teknik referans sisteminin kurulması,
- Daha çok ve daha hareketli insan kaynakları,
- Bölgesel ve yerel düzeylerdeki deneyimleri yansıtan daha iyi araştırma uyumu,
- Doğu ve Batı Avrupa şirketlerinin, araştırmacılarının ve bilim topluluklarının biraraya getirilmesi,
- Avrupa'nın dışarıdaki araştırmacılar açısından daha çekici hale getirilmesi
- Bilim ve teknolojinin etik ve toplumsal değerlerinin desteklenmesi ⁵⁵

Avrupa Araştırma Alanı kavramını alanımız açısından değerlendirecek olursak akla gelen ilk durum, üniversite-sanayi işbirliği ve bilime katkı oranının artışı olmaktadır. Türkiye’de bilimsel çalışmaların/gelişmelerin azlığının en büyük nedeni ya da batıda bilim ve teknolojinin bu kadar ilerlemesinin nedeni, batıda araştırma-geliştirme sektörünün iyi gelişmiş olması ya da gelişmekte olduğu ve üniversiteler ile işbirliği içinde olmalarıdır. Önceki kısımlarda belirtildiği üzere, enformasyon toplumu olgusunun ortaya çıkışında araştırma-geliştirmenin ekonomik büyümede payının artışı diğer bir deyişle enformasyonun ekonomik değeri rol oynamaktadır. Yeni toplum türü ekonomik özelliklerinin dışındaki özelliklerini daha sonradan kazanır. Avrupa Araştırma Alanı kavramı ile geliştirilmek istenen araştırma-geliştirme faaliyetleri böyle bir ekonomik kaygının eseri olsa da araştırmanın kaynağı olan enformasyonu sağlayacak kütüphane ve enformasyon merkezlerinin bu gelişmelerden artan oranda olumlu etkileneceği gözden kaçırılmamalıdır. Sözü edilen Avrupa Araştırma Alanı çalışmalarının kendini gösterdiği bazı programlar aşağıda kısaca ele alınmıştır.

⁵⁵ Avrupa Birliği ve Türkiye, **a.g.e.**, s. 82.

1.3.1. Brite-Euram

Brite-Euram çerçeve programlara koşt olarak dörder yıllık dönemleri içermektedir. Bu programların temel amacı, sanayi, akademi ve araştırma örgütlerinin, üretim teknolojileri, planlanması ve materyalleri hakkında işbirliği çalışmalarına destek sağlamaktır. Konusunu rekabet ve sürdürülebilir büyüme oluşturmaktadır. Bu amaçla, program için 2.7 milyar Euro'luk bir bütçe ayrılmıştır. Topluluk tarafından bu programa seçilen projelerin maliyetlerinin %50'sinin karşılanması kabul edilmiştir. Proje endüstri ve malzeme teknolojileri olarak 1994 ve 1998 yılları arasında etkin olmuştur. Avrupa endüstrisinin uluslararası düzeyde geri kalmaması için çalışmıştır. Avrupa'nın endüstride rekabete açık ve bütünleşmiş hale gelmesini sağlamaya ve bu sayede kaliteyi arttırmak amaçlanmıştır.⁵⁶

1.3.2.Esprit Programı

Enformasyon teknolojilerinin araştırma ve geliştirilmesine ilişkin Avrupa stratejik programı'dır. Endüstriyel rekabette yerini alan enformasyon ve iletişim teknolojilerini birleştirerek ve gelişmelerini sağlayarak enformasyon toplumuna geçişi olanaklı hale getirmek amacıyla kurulan, AB'nin araştırma gelişme alanındaki çerçeve programlarında köprü görevi gören, küçük, orta ve büyük tüm sanayide enformasyon teknolojilerine ilişkin bir araştırma ve teknolojik gelişme programıdır. Araştırma geliştirme alanları ve hazırlayıcı, destek ve transfer faaliyetleri olarak iki ana başlık altında uygulanmaktadır. Program, endüstride rekabeti ve büyümeyi artırma ve işsizlik oranını düşürme çalışmalarında AB politikalarını göze almıştır. Avrupa Komisyonu'nun, Endüstri Genel Müdürlüğü tarafından, 1994-1998 tarihleri arasında yürütülmüştür. Programda uzun dönem araştırma, yazılım teknolojileri, görsel-işitsel sistemler, ticari yöntem teknolojileri, ve üretimin bütünleştirilmesi konuları üzerinde çalışılmıştır.⁵⁷

⁵⁶ Brite-Euram, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/brite-euram/home.html>, 15 Kasım 2002.

⁵⁷ ESPRIT, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/esprit/home.html>, 15 Kasım 2002.

1.3.3. IDA (Yönetimler arasında veri değişimi)

1995-1997 tarihleri arasında yürütülen IDA programı, enformasyon toplumunu yaratma bağlamında uygulanmış, karşılıklı çalışabilen ağlar yolu ile gerekli bilginin değişimi konusunda yönetimlere izin vererek iç pazarın etkinliğini arttırmak amaçlanmıştır.⁵⁸ Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin kolaylıklarını kullanarak üye ülke yönetimleri arasındaki bilgi alışverişini mümkün ölçüde en hızlı seviyeye getirmeyi amaçlayan bir projedir. Proje, Avrupa genelindeki bu bilgi ağını kurarken önemli alanlarda sektörel ağların kurulmasını sağlamayı hedeflemiştir. Kurulan ağların çalışmasını ölçmek ve bu ağlara endüstriyel kuruluşların ve vatandaşların ulaşmasını sağlamak diğer hedeflerdir. Proje süresince üye ülkelerin yönetimleri ve toplulukları ile işbirliği yapılmış, proje kapsamında bilgi alışverişinde ortak bir arayüzün kullanılması ön plana çıkarılmıştır. Program halen devam etmektedir ve programın bu ikinci bölümü 1999'dan beri devam sürmektedir.⁵⁹

1.3.4. Eureka

Eureka, Avrupa' daki market ve endüstrilerde araştırma ve geliştirme yapan bir projedir. Proje, Avrupa' daki şirketleri uluslararası işbirlikleri yapmada ve yenilikler sağlamalarında şirketler arası ağlar kurmalarında destek vermektedir. Hayat standartlarını arttırmak amacıyla piyasalarda araştırma ve geliştirme yatırımlarını arttırmak ve işbirliğini sağlamak hedeflenmektedir. Kısa dönemde stratejik işbirlikleri için şirketlerin biraraya geleceği bir platform oluşturmaktadır. Proje araştırma ve geliştirme konusunda esnek ve dinamik destek sağlamaktadır. Olanaklarını büyük ve küçük şirketlere Avrupa'nın her yerinde sunmaktadır. Avrupa Komisyonu Avrupa Bölgesel Gelişim Fonu altında EUREKA'nın 14 bölgedeki yenilikçi projelerini 8 Ocak 2003 tarihine dek destekleme kararı almıştır.⁶⁰

⁵⁸ Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye, **a.g.e.**, s. 26-27.

⁵⁹ IDA, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/ISPO/ida/jsp/index.jsp?fuseAction=home>, 15 Kasım 2002.

⁶⁰ EUREKA, [Çevrimiçi] <http://www.eureka.be/ifs/files/ifs/jsp-bin/eureka/ifs/jsp/publicHome.jsp>, 16 Kasım 2002.

1.3.5. Cost

Cost, Avrupa’da devletlerin bilim ve teknoloji araştırmalarında işbirliği yapmalarını sağlama ve ulusal araştırmaları Avrupa düzeyine taşıma amacıyla 1971 yılında kurulmuştur. Cost’un amacı, Avrupa’nın ilim ve teknoloji araştırmalarında işbirliği ve etkileşimi artırarak bu alanda g¼c¼l¼ bir yer edinmesini sağlamaktır. Cost, Avrupa’nın araştırma alanında en b¼y¼k çatılarından birini geliştirmiştir. Bug¼n 32 üye ¼lke ve 11 üye olmayan ¼lkeye ait, 46 enstit¼den 30,000 bilim adamı 200 projede bir arada çalışmaktadır. Bu projeler en az 5 üye ¼lkenin katılımı ile ortalama 4 yıl s¼reli olarak gerçekleşmektedir. Faaliyetler 17 farklı ana bilim ve teknoloji dalında y¼r¼t¼lmektedir. Cost faaliyetleri üye ¼lkelerin yıllık aidatları ve faaliyet başına alınan para ile sağlamaktadır. Bunun dışında fon sağlayan merkezi bir kuruluş yoktur. Araştırma çalışmalarında işbirliği yapılan alanlarda s¼reli yayınlar yayımlanmıştır.⁶¹

Buraya kadar AB’nin tarihsel gelişimi, örg¼tsel yapısı, Birlik ¼yelerinin enformasyon toplumuna ilişkin çalışmaları, uygulamaları ile araştırma-geliştirme konusundaki program ve projelere değinildi. İkinci b¼l¼mde AB’nde enformasyon hizmetlerinin nasıl, nerede, hangi biçimlerde ele alındığı ve uygulamaların ne y¼nde olduğu verilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak AB’nde enformasyon hizmetlerini doğrudan etkileyen ve uygulamalara y¼n veren eğitim ve k¼lt¼r politikaları irdelenecektir.

⁶¹ Cost, [evrimii] <http://cost.cordis.lu/src/home.cfm>, 16 şubat 2003.

II. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE KÜTÜPHANE ve ENFORMASYON HİZMETLERİ: POLİTİKA, PROGRAM ve MESLEKİ ÖRGÜTLENME

2.1. Avrupa Birliği Ülkeleri'nde Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerinin Günümüzdeki Durumuna Bakış

Avrupa, kütüphane, dokümantasyon, enformasyon ve arşiv hizmetleri açısından gelişmiş bir toplumlardan oluşmaktadır. Bilindiği gibi hareketli harflerle basım tekniği ilk olarak 15. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmış ve diğer ülkelere de yayılmıştır. 17. yüzyılda, laik üniversitelerin ilk biçimleri ve 18. yüzyılda modern üniversitenin kuruluşu, aynı yüzyılda modern ulusal kütüphanenin kuruluşu da, Avrupa'da gerçekleşmiştir. Modern arşivlerin kurulması da Avrupa'nın bir başarısıdır. AB ülkeleri günümüzde, halk, çocuk ve özel araştırma kütüphaneciliği alanlarında gelişmiş hizmetler sunmaktadır. Aynı zamanda modern dokümantasyon ve enformasyon çalışmalarındaki gelişmelerinde Avrupa'da ortaya çıktığı bilinmektedir.

AB'nin, kütüphane ve enformasyon hizmetlerine yer ayırdığı, Avrupa sanayinin bilimsel ve teknolojik temellerinin güçlendirmek amaçlı araştırma geliştirme programları 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile gündeme gelmiştir. Daha sonra AB araştırma geliştirme programları günümüze dek çok yıllık çerçeve programlar ile gelmiştir.¹ AB, Avrupa Tek Senedi'ni izleyen dönemde, 1988-1992 döneminde üye ülkelerin kültür bakanları ve diğer yetkililerin katılımı ile öncelikle bir kültür politikası geliştirmiş ve beş ana faaliyet alanı belirlemiştir. Bunlardan 'Avrupa kültür alanının yaratılması' ve 'kültür kaynaklarına erişim' kütüphaneler ve enformasyon hizmetleri ile doğrudan ilgili çalışma alanları olmuştur.² Bugün sözü edilen çerçeve programlardan altıncısı uygulamadadır.

¹ Doğan Atılğan, "Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'de bilgi hizmetleri", *Türk Kütüphaneciliği*, 16:2, 2002, s.156.

² Tülin Sağlamtuğ, *Çağdaş kütüphanecilik ve düşünce özgürlüğü üzerine...*, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim, 1994, s. 132.

Kütüphane ve enformasyon merkezleri, programın ana temalarından olan kültürel mirası koruma, yaşam boyu öğrenim ve sayısallaştırma faaliyetlerinin merkezinde bulunmakta ve yeni olumlu gelişmeler için temel oluşturmaktadır. Günümüzde AB kütüphane ve enformasyon hizmetlerini, enformasyon toplumu çalışmaları altında değerlendirmektedir. Çerçeve programları kapsamında enformasyon toplumu olma amaçlı faaliyet alanları saptanmakta ve alanımızla ilgili çalışmalar, enformasyon toplumu teknolojileri başlığı altında görülmektedir. Bunun nedeni, enformasyonun ulusları rekabete sürükleyen bir güç noktası haline gelmesi, kütüphane ve enformasyon merkezlerinin ise, enformasyonu sağlayacak birer kaynak olmalarıdır. Artık yalnızca kütüphaneler, yalnızca arşivler ya da yalnızca müzelerden söz etmek zorlaşmaktadır. Bu kurumlar birlikte değerlendirildiğinde, bir arada çalıştıklarında ve toplumun en alt tabakasındaki tek tek kişilere enformasyonu bu bütünlük içinde sağlayabildiklerince var olacaklardır.

AB'nin bugün rekabet gücü yüksek ve güçlü ekonomik bölge yaratarak enformasyon toplumu olma amacı ile yürüttüğü eAvrupa projesi vardır. 23-24 Mart 2000 tarihlerinde Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, 15 AB ülkesinin hükümet ve Devlet Başkanları, Avrupa'nın gelecek on yılda "dünyadaki en rekabetçi ve dinamik bilgi tabanlı ekonomisi" haline gelmesi hedefini koymuşlardır. Bu hedefe ilişkin olarak, 19-20 Haziran 2000 tarihinde Feira'da eAvrupa Eylem Planı kabul edilmiştir. 15-16 Haziran 2001 tarihlerinde yapılan Göteborg Devlet ve Başkanları zirvesinde ise, AB çerçevesinde başlatılan eAvrupa girişimi ile ilgili olarak, AB'ne aday ülkelerin gerçekleştirmesi öngörülen eAvrupa+ eylem planı ülkemizde de kabul edilmiş ve eTürkiye adlı proje geliştirilmiştir.³ Bu proje kapsamında kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanına ilişkin gerçekten sevindirici çalışmalar vardır. eTürkiye projesi kapsamında aralarında Arşiv ve Dijital Depolama grubunun da bulunduğu on üç çalışma grubu bulunmaktadır. İlgili Internet adresinde bulunan Temmuz 2002 tarihli e-Türkiye Girişimi Ana Eylem Planı'na bakıldığında e-arşiv ve e-kütüphane konularında yapılması planlanan faaliyetler yer almaktadır. Burada arşivlerin ulusal hafıza görevi, kütüphanelerinde toplumsal enformasyon ihtiyacını

³ eTürkiye, [Çevrimiçi] www.e-Türkiye.gov.tr, 25 Mart 2002.

karşıladıkları gerekçelerinden yola çıkarak bu kurumlardan hızlı, kolay ve etkin biçimde yararlanmak üzere sayısallaştırma çalışmalarına ağırlık verileceğine değinilmiş ve aynı zamanda kütüphane ve arşivlerin enformasyon toplumunu yakalamada en önemli kurumlar arasında yer aldığı belirtilmiştir. Bu kapsamda tüm arşiv, kütüphane, dokümantasyon, araştırma ve enformasyon merkezlerinin değerlendirileceğine dikkat çekilerek, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı Cumhuriyet Arşivi ve Osmanlı Arşivi Daire Başkanlıkları, kamu kurum ve kuruluşlarındaki arşiv birimleri, Milli Kütüphane, halk kütüphaneleri, Yazma Eser Kütüphaneleri, üniversite kütüphaneleri ve YÖK Dokümantasyon Merkezi, okul kütüphaneleri ve kurum kütüphanelerinin bu çalışma alanında aktif kuruluşlar olacağı belirtilmiştir. Yapılması planlanan faaliyetlere gelince, standart dosya hazırlanması; tarihi arşivlerden sınıflaması tamamlanan belgelerin elektronik ortamda araştırmaya açılması; elektronik belge rehberi ve belge formlarının hazırlanması; kütüphane hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi ve yazma eser kütüphanelerinin hizmetlerini elektronik ortamda hizmete sunulması sıralanan başlıklardır. Özellikle kütüphane hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi konusunda, Milli Kütüphane veritabanı sisteminin yenilenmesi, Milli Kütüphane tarafından Türkiye'ye ve Türk insanına mal olmuş seçme eserlerin tam metin olarak elektronik ortama aktarılması, Pulman-XT ve halk kütüphanelerinde konuşan kitaplık bölümlerinin iyileştirilmesi planlanan faaliyetler arasındadır.

Bu gelişmeler alanımız adına, kuşkusuz sevindirici ve umut verici olumlu gelişmelerdir. Henüz uygulamaya geçmiş olmamakla birlikte, kütüphane ve enformasyon merkezlerinin enformasyon toplumunun önemli bir parçası olduğunun bilincinde olunması ve bunun belirtilmesi, dış politika olarak benimsenmiş AB'ne giriş süreci çerçevesinde bu hareketin tamamlanması gereken alanlar arasında yer alması, bu doğrultuda bir çalışma grubu oluşturulması gerçekten önemli çalışmalardır. Aktif olması beklenen grupların genişliği dikkat çekicidir. İlk kez görev tamamı ile Tübitak'a ya da başka bir kuruma yüklenmek yerine, birebir meslek elemanlarının aktif olduğu noktalar sayılmıştır. Bu noktada meslek elemanlarının durumun ciddiyetini kavrayarak, devletin bu konuda attığı adımlarda aktif hareket ederek, planlanan faaliyetlerin yaşama geçmesi için yardımcı güç olmaları gerekmektedir.

Bu gelişmelerde, yapılması planlanan faaliyetler konusunda planlanmış ve devletin ayırdığı bir bütçe bilgisine rastlanmamıştır. Ancak çok yeni gelişmeler olduğundan, olumsuz bir eleştiri getirmenin yapıcı olmayacağı kanısındayım. Yapılacak önemli girişimlerden biri de, arşiv, kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanındaki dernek yapılarının ortak hareket ederek, bu çalışma grubu altında yeni projeler geliştirilmesine yardımcı olmalarıdır. AB Altıncı Çerçeve Programları henüz katılmış olmamız ve devletçe kabul edilmiş bir çalışma grubu ve amaçları kapsamında ortaya konacak, uzun vadeli planlanmış projeler böylece resmi nitelik taşıyacaklardır.

2.2. Avrupa Birliği: Eğitim ve Kültür Politikası Çerçevesindeki Programlar

Birlik'in eğitim politikasının öncelikli amacı üye ülke vatandaşları arasında karşılıklı anlayışı teşvik etmek, eğitime Avrupa damgasını vurmak, öğrenci ve öğretmenleri eğitmek, Topluluk'u tüm araştırma, teknoloji ve yüksek eğitim konularının içine sokmaktır. Bu amaçları gözeterek ve eylem programlarını oluşturacak Topluluk'un eğitim bakanlarından oluşan, 1974 yılında oluşturulan bir Eğitim Komitesi vardır. Bakanlar Konseyi'nin 1987'de onayladığı, ERASMUS Programı çerçevesinde bir eylem programı oluşturulmuş ve bu programla üniversite öğrencilerinin, Topluluk üniversiteleri arasında değişimi amaçlanmıştır. Topluluk içerisinde eğitimi teşvik edecek bir Mesleki Eğitim Araştırma Merkezi mevcuttur ve 1980 yılından bu yana eğitim konularında bir enformasyon hizmet ağı çalışmaktadır.⁴

Avrupa Komisyonu'nun Avrupalılar'ı birbirleriyle kaynaştıracak ve dünya ile iletişimlerini sağlayacak en önemli faktörlerden birinin “kültür” olduğu gerçeğinin kabul etmesiyle, Topluluk'un kültür politikası gündeme gelmiştir. Avrupa'da kültür politikasının geliştirilmesinde politik ve sosyo-ekonomik nedenler etkili olmuştur. Politik nedenler, demokrasi, adalet ve özgürlük fikirlerini benimsemiş Avrupa insanının aynı kültüre ait olma bilincini oluşturmak; sosyo-ekonomik nedenler ise, Amerikan ve Japon teknolojisi aracılığıyla gelişmekte olan dış etkilere karşı Avrupa

⁴ Karluk, a.g.e., s. 345- 346.

kültürel kimliğini korumaktır. AB’nde kültür politikası hazırlanmasına yönelik çalışmalar 1977 yılında başlamış, ilk resmi toplantılar 1984’te yapılmaya başlanmıştır. Henüz Birlik adını almamış olan Topluluk’un, 1981, 1983 ve 1985’te kültür politikasına ilişkin yapılmış tüm çalışmaların bir bütünü olan ilk kapsamlı kültür politikası 1988-1992 dönemine aittir. Bu politikada ele alınan beş alan, Avrupa kültür mirasının yaratılması, Avrupa gör-ışit endüstrisinin geliştirilmesi kültür kaynaklarına erişim, kültür sektörü çalışanları için eğitim ve öğretim ve Topluluk dışındaki ülkelerle diyalog kurulması konularını içeriyordu. Bu alanlar içinde kütüphaneler, yayın politikasının oluşturulması, kütüphaneler arası işbirliği ile standartları yakalama, kültürel açıdan kaynaşmayı sağlamak için etkin bir kütüphane politikası izleme, kütüphanecilik tanımının standartlaştırılması ve kültür mirasının korunması gibi konularla ele alınmıştır.⁵ 1992 Maastricht Antlaşması ile yeniden düzenlenen AB kültür politikası, üye devlet kültürlerinin ortak kültür mirasının ulusal farklılıklara saygı çerçevesinde yaygınlaşmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Avrupa halklarının kültür ve tarihlerinin tanınması, kültür değerlerinin korunması, kültür alışverişinin teşvik edilmesi hedeflenmektedir.⁶

2.2.1. Kütüphaneleri Konu Alan Eğitim Programları

AB’nde kütüphane ve enformasyon merkezlerini konu alan başlıca eğitim programları arasında Socrates, Leonardo Da Vinci ve Avrupa İçin Gençlik programları sayılabilir. Bu programlar kısaca aşağıdaki gibi açıklanabilir:

Socrates: Socrates, Maastricht Antlaşması’nın ilgili maddelerine dayanarak, 14 Mart 1995 tarihinde “Eğitim Alanında İşbirliği için Avrupa Topluluğu Eylem Programı” kapsamında geliştirilmiştir. Aynı program altında mesleki eğitim konusuyla ilgili olarak Leonardo da Vinci programı benimsenmiştir. Katılımcı ülkelerin finansmanı ile yürütülen Socrates programı, eğitime Avrupa boyutu getirmeyi ve katılımcı ülkeler arasındaki işbirliğini güçlendirerek eğitimin kalitesini arttırmayı amaçlamakla

⁵ Sağlamtunç, **a.g.e.**, s. 131-138.

⁶ Karluk, **a.g.e.**, s. 346.

beraber, her yaştaki ve her düzeydeki eğitimi kapsayan Avrupa düzeyinde ilk uygulamadır. Socrates programı'nın iki ana bölümü, yüksek öğrenimle ilgili Erasmus, okul eğitimi ile ilgili Comenius'u içerir.⁷ 1995-1999 yılları arasında Socrates I adı ile uygulanan program, 2006 yılının sonuna kadar sürmesi planlanan Socrates II ile halen devam etmektedir. Program yüksek eğitime kadar eğitimin her düzeyinde ve hayat boyu kişisel öğrenimde Avrupa'daki eğitim projelerini, eğitim için yapılan girişimleri ve geliştirme teşebbüslerini desteklemektedir. Projeye 15'i AB ülkesi olan 31 ülke katılmaktadır.⁸

Leonardo da Vinci: AB'nin mesleki eğitim politikaları ve uygulamalarına ilişkin yeni yaklaşımları desteklemeyi amaçlayan programın, yeni yetenekler kazandırmak; eğitim ya da hizmete yönelik eğitim kurumları ile işletmeler arasında daha yakın ilişkilerin gerçekleşmesini hızlandırmak, işsizlikle mücadele etmek, insan kaynaklarına yatırımın gelişmesine yardımcı olmak, yaşam boyu eğitim bağlamında enformasyon toplumuna ilişkin araçları kullanarak yeteneklere yönelik başarıyı genelleştirmek konularında beş temel önceliği bulunmaktadır.⁹ Şu an yürütülmekte olan Leonardo'nun ikinci aşaması 1 Ocak 2000 ile 31 Aralık 2006 tarihleri arasındaki yedi yıllık süreyi kapsamaktadır. AB'nin diğer programları gibi Leonardo da Avrupa'da eğitim ve öğretim için işbirliği ve alışverişi sağlayacak bir platform oluşturmayı amaçlamıştır. Programın amaçları doğrultusunda çalışan kesimin teknolojik gelişme ve yenilikler üzerine eğitilmeleri planlanmaktadır.¹⁰ Yaşam boyu öğrenimde kütüphanelerin oynadığı rol açısından, bu kapsamda kütüphaneler projelere katılma olanağı bulabilirler.¹¹

Avrupa için Gençlik (Youth for Europe): Avrupa için Gençlik, AB çatısı altındaki 50 milyon kadar gencin fikirlerine ve ihtiyaçlarına hizmet etmek amacıyla başlamıştır. Program 2000 ile 2006 arasında yedi yıl süre ile hizmet verecektir. Proje

⁷ Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde gelişmeler ve gelecek (Sempozyum 3-4 Mayıs 2001 Eskişehir), İstanbul, Türkiye-Avrupa Vakfı, 2001, s. 52-53.

⁸ Socrates,[Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/comm/education/socrates.html>, 20 Ekim 2002.

⁹ Karluk, a.g.e., s. 17.

¹⁰ Leonardo da Vinci, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/comm/education/leonardo.html>, 20 Ekim 2002.

¹¹ Aslan, "Avrupa Birliği ve kütüphaneler", a.g.e.

Eurotraining'in finansal katkılarıyla hayata geçirilmiştir. Program kapsamında gençliğe yönelik olan projelerin paylaşıldığı bir platform hazırlanmıştır. Platformda gençlik grupları kendi projelerini AB dahilindeki ülkelerin gençliğine duyurmakta, gruplar arası etkileşimi ve işbirliğini sağlamaktadır.¹²

2.2.2. Kütüphaneleri Konu Alan Kültür Programları

AB'nin kütüphaneleri kapsayan programlarından başlıcaları aşağıda kısaca açıklanmıştır:

Culture 2000: Culture 2000-2004 yılları arasını kapsayan AT'nda kültürün desteklenmesine ilişkin beş yıl için hazırlanan bir projedir. Projenin toplam bütçesi 167 milyon Euro'dur. Bu bütçe, sanat ve kültür alanında yapılan faaliyetlerin desteklenmesinde kullanılacaktır. Projenin hedefi, ortak bir kültür oluşturmak ve bu alanda derin bir birikim sağlamaktır. Proje, kültürü sosyal birleşmenin ve ekonomik gelişimin bir etkeni olarak görmektedir. Culture 2000 bu doğrultuda yaratıcılığa ve etkileşime, halkın bu ortak kültüre ulaşmasına, sanat ve kültürün yayılmasına, kültürler arası alışverişe önem vermektedir. Proje Avrupa Komisyonu tarafından yürütülmektedir.¹³ Program ARIANE (1997-98), KALEIDOSCOPE (1996-98) ve RAPHAEL (1997-2000) gibi mevcut kültür programlarının değerlendirmelerinin yanı sıra, Roma Antlaşması'nın 128. maddesinde yer alan amaçlar ve öncelikler dikkate alınarak hazırlanmıştır. Programın amaçları arasında kültürel mirasın korunması kütüphaneleri bağlayan yönüyle bizim için önemlidir.

Kaleidoscope (Sanat ve Kültür): 1996-1999 arasında dört yıllık bir dönemi kapsayan, Avrupa boyutunda kültürel projeleri destekleyerek Avrupa halklarının kültürünün ve kültürel yaşamının öğrenilmesi ve yayılmasını teşvik etmeye, ayrıca sanatsal ve kültürel yaratıcılığı arttırmaya yönelik işbirliğini amaçlayan bu programın bütçesi 26.5 milyon Euro'dur. Programın çeşitli ağırlar yoluyla ya da ortak yürütülen

¹² Youth for Europe, [Çevrimiçi] <http://www.youthforeurope.org/>, 20 Ekim 2002.

¹³ Culture 2000, [Çevrimiçi] http://europa.eu.int/comm/culture/eac/c2000condition_en.html, 21 Ekim 2002.

kültürel projeler ve olaylara ilişkin destek ve büyük ölçekli Avrupa işbirliği konularını içeren iki tür eylem planı söz konusudur.

Ariane: 1997-1999 yıllarına arasında, kitaplar ve okuma alanında bir destek programı olan Ariane programının amaçları, kitaplar ve okuma alanında üye devletler arasında işbirliğini arttırmak, kültürlerin gelişmesine katkılar yoluyla, bu alandaki faaliyetleri tamamlamak ve desteklemek, Avrupa halklarının edebiyatının ve tarihinin yaygınlaştırılması, bilgilerin arttırılması ve Avrupa yurttaşlarının bunlara ulaşımının sağlanması biçiminde sıralanabilir.

Raphael: Kültürel miras alanında Avrupa çapında projelere finansal destek sağlamak amacıyla başlatılmış olan Raphael, taşınabilir kültürel varlıkların Avrupa çapında bir işbirliği ile korunması, güvenliğinin sağlanması ve arttırılması, kültürel varlıklara yönelik tekniklerin geliştirilmesi ve deneyimlerin değişimi konusunda işbirliği, taşınamayan kültürel varlıklarla ilgili olarak toplumun bilinçlendirilmesi ve katılımın sağlanması konularında üç eylem programını içerir.¹⁴

2.3. AB'nin Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Politikası Çerçevesindeki Programları

Araştırma ve teknoloji geliştirme, kütüphane ve enformasyon hizmetleri birbirini tamamlayan alanlardır. Kütüphane ve enformasyon merkezleri, ilgili konuda enformasyonun depolandığı ve gelişiminin takip edildiği, yeni teknolojiye temel teşkil edecek eski bilgiyi bulunduran, araştırmanın yapılabileceği kaynağı ve yeri sağlayan yönleri ile teknolojik gelişimin vazgeçilmez destekçisi, araştırma ve geliştirme ile ilgili çalışma alanlarının önemli bir bileşenidir. Bu bağlamda, AB'nin kütüphane ve enformasyon hizmetlerini, araştırma ve teknolojik geliştirme programları altında ele aldığını görmekteyiz.

AB'nde araştırma ve teknoloji geliştirme politikası ilk olarak AKÇT'nu kuran Paris Antlaşması'nda ele alınmıştır. Tek Avrupa Senedi ile Topluluk, araştırma

¹⁴ Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye, a.g.e., s. 20-22.

ve teknoloji politikaları konusunda, Konsey tarafından onaylanacak her faaliyet alanında spesifik programları içeren bir çerçeve program kabul edecektir. Örneğin, kütüphaneler ile ilgili faaliyetler telematik programlarının altında yer almaktadır ve her beş yılda bir yenisi düzenlenen çerçeve programlar ile belirlenmektedir. İlgili projelerin tümü Ortak Araştırma Merkezi (Joint Research Center: JRC) tarafından gerçekleştirilir ve bu projelerin finansmanı AB tarafından karşılanır.¹⁵

Birliğin araştırma ve teknoloji politikasının temel hedefi yeni teknolojiler, enerji, çevre, hammadde gibi önemli alanlarda ortak bilimsel ve teknolojik politikalar geliştirmektir. Bunun için ulusal politikalar oluşturmak ve araştırma faaliyetleri konusunda tekrarlardan kaçınarak maliyeti düşürmek, ancak etkinliği arttırmak amaçlanmaktadır. Sayılan bu amaçları gerçekleştirmek üzere çerçeve programı kapsamına alınan faaliyetler arasında enformasyon teknolojileri ve haberleşme, Avrupa bilimsel ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi alanımız açısından önemlidir.¹⁶

AB çerçeve programları eğitim, kültür, bilim, araştırma ve teknolojik gelişim, enerji, yardım ve çevre programlarından oluşmaktadır. AB araştırma ve teknoloji gelişim politikasının temel hedefi, birliğin ve birlik politikalarının amaçlarına hizmet edecek olan enformasyon ve teknolojide ilerleme sağlanmasıdır.¹⁷ Tek Avrupa (1987) ve Maastricht (1993) anlaşmalarına göre, ‘Topluluk sanayisinin bilim ve teknoloji tabanını destekleyerek onu uluslararası rekabet gücüne kavuşturmak’ ana ölçütü ile değerlendirilmesi istenen AB araştırma ve teknolojik gelişme çalışması, kendi içindeki uyumluluğunu büyük ölçüde, birincisi 1984 yılında başlatılan ve bugün altıncısı süren çerçeve programlarına borçludur.¹⁸ Konuyla ilgili kaynaklar incelendiğinde Birlik’in araştırma ve geliştirme alanındaki çalışmalarının, 1990-94/ 1994-98/ 1998-02/ 2002-06 yılları arasında, beşer yıllık dönemleri kapsayan çerçeve programlarla uygulamaya konulduğu gözlenmektedir.

¹⁵ Karluk, **a.g.e.**, s. 343-344.

¹⁶ **A.e.**, s. 343-344.

¹⁷ **Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye, a.g.e.**, s. 25.

¹⁸ Avrupa Birliği ve Türkiye, **a.g.e.**, s. 79.

2.3.1. Çerçeve Programlar

AB çerçeve programları, AB politikalarının kapsadığı alanlarda üye ülkeler arasında işbirliğini geliştirmek için, belirlenmiş dönemlerde faaliyette bulunulması amacı ile oluşturulmuş eylem planlarıdır. Bu programlar AB Komisyonu'nun ilgili Genel Müdürlükleri'nce yürütülmektedir. Öncelikli amaçlar, oluşturulan programlar çerçevesindeki faaliyetler ile vatandaşların birbirlerini tanımaları, bir Avrupa vatandaşlığı yaratılması, işbirliğinin geliştirme, yeni teknoloji geliştirme, yaşamboyu eğitimi yaygınlaştırma, girişimciliğin geliştirilmesi ve sosyal bütünleşmedir. Birlik programlarına aday ülkelerin katılımına ilişkin süreç 1993'te Kopenhag Zirvesi'nde başlatılmış, 1994 Essen Zirvesi'nde ise aday ülkelerin bu programlara katma protokoller veya kademeli olarak gerçekleştirilen Avrupa Antlaşmaları çerçevesinde katılmaları öngörülmüştür. 1997 Lüksemburg Zirvesi sonuç raporunda, Türkiye'nin programlara durum bazında değerlendirilerek katılabileceği belirtilmiştir. Türkiye'nin adaylığının 1999 Helsinki Zirvesi'nde kabul edilmesi ile birlikte bu programlara katılım hakkı kesinleşmiştir. Türkiye için çerçeve programlara katılım koşulları, ikili anlaşmalar ya da Ortaklık Anlaşmaları'na ek protokoller çerçevesinde belirlenmektedir. Aday ülkelerin çerçeve programlara katılımı için, öncelikle program kararında bu ülkelerin katılabileceğinin ifade edilmesi, aday ülkenin AB Komisyonu'na katılmak istediğini bildirmesi ve aday ülkenin GSMH'sı ve programın bütçesi dikkate alınarak saptanan Ulusal Katkı Payı'nın ödenmesi gerekmektedir. Programlara aday ülkeleri katılımının uzun bir prosedür gerektirmesi eleştiri alan konular arasındadır. Bu uzun prosedürü ortadan kaldıracak bir düzeltmenin yapılması beklenmektedir.¹⁹

Avrupa'da kütüphanelerin Parlamento düzeyinde ele alınışı, 1984'te Komisyon'un hazırlaması istenilen, bir Avrupa Kütüphanesi kurulmasını önerisine karşılık, ulusal ve bölgesel ağlarla işbirliğini özendirmeyi ve ulusal politikaların geliştirilmesine yardımcı olunmasını içeren 'Schwenke Önergesi' ile başlar.²⁰

¹⁹ **Avrupa Birliği program ve ajanslarına aday ülke statüsüyle Türkiye'nin katılımı**, İstanbul, IKV, 2001, s. 3-6.

²⁰ Rosalind Johnson, "The EU's Telematics for Libraries programme: an assessment", **Information Services & Use**, no, 20, 2000, s. 25 ; Aslan, "Avrupa Birliği ve kütüphaneler", **a.g.e.**

Ardından Avrupa Komisyonu'nun kütüphaneler konusunda bir çalışma programı hazırlaması istenir. 1985'de Komisyon 'Kütüphaneler için bir Eylem Planı' taslağı hazırlar ve 1989-1990 yıllarında bir seri pilot proje uygulaması başlatılır. Bu tarihten sonra kütüphaneler, 1990-1994 yıllarını kapsayan Üçüncü Çerçeve Program'da 'Kütüphane Programları için Telematikler' başlığı ile 'Telematik Uygulamaları' başlığı altında yer almıştır.²¹

Telematik, bilgisayar ve telekomünikasyon teknolojilerinin bileşimi²²; enformasyonu işleme, ofis teknolojisi ve telekomünikasyon gibi çeşitli disiplinlerin sentezi veya bileşimi²³ olarak tanımlanmaktadır. Kütüphanelerin 'Telematik Uygulamaları' adlı altında ele alınması, gelişen enformasyon teknolojileri ile kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin yeniden şekilleneceği, kütüphanelerin teknolojik gelişimin odak noktasında değerlendirilmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Bu biçimde ele alınışının bir diğer nedeni de, çerçeve programlar oluşturulurken, gelecekte ayrıntılandırılması gereken yapılar ya da sektörlerin alt başlıklar haline getirilmesi ve kütüphanelerinde bu alanlardan biri olduğudur. AB içinde farklı ülkelerin olması ve bununla bağlantılı olarak ortaya çıkan kültürel farklılık, Komisyon'un spesifik kararlar alınmasını ya da uygulanmasını engellemektedir. Bu kültürel farklılık açıklıkla görüldüğü üzere, kütüphane ve enformasyon hizmetleri içinde geçerlidir.²⁴

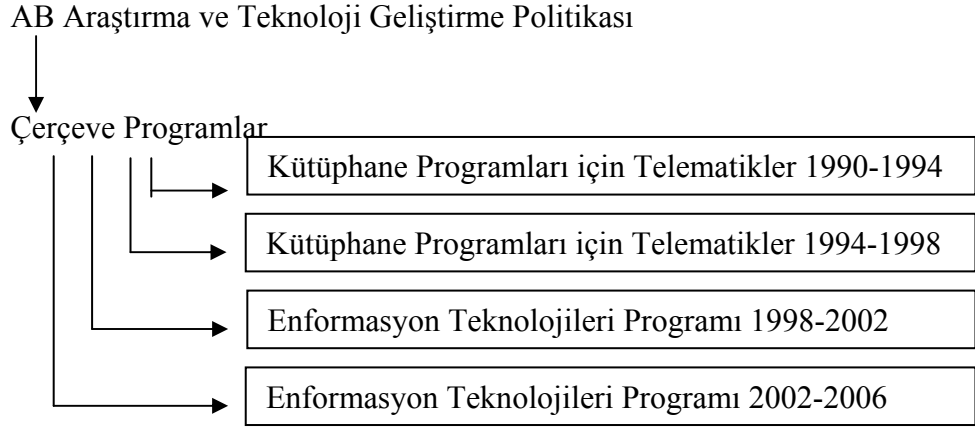
Daha önce söz edildiği gibi, kütüphaneler çerçeve programlar içinde ilk olarak Üçüncü Çerçeve Program'da ele alınmışlardır. Kütüphane ve enformasyon hizmetleri ile ilgisi çerçevesinde, tez kapsamında bu programlar üçüncü programdan başlayarak incelenecektir. 1990'dan bu yana çerçeve programlar altında değerlendirilen kütüphanelerin hangi başlıklar altında ele alındığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

²¹ A.e.

²² **Harrod's librarians' glossary**, compiled by Ray Prytherch, 8th ed., Hants, England, Gower, 1995, s. 632.

²³ **Collins concise dictionary**, 3rd ed., Wrotham, England, Harper Collins Publishers, 1995, s.236.

²⁴ Ariane Iljon, "The International perspective-the European Union experience in the Library co-operation", **The Journal of Academic Librarianship**, 24: 2, 1998, s. 152.

2.3.1.1. Üçüncü Çerçeve Program 1990-1994

Üçüncü çerçeve programda, kütüphane programları yer almaktadır. Bu bölümde, Birlik'in her yerinde kütüphane hizmetlerinin çağdaş ve erişilebilir hale getirilmesi, coğrafi farklılıkların ortadan kaldırılması, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin maliyet yarar sağlayacak hale getirilmesi, kaynak paylaşımı için standartların belirlenmesi ve ulusal kütüphane politikalarının uyumlu hale getirilmesi hedeflenmiştir.²⁵ Burada anılan 'ulusal kütüphane politikalarının uyumlu hale getirilmesi' cümlesi tartışmaya açıktır. Çünkü bugün birliğe üye ülkelerde ulusal enformasyon politikalarının varlığı tartışılır. Her ülkede gerekliliğinin yanı sıra gereksizliği de tartışılan ulusal enformasyon politikası, henüz Birlik'e üye tüm ülkelerde mevcut değildir. Bu nedenle, kütüphane politikalarının uyumu yerine, 'kütüphane hizmetlerinin uyumu' demek, sanırım daha sağlıklı olacaktır. Üçüncü Çerçeve Program'da sözü edilen kütüphaneler programı ile önerilen projelerin kalitesi, zaman içinde yükselmiş ve dermeye dayalı bir yaklaşımdan, erişimi temel alan hizmetlere geçişe odaklanarak yapılan çalışmalar, bir sonraki çerçeve programa temel oluşturmuştur.²⁶

²⁵ Giovanna Merola, "Overview of the Telematics for Libraries Programme: key issues and achievements", Consolidating the European Libraries Space Conference Proceedings. 17th – 19th November 1999 Luxembourg, [Çevrimiçi] www.cordis.lu/libraries/events/fp4ce/speech/merola.html, 25 Ocak 2002.

²⁶ Selma Aslan, "Panel: 2000'li yıllarda bilgi hizmetleri", Küreselleşme –Avrupa Birliği ve bilgi hizmetleri; 36. Kütüphane Haftası bildirileri, TKD, Ankara, 2000, s. 237.

Programda en çok desteklenen konuların elektronik doküman sağlama ve yayıncılık olduğu görülmektedir. Program kapsamında hazırlanan 51 projeden bir kaçına değinmekte yarar vardır. Kütüphanelere uzaktan erişimi mümkün kılmak amaçlı BIBDEL adlı proje Lancashire Üniversitesi liderliği'nde, Dublin City ve Aegean Üniversitesi eşliğinde yürütülmüştür. Bu proje, kütüphane kaynaklarına uzaktan erişimde enformasyon teknolojilerinin nasıl kullanılacağına ilişkin Avrupa'da örnek oluşturmuştur. OSI, elektronik doküman sağlama ve kütüphaneler arası elektronik ödünç verme hizmeti konusunda örnek oluşturan bir proje olmuştur. Elektronik doküman sağlama başlangıçta, asıl belgeyi elektronik olarak sağlamak değil, elektronik olarak istekte bulunabilmektir. Daha sonra, asıl belgeyi elektronik sağlamak amaçlı FASTDOC (istenen belgeyi faks ile gönderme biçiminde) ve DECOMATE (dokümanı tamamen elektronik formatta sağlama) isimli iki proje yürütülmüştür. Doküman sağlama konulu girişimler beraberinde, kütüphane ve enformasyon merkezleri için sorun olan copyright konusunu gündeme getirmiştir. Bu konuda AB'nin finansman sağladığı Avrupa Telif Hakları Kullanıcı Platformu ECUP projesi geliştirilmiştir. Bu proje Dördüncü Çerçeve Program'da içeriğini genişleterek, CECUP ve TECUP adları ile devam etmiştir.²⁷ Tez kapsamında, CECUP projesi, EBLIDA mesleki örgütü içinde ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

2.3.1.2. Dördüncü Çerçeve Program 1994-1998

Dördüncü Çerçeve Program'da 'Telematik Uygulamaları' başlığı altında yer alan kütüphaneler, bir önceki programın hedeflerini pekiştirmesinin yanında AB'nde ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamı desteklemek üzere modern bir kütüphaneler altyapısı kurma hedefini de yansıtmaktaydı. Bu hedefi gerçekleştirmek üzere eylem alanları;

- Ağ temelli kütüphane içi sistemler
- Kütüphanelerarası işbirliği ve ağlaşma
- Ağ üzerindeki bilgilere kütüphanelerden erişim olarak belirlenmiştir.²⁸

²⁷ Johnson, **a.g.e.**, s. 26-27.

²⁸ Aslan, "Avrupa Birliği ve kütüphaneler", **a.g.e.**

Bu programa Akdeniz ülkeleri yanında Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin de katılımı teşvik edilmiştir. Kütüphane programları bu ülkelerde demokrasi ve pazar ekonomisini güçlendirmek adına ayrıca önemli bir yer tutmaktadır. Dördüncü Çerçeve Program'da özellikle ağ sistemleri, bibliyografik kayıt formatları ve metadata, karar desteği, yönetim bilgisi, kütüphanelerde performans değerlendirme ve sayısallaştırmanın önem kazandığı görülür. Sayılan alanlarda hazırlanan 31 projeden, en çok ilgi gören proje alanı, bu program kapsamında öncelikli olmadığı halde sayısallaştırma olmuştur. Sayısallaştırma projelerine örnek olarak, gazete arşivleri konusunda bir girişim olan LAURIN ve çeşitli dergilerin eski sayılarına elektronik olarak ulaşımı mümkün kılan DIEPER projesi gösterilebilir. Yine aynı program döneminde geliştirilen bir diğer proje CANDLE, Cactus isimli bir sistem geliştirerek, özellikle akademik kurumlarda enformasyon kaynaklarına uzaktan erişimi ve uzaktan öğrenimi desteklemek amaçlı yürütülmüştür. Bu sistem, kullanıcıdan şifre isteyecek bir biçimde geliştirilerek, aynı zamanda lisans anlaşmalarına uygunluk göz önünde bulundurulmuştur. Dördüncü Çerçeve Program'da dikkate değer bir diğer proje TESTLAB'dır. Görme özürlü kişiler için kütüphane ve enformasyon hizmetlerine uzaktan erişimi sağlayan kullanıcı arayüzleri geliştiren bir projedir.²⁹

Üçüncü ve Dördüncü Çerçeve Programları'nda, kütüphaneler programı stratejisinin iki anahtar sözcüğü katalize etmek (catalyze) ve pekiştirmek (consolidate)'tir.³⁰ İki program arasında bir diğer ayırım ise, Üçüncü Çerçeve Program, kütüphanelere ve onun sipesifik sorunlarına yönelikken, Dördüncü Çerçeve Program ise, kütüphane ve enformasyon merkezlerinin bir sonraki çerçeve programa alt yapı oluşturacak biçimde, enformasyon toplumunun bir parçası olarak ele alındığıdır.³¹ Kütüphane ve enformasyon hizmetleri için telematik programlarının genel sonuçları, kütüphane ve servis sağlayıcıları arasında, özellikle elektronik doküman sağlama ve yayıncılık alanında bir diyalog yaratmış olmaları; telif hakları ve lisans anlaşmaları konularında bilinç düzeyini artırmış olmaları; yeni hizmet

²⁹ Johnson, **a.g.e.**, s. 27-29.

³⁰ Merola, **a.g.e.**

³¹ Iljon, **a.g.e.**, s. 152.

türleri geliştirmede teşvik edici rol oynamaları; kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanına pek çok yazılım ve kullanıcı arayüzü kazandırılmış olması; standartlar konusunun gündeme getirilmiş olması biçiminde sıralanabilir.

Dördüncü Çerçeve Program'dan sonra kütüphane ve enformasyon merkezleri, Telematik Programları altında değil, Enformasyon Toplumu Teknolojileri başlığı altında yer almaya başlamıştır. Beşinci Çerçeve Program'dan başlayarak kütüphane ve enformasyon merkezleri doğrudan ilgili bir başlık altında ele alınmamışlardır. Bu alanlarla ilgili girişimleri teşvik edecek bir yapıya dönüştürülmüştür. Bunun nedenini, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin, enformasyon toplumu çalışmaları içinde, kültürel mirası koruma, her kesimden vatandaş bilgilendirme ve sayısallaştırma amaç ve faaliyetlerinin her birinde ayrı ayrı yer alabilmesi, dolayısıyla bu hizmetlerin tek bir başlıkta değerlendirilmesinin zorlaşması ile açıklayabiliriz.

2.3.1.3. Beşinci Çerçeve Program 1998-2002

Beşinci Çerçeve Program'da, katalize etme ve pekiştirmenin yerini entegrasyon, genişleme ve yakınsama (convergence) almıştır.³² Bu çerçeve programın amaçları, Avrupa içinde enformasyon toplumuna dönüşümde katılımı sağlamak amaçlı, insanların yetenek ve motivasyonunu güçlendirmek için, enformasyon toplumunun potansiyel etkilerinin ve onun yeni uygulamalarının kamuya duyurulması ve anlaşılmasının sağlanması; enformasyon toplumunun sosyo-ekonomik yararlarının teknik, ekonomik, sosyal ve düzenleyici yönlerini analiz etmek; enformasyon toplumunun küresel boyutunda Avrupa'nın rolünü ve netlik derecesini artırmaktır. Beşinci çerçeve programındaki konular Tematik ve Yatay Programlar olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir:

Tematik Programlar:

- Yaşam kalitesi ve canlı kaynakların yönetimi (Quality of Life)
- Kullanıcı dostu enformasyon teknolojileri (IST)

³² Merola, a.g.e.

- Rekabetçi ve sürdürülebilir büyüme (GROWTH)
- Enerji, çevre ve sürdürülebilir gelişim (EESD)

Yatay Programlar:

- Topluluk araştırmalarının ulusal rolünü güçlendirmek,
- Yenilikleri desteklemek ve KOBİ'lerin güçlendirilmesini teşvik etmek,
- İnsan araştırmalarına ilişkin potansiyeli ve sosyo-ekonomik enformasyon temelini iyileştirmek.³³

Yukarıda sayılan programlardan her birinde kütüphane ve enformasyon merkezlerine yönelik çıkarımlar yapılabileceği gibi, konu ile doğrudan ilgili olarak, kullanıcı dostu enformasyon teknolojileri, Topluluk araştırmalarının ulusal rolünü güçlendirmek, araştırmalara ilişkin potansiyeli ve sosyo-ekonomik enformasyon temelini iyileştirmek konulu programlara değinmekte yarar vardır.

Kullanıcı dostu enformasyon teknolojileri programı altında, engelliler ve yaşlıların toplumla bütünleştirilmesi; kamu hizmetlerinin sunulmasını ve bu hizmetlere kolay ulaşımı sağlayan çoklu ortam sistemler; kütüphane, arşiv ve müzeler arasında ağlar oluşturulması; eğitime yönelik yeni yöntemler geliştirilmesi, enformasyonun incelenmesine, derlenmesine ve ulaşılmaya yönelik ilerlemiş teknolojilerin geliştirilmesi, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin yer alabileceği faaliyet alanlarıdır. Topluluk araştırmalarının ulusal rolünü güçlendirmek konulu programlar altında, Topluluk'taki araştırmacılar, şirketler ve organizasyonlar arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğinin teşvik edilmesi; şirket ve araştırma merkezlerinin Topluluk dışındaki bilimsel ve teknolojik bilgiye erişiminin kolaylaştırılması, yine alanımızla ilgili faaliyet alanlarındandır. Araştırmalara ilişkin potansiyeli ve sosyo-ekonomik enformasyon temelini iyileştirmek konulu programlarda ise, araştırma altyapılarına erişimin güçlendirilmesi, araştırma kurumları ile araştırma grupları arasında hizmet kalitesini yükseltecek girişimlerde bulunma, bilim ve teknoloji politika belirleyicileri ile araştırmacılar arasında bilginin

³³ Avrupa Birliği yolunda bilgi toplumu ve e-Türkiye, İstanbul, TÜSİAD, 2001, s.23.

karşılıklı değişimini olanaklı kılma konulu faaliyetlerde, kütüphane ve enformasyon merkezlerinin etkinlik alanı açıkça gözlenebilmektedir. Beşinci Çerçeve Program döneminde, tematik ve yatay program alanlarında, araştırma ve teknolojik gelişimi güçlü kılmak amaçlı Komisyon tarafından Ortak Araştırma Merkezi (JCR-Joint Research Center) kurulmuştur. JCR, beş ülkede sekiz uzman enstitüden oluşmaktadır.³⁴

Beşinci Çerçeve Programı, AB'nin araştırma, teknolojik gelişim ve uyum aktivitelerini içermektedir. Ekonomik boyutun yanında toplumsal, politik ve kültürel konuları da kapsayan bu gelişimde, Avrupa'nın kültürel çeşitliliğini yitirmeden bütünlük içinde enformasyon toplumu oluşumunu hızla gerçekleştirmesi, küresel ekonomide rekabet gücünü artırması ve böylece daha güçlü bir birliğe dönüşmesi ana hedeftir.³⁵

Türkiye'nin önemli bir katılım payı ödeyerek Beşinci Çerçeve Programı'na katılması, o günün koşulları içinde uygun görülmemiş; bunun yerine proje önerme, yürütme ve AB fonlarından destek alma gibi olanaklara kapalı ve bazı programlarla sınırlı olan, proje bazında katılım yolu seçilmiştir. Beşinci Çerçeve Program döneminde, Türkiye'de AB'nin finansal olarak desteklediği alanımız ile ilgili tek proje Pulman-XT projesidir. Bu proje ilgili ayrıntılı açıklamalar çalışmanın üçüncü bölümünde ayrı bir başlık altında verilmiştir.

2.3.1.4. Altıncı Çerçeve Program 2002-2006

AB, Mart 2000'de yapılan Lizbon Zirvesi'nde, bilimsel ve teknolojik araştırma geliştirme felsefesini, Avrupa Araştırma Alanı (ERA) başlıklı bir proje kapsamında planlama kararı almıştır. Altıncı Çerçeve Program, Avrupa'yı 2010'da dünyanın en dinamik ve rekabet gücü en yüksek bilgi ekonomisi haline getirmeyi amaçlayan Avrupa Araştırma Alanı'nın uygulama aracı olarak tasarlanmıştır. Yaklaşık 16,3 milyar EUR bütçeli (Euratom programı ile birlikte 17,5 milyar EUR)

³⁴ Avrupa Birliği program ve ajanslarına aday ülke statüsüyle Türkiye'nin katılımı, a.g.e., s. 72-83.

³⁵ Aslan, "Avrupa Birliği ve kütüphaneler", a.g.e.

Altıncı Çerçeve Program, 11-13 Kasım 2002'de Brüksel'de yapılan bir konferans ile yürürlüğe girmiştir.³⁶ Aşağıdaki alanlar Altıncı Çerçeve Program'da belirlenen faaliyet alanlarıdır:

Tematik Alanlar:

Yaşam bilimleri, gen bilimi ve sağlık biyoteknolojisi,
Enformasyon toplumu teknolojileri,
Nano-teknolojiler, akıllı malzemeler ve yeni üretim süreçleri,
Havacılık ve uzay,
Gıda güvenliği ve sağlık,
Sürdürülebilir kalkınma,
Bilgi tabanlı (knowledge-based) toplumda yurttaşlık ve yönetim.

Kesişimli Araştırma Faaliyetleri:

Politikalara bilimsel destek,
Yeni ve gelişmekte olan bilim ve teknoloji,
KOBİ faaliyetleri,
Uluslararası işbirliği faaliyetleri,
Ortak Araştırma Merkezi (JCR) faaliyetleri.

ERA'nın Güçlendirilmesi:

Araştırma koordinasyonu için destek,
Araştırma ve yenilik politikalarının uyum içinde geliştirilmesi.

ERA'nın Yapılandırılması:

Araştırma ve yenilik,
İnsan kaynakları,
Araştırma altyapısı,
Bilim ve toplum.

Bu alanlar dışında ayrıca Nükleer Enerji başlıklı bir faaliyet alanı daha vardır.³⁷

Kütüphane ve enformasyon merkezlerinin doğrudan yer aldığı, enformasyon toplumu teknolojileri kapsamında, e-öğrenim, iletişim ve ağ teknolojileri, sayısal

³⁶ What is FP6, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/fp6/whatisfp6.htm>, 2 Mart 2003.

³⁷ What is FP6: activity areas, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/fp6/activities.htm>, 2 Mart 2003.

içerik, alanımızla ilgili olarak dikkat çeken başlıklardır.³⁸ Açıkça görülüyorki sayısallaştırma, uzaktan eğitim, yaşamboyu öğrenim gibi konular önemini bu program döneminde ağırlıklı olarak sürdürecektir. Araştırma geliştirme konulu tüm bu faaliyet alanlarında, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin bir biçimde yer alacağı/alabileceği kuşku götürmez bir gerçektir. Aralık 2002’de yeni program dönemi için sözü edilen faaliyet alanlarında proje çağrıları yapılmaya başlanmıştır. Kütüphaneler açısından bu programlar, dermeleri giderek sayısallaştırmak, yaşamboyu öğrenime ve uzaktan eğitime katkıda bulunmak, elektronik kaynaklar kullanmanın yanı sıra, hizmet sunumunda da bilişim ve iletişim teknolojilerinin kullanımını maksimize etmek anlamına gelmektedir.

Türkiye’nin Altıncı Çerçeve Program’a katılması için özellikle Tübitak’ın üstlendiği önemli girişimleri vardır. Tübitak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)’nın Türkiye’nin Altıncı Çerçeve Programa katılımı ve bunun getireceği yararlar konusunda hükümete sunduğu raporlar sonucunda, AB Komisyonu ile bu konuda temasa geçilmesine karar verilmiştir. Sunulan raporlarda, Altıncı Çerçeve Program’a katılmanın, Türkiye’nin AB’ne üyelik sürecinde önemli bir adım olduğunu bilincinde olunduğu ancak esas olarak konuya Türkiye’nin bilimsel araştırma ve teknoloji geliştirme yeteneğini arttırması ve bu yeteneği toplumsal ve ekonomik faydaya dönüştürmesi hedefleri açısından yaklaşılması gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye’nin programlara katılımı için gerekli ulusal katkı payının, 215 Euro olduğu belirtilmektedir. Türkiye’nin Altıncı Çerçeve Program’a katılımı konusunda AB ile Türkiye arasındaki Mutabakat Zaptı 29 Ekim 2002 tarihinde Brüksel’de imzalanmıştır. Tübitak, Altıncı Çerçeve Program’ın uygulama süreci için Ulusal İrtibat Kuruluşu olarak görevlendirilmiştir. Tübitak bünyesinde bu görevi yürütmek üzere, Ulusal İrtibat Noktası Sistemi (UİN Sistemi) kurulmuştur. AB Beşinci Çerçeve Programına katılan tüm üye ve aday ülkeler, süregelen projelerle ilgili olarak muhtemel katılımcıları bilgilendirmek ve yardımcı olmak amacıyla Ulusal İrtibat Noktası (National Contact Point – NCP) örgütlenmesini oluşturmuştur. Altıncı Çerçeve Program ile birlikte getirilen yeni yapılanma ve uygulama araçları

³⁸ What is FP6: activity areas:IST, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/fp6/ist.htm>, 2 Mart 2003.

hakkında katılımcı adaylara düzenli bilgi akışını sağlamak ve yardım etmek, şeffaflık ve herkesin haberdar olabilmesi açısından son derece önem kazanmıştır.³⁹

Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Program'a resmî katılımı, Tübitak'ın bünyesinde Ulusal İrtibat Noktası Sistemi kurulmuş olması, ülkemiz adına azımsanmayacak ölçüde önemli girişimlerdir. Özellikle sanayi-üniversite ve araştırma kurumları arasında sağlanacak bağlantı ile, araştırma alt yapımızda sağlanabilecek olumlu gelişmeler üzerinde düşünmeye değerdir. Kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında, bu gelişmelerin yalnızca AB'ne girme amacı kapsamında değil, enformasyon toplumunun bir bileşeni olarak hareket edebilmesinde ciddi yol alınabilecek gelişmeler olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

AB çerçeve programlarıyla ilgili buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra, Avrupa'da enformasyon toplumu teknolojileri ve kütüphaneleri kapsayan programlar ele alınacaktır.

³⁹ Türkiye'nin Altıncı Çerçeve Programı'na katılımı. [Çevrimiçi]
http://www.fp6.org.tr/tr/0_sayfa_ortakSayfa.asp?hangiSayfaID=20, 2 Mart 2003.

2.4. Avrupa’da Enformasyon Toplumu Teknolojileri ve Kütüphanelere İlişkin Programlar

AB’nde enformasyon toplumunun getirisi olan enformasyon toplumu teknolojileri ile kütüphane ve enformasyon merkezlerinde süregelen gelişimler paraleldir. Bunun en somut örneği, yine bu teknolojinin ürünü olan Internet ve kütüphaneler arasındaki bağıntıdır. AB enformasyon toplumunda, herkesin her yerde enformasyona ulaşımı amacı çerçevesinde Internet, vazgeçilmez bir kaynak haline gelmiştir. Elektronik ortamda bilginin saklanabildiği teknolojik gelişim karşısında, kütüphanelerin varlıklarını ne kadar, nerede ve nasıl sürdürecekleri ya da sürdürüp sürdüremeyecekleri sorusuna yanıt olarak, AB’de Internet’in kütüphaneler için bir araç olacağı gerçeği gözlenmektedir. AB’nde enformasyon toplumunun amaçlarından olan, kültürel mirası koruma ve ulaşılabilir kılma amacı, Internet ve kütüphaneler arasındaki bağlantıya verilebilecek örneklerden sadece biridir. AB’nde enformasyona erişim kaygısı, öncelikle Birlik’i oluşturma aşamasında birlik duygusunu ve düşüncesini paylaşma, bu paylaşımı her düzeyde halka indirmeye kaygısından ortaya çıkmıştır. Bu kaygı ile atılan adımlara ilk örnek, Internet web sitelerini kullanarak AB hakkında halkı bilgilendirmek olmuştur. Bu sitelerden Europe (<http://europa.eu.int/>), AB’nin hedefleri, politikaları, tarihsel süreci gibi bilgilerin bulunabileceği bir sitedir. AB araştırma ve geliştirme programları için iyi bir kaynak olan CORDIS web sitesi (<http://www.cordis.lu/en/home.html>), içerisinde ilgili yayınlar ve Avrupa Komisyonu ile ilgili son gelişmelerden haberdar olmak amacı ile ücretsiz on veritabanı bulundurur. Yine CORDIS web sitesi içerisinde kütüphanelere ilişkin birlik düzeyinde yapılan çalışmalarına yönelik bilgilere ulaşmak mümkündür. I*M Europe (<http://www2.echo.lu/%20-%207k>), AB’ne ilişkin telematik ve enformasyon teknolojilerine ilişkin aktivitelerin bulunabileceği bir web sitesidir ve Avrupa elektronik enformasyon hizmetleri çalışmaları ile ilgili Komisyon çalışmaları bu siteden takip edilebilir.

Bu bağlamda enformasyon toplumunun bir getirisi olan Internet ile Avrupa kütüphanelerinin nasıl bir bileşime gittikleri gözlenebilir. Kütüphaneler yeni toplumun gerekleri ile artık yalnızca içinde barındırdıklarını, sınırlı formatta, sınırlı

bir kitleye sunmak yerine, elektronik ortam, Internet ve ağ geçitlerini kullanarak daha geniş kitleye daha etkin biçimde sunabilmektedirler. Bunlar aynı zamanda, Avrupa’da Avrupa vatandaşı olma, enformasyonu ulaşılabilir kılma, uzaktan öğrenmeyi destekleme, yaşamboyu öğrenimi mümkün hale getirme amaçlarını destekleyen gelişmelerdir. Internet ile kütüphanelere yüklenen rol, kullanıcıya kütüphanenin fiziksel alanı dışındaki enformasyonu da sağlayabilmek olmuştur. AB tarafından bunu sağlayıcı ilk çalışmalar, çeşitli projeler ve kütüphaneler için telematik programları ile olmuştur. Avrupa’daki çalışmalara bakıldığında, enformasyon toplumunda kütüphaneler konusunda ilk çalışmaların halk kütüphanelerine ilişkin olduğu görülür. Avrupa Komisyonu’nun finansal olarak desteklediği ilk projelerden biri PubliCA’dır. Bu proje, halk kütüphanesi hizmetlerinin enformasyon toplumuna entegre olmayı kolaylaştıracak düzeyde geliştirilmesi amacını taşıyordu. Bu amacı gerçekleştirmek üzere Internet temelli, interaktif enformasyon aktarımını sağlayacak hizmetler geliştirildi. Enformasyon toplumunda halk kütüphanelerinin en önemli görevlerinden biri de, enformasyon varsılları ve yoksulları arasındaki açığı kapamaktır. Bu kurumlar, daha sınırlı bir çevrede sınırlı kitleye hizmet verdiklerinden, enformasyonu halkın kullanımına sunmak konusunda halk kütüphaneleri güçlü bir araçtır. Ulusal kütüphaneler de aynı biçimde Avrupa’da enformasyon toplumunun bir parçası olarak görülmektedirler. Avrupa Ulusal Kütüphaneler Konferansı (CENL: Conference of European National Libraries)’nda temsil edilen ulusal kütüphanelerin fonksiyonları, hizmetleri, koleksiyonlarına ilişkin bilgi içeren ve bunların çevrimiçi hizmetlerine ağ geçit niteliği taşıyan GABRIEL (<http://portico.bl.uk/gabriel/>) isimli bir web sitesi bulunmaktadır. Akademik kütüphaneler arasında LIBERATION -LIBRARIES: Electronic Remote Access to Information Over Network (<http://www.iicm.edu/liberation/> ve <http://www.cordis.lu/libraries/en/projects/liberati.html>) adlı bir proje vardır. Bu projede yaratılmak istenen yapıyla, akademik kütüphanelerde geliştirilecek sayısal kütüphane servislerine uzaktan erişimi sağlanmak istenmektedir.⁴⁰

⁴⁰ Robert Mizzi, “The European Union, libraries, and the Internet”, **Current Studies in Librarianship**, spring/fall,1997, p.78-80.

AB’nde enformasyon toplumu teknolojileri ile ilgili çeşitli plan ve projeler vardır. Bunlar aşağıda kısaca açıklanacaktır.

2.4.1. Internet Action Plan

1998-1999 yıllarında başlayan ve 2004’e kadar sürecek olan program güvenli bir Internet ortamını amaçlamaktadır. Daha güvenli Internet Eylem Planı, KA3 aktiviteleriyle yakından ilgilidir ve AB standartlarında, yasal olmayan ve zararlı içerikli programları elimine eden programlardan biridir. Internet ortamında, kullanıcılar ve şirketler kötü etkilenmeyecekleri, ifade özgürlüğü ve gizlilik yasalarına saygı duyulan, yasama birimlerinin cezalandırmadan ve kontrolden sorumlu olduğu, yasal olmayan içeriklerin endüstriler tarafından oto kontrol sistemiyle yok edildiği bir sistem olmalıdır.⁴¹

2.4.2. Promise

Enformasyon toplumunun sosyo-ekonomik yararlarını konularını kapsamaktadır. Promise, fiziksel engelli ve yaşlı insanların enformasyon toplumundan tam olarak yararlanmasını sağlamak için hazırlanan bir projedir. Bunu sağlamak üzere bilgilendirme, ulaşılabilirlik, erişilebilirlik, karşılayabilme, açık ve anlaşılır olma prensipleri izlenmektedir.⁴²

2.4.3. Digicult

Kültürel miras ve kültürel içerik konulu çalışmalar bu program çerçevesinde yapılmakta, kütüphane, müze ve arşivlerin ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmeyi de kapsayacak biçimde ortaya çıkmaya başlayan kültür ekonomisine katkılarını yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Sayısal miras ve kültürel içerik, enformasyon toplumu teknolojileri programında, Avrupa vatandaşının yaşamının her yönüne bilgi ve iletişim teknolojilerinin tüm yönüyle yansıdığı bir araştırma faaliyeti alanıdır. Bu program 1998-2002 yılları arasında geçerli olan Araştırma ve Teknolojik Gelişim Beşinci Çerçeve Programı’nın bir parçasıdır ve Altıncı Çerçeve Programı’nın (2002-2006) öncelikli konu alanıdır. DigiCult kültürel ve bilimsel

⁴¹ Internet Action Plan, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/ist/ka3/iap.html>, 12 Kasım 2002.

⁴² PROMISE, [Çevrimiçi] <http://www.stakes.fi/promise/index.html>, 15 Kasım 2002.

miras kaynaklarının, sayısallaştırma teknolojisinin gelişi ile oluşan sömürsünü engellemek amacı ile tüm Avrupa vatandaşlarının bu kaynaklara kaliteli erişimini sağlamak ve gelecek için korumak amacıyla yürütülmektedir. Araştırma projeleri ve girişimleri, Enformasyon Toplumu Genel Direktörlüğü (Directorate General Information Society) altında yer alan Kültürel Miras Uygulamaları Bölümü (Cultural Heritage Applications Unit) tarafından düzenlenmektedir.

Beşinci çerçeve programda Digicult projeleri tarafından kapsanan konular;

-Avrupa'daki dijital kütüphaneleri destekleme, sayısallaşmış kaynakların kültürel ve bilimsel koleksiyonlarını arasında ağ bağlantısı kurarak ve bunları birleştirerek desteklemek,

-Daha geniş kitleye ulaşımı sağlamak,

-Uç teknolojilerin kullanımını sunmak, sağlamak ve korumak için yeni yollar geliştirmek,

-Bireyleri ve küçük grupları, yaşanmışlıklarını, yerel kültür miraslarını ve ilgilerini paylaşmak ve belgelenmeleri için teşvik etmek, (bu konu ile ilgili projeler; CHIMER, CIPHER, COINE).⁴³

2.4.4. Delos Network of Excellence on Digital Libraries

Sayısal kütüphaneler konusunda Avrupa'da araştırma yapanlara açık forumlar halinde örgütlenmiş bir ağ olup, belli konularda atölyeler, konferanslar, yaz okulları, araştırma değişim programları, eğitim programları düzenlemek şeklinde etkinlik göstermektedir. DELOS projesinin finansmanı, Avrupa Komisyonu tarafından sağlanmaktadır. Projenin amaçlarından ilki, Avrupa'da yapılan araştırmaları, oluşturulan platform sayesinde daha etkili kılmaktır. Bu doğrultuda araştırmacıların, grup temsilcilerinin, uygulayıcıların fikirlerini paylaşabilecekleri bir forum geliştirilmiştir. Genç araştırmacılar ise sayısal kütüphanecilik hakkında eğitilmektedir. Projenin daha etkin olması için ulusal dijital kütüphanelerle sayısal yapılmakta ve yeni kitleler bunlardan haberdar edilmektedir.⁴⁴

⁴³ Digicult, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/home.html>, 18 Aralık 2002.

⁴⁴ Delos Network of Excellence on Digital Libraries, [Çevrimiçi] <http://delos-noe.iei.pi.cnr.it/>, 16 Aralık 2002.

2.4.5. Artiste (An Integrated Art Analysis and Navigation Environment)

Araştırmacılar, tarihçiler, yayıncılar ve sanat ders materyali üretenlere yönelik proje, görsel içerik algoritmaları, metadataya dayalı otomatik indeksleme, çok sayıdaki dermeye dağıtık erişim ve ileri düzey gezinti yöntemleri gibi konularda araştırma yapmak ve bu teknikleri geliştirmek amacını gütmektedir. Bir diğer amacı, sanat çalışmalarının sayısallaştırılması için gelişmiş resimli içerik analiz tekniklerini araştırmak ve geliştirmektir. ARTISTE, otomatik içerik analiz teknikleri konusunda gelişmiş işlevselliği sağlayacaktır. Bu tekniklerin yüksek çözünürlü resim koleksiyonlarına uygulanması, şu an gerekli olandan daha az çabayı gerektirecektir. Böylece kullanıcıların sayısallaşmış resimlere ulaşımı kolaylaşacaktır. Yüksek çözünürlü resim kullanmak, özellikle renkli resimler konusunda yeni karşılaştırmalara izin verecektir. Kısaca Artiste, sanatçıların yaptıkları çalışmalarda, şekillerin ayrımları ya da benzerliklerine incek kadar ayrıntılı tarama yapma olanağı sağlayan bir sistemdir.⁴⁵

2.4.6. Brava (Broadcast Restoration of Archives through Video Analysis)

Bu program, Institut National de l'Audiovisuel tarafından hazırlanmıştır ve sürdürülmektedir. Projenin ana amaçları; film ve video arşivlerinin restorasyon sürecinin etkinliğini garanti altına almak, restore edilmiş materyali çoklu çözünür sayısal video yayın standartları düzeyine ulaştırarak yayımlarını sağlamaktır. Uydu ve kablolu yayınlarda meydana gelen artış sebebiyle ortaya çıkan video ve dvd talebi media şirketleri tarafından karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu program, uzun video ve tv arşiv görüntülerinin maliyeti yüksek ve çok yer kaplamasından doğan problemleri ortadan kaldırmak, maliyeti daha düşük ve daha küçük bir alana sığdırmak için yapılmıştır.⁴⁶

2.4.7. Covax (Contemporary Culture Virtual Archive in XML)

Covax Projesi arşiv, kütüphane, ve müzelerde bulunan temel kültürel, ve tarihi kaynaklara internetten erişim imkanı sağlayarak Avrupa'nın kültür mirasını

⁴⁵ Artiste, [Çevrimiçi] <http://www.artisteweb.org/index2.html>, 17 Aralık 2002.

⁴⁶ Brava, [Çevrimiçi] <http://www.cultivate-int.org/issue2/brava/>, 16 Aralık 2002.

yaymayı hedeflemektedir. Proje kapsamında araştırma amaçları için küresel bir sistem kurulması planlanmaktadır. Proje süresince çok sayıda doküman, internetten ulaşılabilir hale getirilecektir. Bu amaçla kullanılan SGML/XML teknolojileri proje kapsamındaki kütüphane, müze, ve arşivler arasındaki ortak çalışabilirliği ve uyumu artıracaktır. Covax Projesi, çok geniş bir arşivi sunan tek bir kütüphane konumunda olacaktır. Sunulan belgelerin kolay kullanım ve ulaşımını sağlamak üzere arayüz ve programlar geliştirilecektir. Bu proje Avrupa Komisyonu tarafından finanse edilmektedir.⁴⁷

2.4.8. ECHO (European Chronicles On-Line)

ECHO projesinin amacı geniş ulusal arşivlerde bulunan görsel ve işitsel kaynakları bünyesinde barındıran bir sayısal kütüphane oluşturmaktır. ECHO, kullanıcılarına bu kaynaklara diledikleri yerden ulaşma imkanı sunacaktır. Proje kapsamında belgesel nitelikli kaynakların özetleri çıkartılarak, sistemin ulaşılabilirliği ve kullanılabilirliği artırılacaktır. Buna ek olarak arşivin uzun dönemlerde kullanılmasını sağlayacak programların üretilmesi planlanmaktadır. ECHO'nun içerik sorumluları, Istituto Luce-İtalya, Institut Nationale Audiovisuel-Fransa, Netherlands Audiovisual Archive- Hollanda ve Memoriav-İsveç olacaktır.⁴⁸

2.4.9. Renardus Academic Subject Gateway Service Europe

AB, enformasyon toplumu teknolojileri kapsamında Renardus projesini finanse etmektedir. İnternette bulunan Avrupa kaynaklı kültürel ve bilimsel dermelere, konu bazında daha iyi erişim sağlanmasına yönelik bir pilot projedir. Kullanıcılara dağılmış halde bulunan koleksiyonlara erişim imkanı sağlanacaktır.⁴⁹

⁴⁷ Covax, [Çevrimiçi] <http://www.covax.org/primer.htm>, 17 Aralık 2002.

⁴⁸ ECHO (European Chronicles On-line), [Çevrimiçi] <http://www.cultivate-int.org/issue1/echo/>, 17 Aralık 2002.

⁴⁹ Renardus Academic Subject Gateway Service in Europe, [Çevrimiçi] <http://renardus.sub.uni-goettingen.de/>, 19 Ekim 2002.

2.4.10. Schemas Forum for Metadata Schema Implementers

Schemas Projesi, enformasyon toplumu teknolojileri programı dahilinde AB tarafından finanse edilmektedir. Proje için çalışmalar, Şubat 2000’de başlayıp Ekim 2001 tarihine kadar sürmüştür. Proje dahilinde, bilgi sunumu tasarımı yapanlar için bir forum sağlanmıştır. Katılımcılar yeni çıkan ve gelişen teknolojilerden haberdar edilmişlerdir. Proje yeni araştırma alanlarının geliştirilmesini desteklemiştir.⁵⁰

2.4.11. Macs (Multilingual Access to Subject)

Macs Projesi, kütüphane kataloglarına çeşitli dillerde erişimi sağlamayı hedeflemektedir. Proje kullanıcılarına, işbirliği yaptığı kütüphaneleri kullanıcının seçeceği dilde arama imkanını sunacaktır. İşbirliği yapan kütüphaneler; proje lideri the İsveç Ulusal Kütüphanesi, Fransa, İngiltere ve Almanya Ulusal Kütüphaneleri’dir. Proje, Avrupa Ulusal Kütüphaneciler Konferansı desteği ile yürütülmektedir.⁵¹

Kütüphane ve enformasyon hizmetleri ile yakından ilgisi nedeni ile Birlik’in eğitim, kültür ve teknolojik araştırma ve geliştirme politikalarının incelenmesi, konunun geniş bir çerçevede değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

2.5. Avrupa’da Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri ile İlgili Mesleki Örgütlenme

Bu başlık altında AB bünyesinde, Avrupa’daki kütüphane, müze, arşiv ve diğer enformasyon merkezleri ile ilgili faaliyet gösteren olarak, EBLIDA, IFLA ve LIBER gibi örgütler ele alınacaktır. Bu kuruluşlara değinilmesinin nedeni, AB’nde kütüphane ve enformasyon hizmeti veren kuruluşlara çalışmalarında öncülük eden, onların aralarında işbirliğini sağlayan, verdikleri hizmetleri çeşitli ilgililere ve yetkililere duyuran, söz konusu hizmetlerdeki gelişmelerden ilgili kurumları haberdar eden dernek ve birlikleri tanıtmak ve yaptıkları çalışmaları göz önüne sererek Türkiye’de yapılabileceklerle dikkati çekmektir.

⁵⁰ Schemas Forum for Metadata Schema Implementers, [Çevrimiçi] <http://www.schemas-forum.org/>, 18 Ekim 2002.

⁵¹ Macs, [Çevrimiçi] <http://infolab.kub.nl/prj/macs/>, 16 Aralık 2002.

2.5.1. EBLIDA

EBLIDA (Avrupa Kütüphane Enformasyon ve Dokümantasyon Dernekleri Bürosu), Avrupa'daki ulusal kütüphane, enformasyon, dokümantasyon, arşiv dernek ve organizasyonlarını kapsayan, ticari amaç gütmeyen ve yasal temeli olmayan, bağımsız bir dernektir. EBLIDA'nın yoğunlaştığı konular, telif hakları, kültür, telematik, Orta ve Doğu Avrupa, enformasyon toplumu biçiminde sıralanmaktadır.⁵²

EBLIDA'nın açılış toplantısı, 13 Haziran 1992'de Hollanda'nın Hague kentinde yapılmıştır. Avrupa'da böyle bir dernek ihtiyacı, ilk olarak 1987 Brighton'da IFLA Konferansı sırasında dile getirilmiştir. Ardından 1990'da İngiltere Kütüphaneler Derneği (UK LA) Londra'da bir toplantı düzenlemiştir. 1991'de AT ülkeleri içinde kütüphane, enformasyon ve dokümantasyon dernekleri için yeni bir Avrupa organizasyonu yaratmak amacı ile, bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Oluşturulacak organizasyonun, Avrupa kütüphane çalışmaları, ilgileri; özellikle AT'nun ödünç alıp verme hakları, veritabanlarının yasal konumu, kütüphaneler ve kültür konulu eylem planlarına ilişkin yönergeler gibi kütüphaneleri etkileyen yasaları ve faaliyetleri hakkındaki görüşlerini dile getirmek ve savunmak konusunda rahat olmalıydı. Bu organizasyon AT üyeleri, Avrupa Komisyonu ve diğer Avrupa kurumları arasında bir iletişim kanalı olarak hareket etmeliydi. EBLIDA içinde modern kütüphane ve enformasyon çalışmaları konusunda görüşler, Güney ve Kuzey Avrupa'daki küçük veya büyük ülkelerdeki dernekler tarafından dile getirilmeliydi.⁵³

EBLIDA'nın başlıca hedefleri;

- Avrupa Komisyonu'ndan, Avrupa Parlamentosu, bölgeler komitesi, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Konseyi'ne kadar Avrupa düzeyinde kütüphane ve enformasyon profesyonellerinin ilgi ve çalışmalarını sunmak ve tanıtmak,
- Üyelere Avrupa'daki tüm ilgili gelişmeler hakkında güncel enformasyon vermek,
- Üyeler arası işbirliğini kuvvetlendirmektir.

EBLIDA üç bölümden oluşur: Konsey, Yönetici Komite ve Sekreteryası. Konsey, dernek üyeleri ve tam üyelerin temsilcilerinden oluşur, dernek politikası ve derneğin

⁵² About EBLIDA, [Çevrimiçi] www.eblida.org/about.htm, 20 Ocak 2002.

⁵³ EBLIDA Constitution, [Çevrimiçi] www.eblida.org/eblida/constitution.htm, 20 Ocak 2002.

genel yapısı üzerine karar alır. Yalnız tam üyelerin oy hakkı vardır ve yönetici komitede seçilirler. Yönetici Komite, tüm yönetsel ve idari işleri yürütür. Sekreteryaya, Konsey'in ve Yönetici Komitesi'nin kararlarını uygular ve derneğin faaliyetlerini sürekli yönlendirir.⁵⁴

Ekim 1999 Kopenhag'daki yönetici komitesi toplantısında, EBLIDA'nın öncelikleri ve yönetimi hakkında bir tartışma yer aldı. Komite EBLIDA'nın gelecekteki yönetimi hakkında stratejik bir tartışmaya ihtiyaç olduğu kararına vardı. Daha geniş bir tartışma, Mart 2000'de Stockholm'deki bir toplantıda ele alındı ve 2000-01 çalışma programını konu alan kısa bir yazı, Mayıs 2000'de EBLIDA Konseyi'ne sunuldu. Bu stratejik planın en az üç senelik bir süreyi kapsamaması ve stratejik plan ve çalışma programı biçiminde iki bölümden oluşması gerektiği belirtildi. Söz konusu stratejik planın ana hatları, Gelecek için Strateji-Taslak Plan Kasım 2000 adlı belge ile çizilmiştir. Taslakta, yapılacak stratejik plan ile EBLIDA'nın 2001-10 yılları arasında on yıllık dönemi kapsayacak biçimde önceliklerini ve yönetimini tanımlamak hedeflenmektedir. Bu hedefleri gerçekleştirmek için, EBLIDA içerisinde yeni bir organizasyon belirlenmiştir. Örneğin yönetici komite tarafından atanacak üç bağımsız dış uzman ve EBLIDA başkanının oluşturacağı bir danışma grubu kurulması, bu grubun EBLIDA yönetimiyle işbirliği içerisinde çalışması, her yıl yenilenecek bir stratejik planın danışma grubu tarafından hazırlanması, grubun yılda iki kez toplanması, Kasım 2000 tarihli bu taslak planla tanımlanmıştır.⁵⁵

Yukarıda sözü edilen taslak planın son hali, Nisan 2001'de Gelecek için Strateji 3.0 adı ile EBLIDA orta vadeli stratejilerini kapsayacak biçimde hazırlanmış ve EBLIDA Konseyi'nin onayına sunulmuştur. EBLIDA'nın orta vadeli strateji ve faaliyetlerinin belirtildiği bu planın, EBLIDA'nın yıllık programının bir parçası olacağı, yine bu belgede belirtilmiştir. EBLIDA'nın misyonu ve hedefleri, bu planda daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu planda, EBLIDA'nın öncelikli misyonu,

⁵⁴ About EBLIDA, **a.g.e.**

⁵⁵ EBLIDA Strategy for the Future-Outline Plan, November 2000, [Çevrimiçi] www.eblida.org, 20 Ocak 2002.

Avrupa düzeyinde lobi faaliyetlerinde bulunmak, ilgili politika konularında yönetici kişi/kurumlarla işbirliği yapmak ve uluslararası düzeyde tek ses ve temsilci olmaktır. Arşiv ve kütüphanelerin anahtar rolleri ışığında resmi ve resmi olmayan her düzeyde eğitim, yaşamboyu öğrenimi kapsayacak biçimde,

- kültürel çeşitliliği erişilebilir kılma, koruma ve sağlamlaştırma,
- bilimsel ve teknik gelişimi sağlama,
- bireysel ve topluluk düzeyinde ekonomik ve sosyal gelişimi destekleme,
- herkesin enformasyon toplumunun sağladığı faydalardan yararlanmayı mümkün kılma, koruma ve sağlamlaştırma, sıralanan diğer misyonlarıdır.

EBLIDA, ilgili olduğu politika konularını, enformasyon toplumu politikaları; kitaplar ve okuma konusunda politikalar; ticari politik kararların kütüphane ve arşivlere yaklaşımı; bölgesel politika; AB genişleme süreci biçiminde sıralamaktadır. Nisan 2001’de hazırlanan bu stratejik planda, EBLIDA’nın kurum olarak avantaj ve dezavantajlarının sıralandığı görülmektedir. EBLIDA, Avrupa’da kütüphane topluluğunun sesi olması, artan gerçek bir ihtiyacı karşılamak için var olması, örnek oluşturması ve kanunlara uygunluğu, iyi bir itibarının olması ve başarılı lobi faaliyetleri, rahat ve bürokratik olmayan yanları ile avantajlarını sıralamıştır. Halk kütüphaneleri üzerine yoğunlaşmış bir kurum gibi anlaşılması, kısıtlı insan kaynağı, üyelerinden yeterli aktif destek görememesi ve bütçesinin üyeliklerine bağlı olması gibi durumlar ise, EBLIDA’nın güncel problemlerini oluşturmaktadır.⁵⁶

EBLIDA, yukarıda sözü edilen bu planı Mayıs 2001’de gözden geçirerek, 2001-2005 yılları arasını kapsayacak biçimde orta vadeli biçimde tekrar hazırlamıştır. Bir öncekinden farklı olarak yalnızca, ilgili olduğu politika konularına iki madde daha eklemiştir. Bunlar, Avrupa’nın kültürel miras konusunda politikalarını içerecek biçimde, enformasyon toplumunda kültür ve öğrenmenin merkezi olarak kütüphane ve arşivlerin rolü ve arşivlerle işbirliği ve ortak politikalar geliştirmektir.⁵⁷

⁵⁶ EBLIDA Strategy for the Future, [Çevrimiçi] www.eblida.org, 21 Ocak 2002.

⁵⁷ A.e.

Avrupa Komisyonu'nun finanse ettiği ve EBLIDA'nın ortaklığı ile yürütülen bir takım projeler var. Bunlar,

ECUP+: European Copyright User Platform (1994-1999)

CECUP: Central and Eastern European Copyright User Platform (1999-2000)

TECUP: Testbed implementation of the ECUP framework (1999-2001)

CELIP: Central and Eastern European Licensing Information Platform (2000-2002)

PULMAN: Public Libraries Mobilising Advanced Networks (2001-2003) adları ile anılan projelerdir.⁵⁸

ECUP+ European Copyright User Platform: Avrupa Telif Hakları Kullanıcı Platformu adıyla Türkçe'ye çevirebileceğimiz bu oluşum, 1994 yılında ECUP adıyla kurulmuştur. 1996 yılından itibaren ECUP+ adı ile anılmaya başlanmıştır. Bu platformun hedefleri, kütüphaneciler ve hak sahipleri arasında telif hakları konusunda bilinci artırma ve tartışmalar gündeme getirmek, elektronik bilginin kullanımı ve satın alınması (lisans alımı) konularında maddeler belirlemek ve bir Telif Hakları Odak Noktası (Copyright Focal Point) oluşturmaktır.⁵⁹

CECUP Central and Eastern European Copyright User Platform: Orta ve Doğu Avrupa Telif Hakları Kullanıcı Platformu anlamındaki CECUP, Avrupa Birliği'ne girmesi söz konusu olan 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi için, ECUP projesinin sonuçlarının genişletilerek uygulanmasını amaçlayan bir oluşumdur. Bu proje, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde değişen yasal çerçeve içinde, telif haklarının uygulamaları konusunda bilinci artırmak amacıyla geliştirilmiştir.⁶⁰

TECUP Testbed Implementation of the ECUP Framework: ECUP Projelerinin Test Tabanlı Uygulamaları olarak çevirebileceğimiz TECUP'ın amaçları, elektronik ürünlerin dağıtımı, kullanımı ve arşivlenmesi amacıyla

⁵⁸ EBLIDA Projects, [Çevrimiçi] <http://www.eblida.org/projects/projects.htm>, 21 Ocak 2002.

⁵⁹ CELIP, [Çevrimiçi] <http://www.eblida.org/celip/projects/proj.htm>, 20 Ocak 2002.

⁶⁰ A.e.

mekanizmaları tanımlama, analiz etme ve geliştirmek; lisans haklarının pratik gereklerinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak; ürün sağlayıcı, hak sahipleri ve kullanıcı ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayan kullanım modellerini geliştirmektir. Bu proje ile kütüphanelerde elektronik yayın kullanımı konusundaki stratejik sorunlarla ilgili ‘Memorandum of Understanding’ adlı faydalı bir doküman hazırlanmıştır.⁶¹

CELIP: Central and Eastern European Licensing Information Platform: Orta ve Doğu Avrupa Lisans Hakları Enformasyon Platformu adlı bu projenin 2000’nde başlaması ve 15 ay süre ile aktif olması planlanmıştır. Basılı materyaller kadar elektronik materyallerinde kullanılmaya başlanması ve satın alınması konusunda, lisans anlaşmaları önemli rol oynamaya başlamıştır. Lisans anlaşmaları ile değişen ve gelişen pazarı anlamak adına, CELIP kütüphanecilerin profesyonel gelişimine katkıda bulunmak ve eğitimi desteklemeyi amaçlayan bir proje olarak başlamıştır.⁶²

PULMAN: Public Libraries Mobilising Advanced Networks: PULMAN, kullanıcı dostu enformasyon toplumu için, Avrupa Komisyonu’nun araştırma programları kapsamında oluşturulmuştur. PULMAN’ın amacı, e-Avrupa’nın gelişiminde hayati bir role sahip olduğu kabul edilen halk kütüphaneleri ve kültür organizasyonlarındaki uygulamalar ve politikaların paylaşımını teşvik etmek ve harekete geçirmektir. şu an PULMAN’ın 26 Avrupa ülkesinden temsilcisi bulunmaktadır. PULMAN ağı’nın faaliyetleri ve planları şunlardır:

- Kültürel bilgiye çevrim içi erişim, yaşamboyu öğrenim, sayısal yayın ve elektronik hükümet çalışmalarını desteklemek gibi, gelişmiş halk kütüphanesi hizmetlerine tüm yaklaşımları kapsayan Sayısal İlkeler El Kitabı (Digital Guideline Manuals)’ını yayınlamak,
- İşbirliğini teşvik edecek, oluşturulacak bu el kitabına girdileri sağlayacak konferanslar düzenlemek,

⁶¹ A.e.

⁶² A.e.

- 2003 yılının başında, gelecek için sektörler arası stratejiler ve işbirliği senaryoları içeren bir konferans düzenlemek. Bu konferansa yasa koyucuların, deneyim sahibi kişilerin ve müze, arşiv, halk kütüphanelerden ulusal temsilcilerinin katılacağı belirlenmiştir.⁶³

PULMAN projesine AB üyesi olmayan ülkelerin katılımını sağlamak amacı ile geliştirilmiş olan, projenin uzantısı olarak anabileceğimiz PULMAN-XT projesine 2002 yılında katılan ülkelerden biri de Türkiye'dir. Türkiye'nin PULMAN-XT'ye katılımı ve konuyla ilgili güncel gelişmeler ayrıntılı bir biçimde üçüncü bölümde ele alınmıştır.

2.5.2. IFLA (Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu)

IFLA, kütüphanelerin, enformasyon hizmetlerinin ve kullanıcıların bünyesinde toplandığı ulusal bir federasyondur. 1927 yılında Endinbugh'da İskoçya'da kurulmuş ve bugüne kadar 150 ülkeden 1700 üyeyi çatısı altında toplamıştır. Hedefleri, kütüphanelerin ve enformasyon hizmetlerinin toplama ve dağıtım standartlarını yükseltmek, iyi kütüphane ve enformasyon hizmeti anlayışını yaymak, üyelerinin taleplerini duyurmak ve karşılamaktır. Hedeflerine ulaşırken gözönünde bulundurduğu değerler, enformasyona erişim özgürlüğü ve eşitliğinin küresel olarak sağlanması; yüksek standartlarda kütüphaneciliğin bu amacı sağlamaya yardımcı olacağı ve enformasyon hizmetinde ırk, bölge gibi ayrımların yapılamayacağıdır. IFLA'nın finansmanını sağladığı ve işbirliği yaptığı, 30'dan fazla bilişim endüstrisinden ortağı vardır. Aynı doğrultuda amaçlar güden ISO, UNESCO, ICA gibi çeşitli uluslararası kuruluşlar ile iyi iş ilişkileri kurmuştur. Yayınları arasında iki ayda bir basılan IFLA Journal güncel faaliyet ve gündem maddelerinden haberler sunmaktadır. İki yılda bir düzenlenen konsey raporu, IFLA'nın başarılarını enformasyona ulaşım, elektronik ortam, koruma ve hizmet, standartlar ve profesyonel gelişim olmak üzere beş ana alanda bildirmektedir. Finansmanının %80'ini üyelerinden sağlamaktadır. %20'lik diğer kısmı ise, yayınlardan,

⁶³ PULMAN, [Çevrimiçi] <http://www.pulmanweb.org/about/about.htm>, 22 Ocak 2002.

ortaklarından, kurum ve ajansların sağladığı katkılardan gelmektedir. Örneğin profesyonel gelişim programı UNESCO ve diğer birkaç ulusal ve uluslararası ajanslar tarafından desteklenmektedir. IFLA'nın ilgi ve faaliyet alanlarını kütüphanelerin ve enformasyon hizmetlerinin ilgi ve faaliyet alanları belirlemektedir. Temel faaliyet başlıkları, kütüphanecilikte gelişim; telif hakları ile diğer yasal sorunlar; enformasyona ücretsiz erişim; düşünce özgürlüğü; yayınların evrensel erişilebilirliği; evrensel bibliyografik kontrol ve evrensel iletişimidir. IFLA'nın çalışma kapsamındaki bu faaliyetler, ulusal kütüphanelerin katkılarıyla gerçekleştirilmektedir.⁶⁴

2.5.3. LIBER (Avrupa Araştırma Kütüphaneleri Derneği)

Avrupa'da araştırma kütüphanelerinin oluşturduğu birliktir. AB'ne dahil olan ve olmayan ülkelerden 30'dan fazla kütüphane LIBER'e üyedir. LIBER, kütüphanelerle ilgili kuruluşların işbirliğini sağlama konusunda çalışmalar yapmaktadır. Avrupa kültür mirasını korumak, araştırma kütüphanelerine erişimi geliştirmek ve daha verimli enformasyon hizmetleri sağlamak amacıyla araştırma kütüphanelerine uluslararası ağlar kurmalarında yardım etmekte LIBER'in amaçları arasındadır. Bu doğrultuda ulusal ve üniversite kütüphanelerinin ilgi alanlarını sunmakta, ortak ihtiyaçların belirlenmesi, bunların sağlanmasına ve mevcut sorunların çözümü için çalışmakta, araştırma kütüphanelerinin profesyonelleşmesine yardımcı olmakta, standartların belirlenmesi konusunda çalışmakta ve uzun vadede kütüphanelerarası ağ çalışmalarında gelinecek yerin şekillenmesinde aktif rol almaktadır. Open Archives Initiative adıyla içeriğin verimli yayılımını kolaylaştıracak karşılıklı çalışma standartlarının geliştirilmesi ve Digitizing Journals adıyla ulusal dergilerin pratik programlara çevrilerek, bunlardan kütüphaneler ile diğer ilgili organizasyon ve yayımcıların çalışmalarında yararlanması LIBER'in güncel çalışmaları arasındadır.⁶⁵

Bu bölümde, AB' de kütüphaneleri konu alan politikalar, bunlara bağlı program ve projeler, Avrupa' da enformasyon hizmeti veren kurumları destekleyen, bir araya

⁶⁴ IFLA, [Çevrimiçi] <http://www.ifla.org/III/index.htm>, 22 Ocak 2002.

⁶⁵ LIBER, [Çevrimiçi] <http://www.kb.dk/guests/intl/liber/>, 16 Şubat 2003.

getiren, kimi zaman onlara öncülük yapan meslek dernekleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde AB’nde kütüphaneler alanındaki çalışmalara temel oluşturan enformasyon toplumu olgusunun Türkiye’ye yansıması, enformasyon hizmetlerinin tarihsel süreci ve bu süreçte ele alınan politika ya da programlarda kütüphanelere nasıl yer verildiği, bu çalışmaların bugüne yansıması, uygulama sürecindeki çeşitli projeler ile bağlantılandırılarak irdelenecektir.

III. AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE KÜTÜPHANE ve ENFORMASYON HİZMETİ POLİTİKALARI

3.1. Enformasyon Toplumunun Başlıca Özellikleri ve Türkiye

Avrupa'da 1990'lı yılların başında çok yönlü bir enformasyon toplumu vizyonu benimsenmiş, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin yarattığı fırsatların herkes tarafından kullanıldığı bir öğrenen toplum yaratma hedefi güdülmüştür.¹ Daha önceki bölümlerde bu hedef doğrultusunda kütüphane ve enformasyon hizmetlerindeki gelişmeler belirtilmişti. İçinde bulunduğumuz *enformasyon çağı* açısından Türkiye'de enformasyon hizmetlerini ele aldığımızda, Türkiye'nin öncelikle enformasyon çağının bileşenleri ile ne kadar uyduğu konusuna değinilmelidir.

Enformasyon toplumu, Aslan'ın bir makalesinde “toplumsal değişim ve ekonomik gelişme konusundaki geleceğe yönelik beklentilerin ve yaşam biçiminin giderek artan düzeyde, bilgiye ve onun kullanımına dayalı olduğu bir toplum” biçiminde tanımlanmıştır.² Enformasyon toplumu kavramının çok çeşitli tanımlamalarıyla karşı karşıya kalmak mümkündür. Bu tanımlamaların, kimi zaman enformasyonun işlenmesi, depolaması ve dağıtımında meydana gelen teknolojik gelişmelerin ön plana çıkarılarak, kimi zamanda gayri safi milli hasılanın kaçta kaçının enformasyon sektöründen elde edildiğine ya da enformasyon sektöründe çalışan işçi sayısının toplam işgücü oranına bakılarak yapıldığı görülür.³ Enformasyon çağı, ileri sanayi ülkelerinde sanayi sonrası çağı tanımlayan bir kavramdır. Ayrıca bu kavram, sosyo-iktisadi bir bakış açısı ile yapılan bir nitelendirme ya da adlandırmadır. Enformasyon toplumundan söz etmek için öncelikle sanayi toplumunun tüm aşamalarının tamamlanmış olması ve enformasyon

¹ Aslan, “Avrupa Birliği ve Kütüphaneler”, a.g.e.

² Selma Aslan, “**Bilgi toplumu ve kütüphaneler**”, **Bildiriler: Türk Kütüphaneciler Derneği 40. yıl kütüphanecilik kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989-Ankara)** ,haz. Doğan Atılgan; Fahrettin Özdemirci, TKD, Ankara, 1990. s. 12.

³ Yaşar Tonta, “Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi”, **Türk Kütüphaneciliği**, 13:4, 1999, s. 364.

sektöründe çalışan insan gücünün, sanayi ve diğer sektörlerde çalışan işgücüne oranla daha fazla olması gerekmektedir. Bu durumda enformasyon toplumunun, sanayi toplumunun gelişmiş bir devamı olduğunu söylemek yanlış olmaz.⁴ Dünyada enformasyon toplumlarının gelişimine ilişkin ayrıntılı bilgi birinci bölümde verildiğinden, burada bu konuya değinilmeyecektir. Ancak enformasyon toplumunun başlıca ölçütlerini belirlemek, Türkiye'nin enformasyon toplumu olma açısından hangi aşamada olduğunun görmemizi kolaylaştıracaktır. Aşağıda sözü edilen ölçütler kısaca incelenecektir.

- Teknolojik ölçütler: Bir işi gerçekleştirmeyi sağlayan ana güç kaynağı olarak bilgi teknolojisi ve bilgi teknolojisinin iş yerleri, fabrikalar, eğitim kurumları ve evlerde geniş çapta yayılması.
- Toplumsal ölçütler: Yaşamın niteliğini zenginleştiren bir öge olarak bilgi. Yaygın bilgi-bilinci ve yüksek nitelikli bilgiye kullanıcının doğrudan erişebilmesi.
- Ekonomik ölçütler: Ana ekonomik etken olarak bilgi: kaynak, hizmet, ürün, katma değerli bir öge ve iş alanı olarak.
- Siyasi ölçütler: Artan katılımcılık ve ortak düşüncelere ulaşmanın karakterize ettiği bir siyasi süreç için bilgi özgürlüğü.
- Kültürel ölçütler: Ulusal ve kişisel gelişimi sağlamak için bilgi ile ilgili değerlerin yüceltilmesi ve bu yoldan bilginin kültürel değerinin kabulü.⁵

Bu ölçütler dikkate alınarak, Türkiye ile ilgili genel bir değerlendirme yapacak olursak, Türkiye'de henüz tüm toplumsal alanlara yayılmış bir enformasyon teknolojisi alt yapısı oluşturulmadığı⁶ ancak enformasyon teknolojisinde teknoloji transferinin söz konusu olduğu, bilgi ihtiyacı belirlenmiş, hatta bilgi ihtiyacının ne

⁴ Aysel Yontar, “**Bilgi çağı ve Türkiye’deki bilgi hizmetlerinin planlanması: kavramsal bir yaklaşım**” **Jale Baysal’a armağan**, haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul,Yapı Tasarım Üretim, İstanbul Üniversitesi Ed. Fak. Kütüphanecilik Bölümü, 1993, s. 137.

⁵ Aslan, “**Bilgi Toplumu ve Kütüphaneler**”, a.g.e., s. 11.

⁶ Yaşar Tonta, “Türkiye’de bilgi hizmetleri ve Internet: temel sorunlar ve politika geliştirme”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997, s. 222-23.

olduğunu bilebilecek eğitimde bir toplum olmadığı⁷, henüz enformasyon sektöründe, diğer sektörlerle oranla daha fazla işgücü bulunmadığı söylenebilir. 2000 yılında Türkiye'nin enformasyon teknolojilerine yaptığı yatırım %1.7'dir. Avrupa'da bu ortalama %2.7 iken, enformasyon teknolojilerine en düşük yatırım yapan ülkeler sıralamasında Romanya'dan sonra ikinci sırada gelmekteyiz.⁸ Ülkemizde gerek siyasi ölçütler, gerekse eğitimde fırsat eşitliği ve enformasyona erişim özgürlüğü açısından çok önemli gelişmeler olsa da yetersizliklerin de bulunduğu bilinmektedir.

Ancak bugün Türkiye'nin enformasyon çağına adım attığı rahatlıkla çıkarsanacak bir sonuçtur. Buna en somut örnek, ülkemizde Internet kullanıcılarının sayısındaki hızlı artıştır. Türkiye'de Internet kullanıcı sayısının 200 bini aşmış olduğu, günlük gazetelerimiz kadar pek çok kamu kuruluşunun da bilgilerini Internet üzerinde çevrim içi ortamda tuttuğu olumlu bir gerçeğimizdir.⁹ Kalkınma planlarımızda enformasyon teknolojilerinin transferi için çalışmalar yapılması gerektiği tekrarlanmaktadır. Bunlar Türkiye'nin enformasyon çağına adım atmış olduğunu gösteren olumlu gelişmelerdir, ancak henüz çağın başında olduğumuz gerçeğini desteklemektedirler.

Enformasyon çağını yakalayan ülkeler, çok miktarda bilgi üreten, ürettikleri bilgilere erişebilen, elde ettikleri bilgileri ekonomik, toplumsal, bilimsel, teknolojik ve siyasal bütün sektörlerde bilinçli olarak ilerleme ve gelişmeye yönelik bir biçimde kullanabilen ülkelerdir. Bu anlamda Türkiye'nin en büyük problemi yabancı ülkelere üretilen bilgilere erişebilirken, kendi ülkesinde üretilen bilgilerin kullanıcıya ulaşmasını sağlayacak gerekli yapıyı işletemiyor olmasıdır.¹⁰

⁷ Nazlı Alkan, "Üniversite kütüphaneleri ve ulusal bilgi politikası", **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997, s.248-49.

⁸ **Avrupa Birliği'ne aday ülkeler kıyaslama raporu**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2002, s. 52.

⁹ Tonta, "Türkiye'de bilgi hizmetleri ve Internet...", **a.g.e.**, s. 222.

¹⁰ Bengü Çapar, "**Bilgi çağında Türkiye'nin bilgi erişim sorunları**", **Kütüphane-enformasyon-arşiv alanında yeni teknolojiler ve TÜRKMARÇ sempozyumu bildiri metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1991, s. 206-207.

Türkiye’de enformasyon toplumunun, tüm gereklerinin yerine getirilmesi zaman alacak çeşitli oluşumlara bağlıdır. Enformasyon hizmetlerinin olumlu ve planlı gelişimini sağlayacak olan ulusal enformasyon ve bilim politikalarının oluşturulması, bu oluşumlara örnektir. Ülkemizde ulusal enformasyon ve bilim politikası oluşturulmasına ilişkin çalışmalar vardır. Ancak bu çalışmalar uygulamaya geçmemiş, yetersiz kalmışlardır. 1999 yılından beri Tuena, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve eTürkiye çalışmaları, Ulusal Enformasyon Politikası oluşturulması yönünde en yeni ve umut verici çalışmalar olarak nitelendirilebilirler.

3.2. Türkiye’de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerine İlişkin Politika ve Planlar

Türkiye’de ulusal enformasyon politikası, ulusal bilim politikası gibi kavramları incelemek, Türkiye’de üst düzeyde kütüphane ve enformasyon hizmeti veren kurumların ele alınış biçimlerini gösterecektir. Bu düşünceden yola çıkarak, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren Türkiye’de enformasyon hizmetlerinin gelişimini, ulusal bilgi politikası, ulusal bilim politikası oluşturma çabaları ile ilişkilendirmek mümkündür. Bu politikaların oluşturulmasına ilişkin aktiviteler, 1963 yılından sonra ulusal kalkınma planları içerisinde şekillendiğinden kalkınma planları ayrı bir başlık olarak alınacaktır. Ancak, ülkemizdeki ulusal kalkınma planlarına geçmeden önce, kütüphane ve enformasyon hizmetleri ile ilgili başlıca gelişmelere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

3.2.1. Türkiye’de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetleri ile İlgili Başlıca Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyet’inin kuruluşundan bu yana, Türkiye’de kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında meydana gelen gelişmeler, 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun çıkarılmasından, yakın tarihteki e-Türkiye çalışmasını kapsayacak biçimde ele alınacaktır. Bu gelişmeler aynı zamanda, bir sonraki başlıkta ele alınacak olan ulusal enformasyon politikası konusundaki girişimleri de içermektedir. Bunların başlıcaları:

- 1924 Öğretimde Birlik Yasası (Tevhid-i Tedrisat) ile kütüphanelerin vakıf tüzel kişiliğinin malı olmaktan çıkarak, devlet malına dönüşmesi,
- 1925 Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması ile buralardaki eserlerin Maarif Vekaleti'ne bağlı kütüphanelere alınması,
- 1925 Hamit Zübeyr Koşay'ın ülkemizde kütüphanelerin o günkü durumu ve geleceğine yönelik görüşlerinin yer aldığı ayrıntılı 'Islahat Raporu',
- 1928 Harf Devrimi'nin kütüphanelerde oluşmuş birikime etkisi,
- 1932 Harf Devrimi'ni etkin hale getirmek için açılan halkevleri,
- 1934 Ulus devlet olma ve ulusal enformasyon merkezi düşüncesi ve derleme nüshalarından birinin kurulacak olan Milli Kütüphane'ye verileceği Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu,
- 1948 Milli Kütüphane'nin açılışı,
- 1949 Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD)'nin kuruluşu,
- 1950 Milli Kütüphane Kanunu,
- 1951 Lawrence Thompson'un kütüphanelerin geliştirilmesine ilişkin atılması gerekli adımları sıraladığı ve Maarif Vekaleti'ne sunduğu rapor,
- 1952'de Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'ın 'Kütüphanelerimize Umumi Bakış' adlı çalışması,
- 1952 Bibliyografya Enstitüsü'nün Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nı yayımlaması,
- 1953 Türkiye'de Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Kütüphanecilik Enstitüsü'nün açılışı,
- 1955 Bibliyografya Enstitüsü'nün Türkiye Bibliyografyası'nı yayımlaması,
- 1958 Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği,
- 1959 Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği,
- 1961 Halk Kütüphaneleri için Kitap Kataloglama Kuralları,
- 1961 Kütüphaneler Komitesi Raporu ve VII. Milli Eğitim Şurası Kararları,
- 1963 yılından başlayan beş yıllık kalkınma planları,
- 1963 Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)'nın kuruluşu,
- 1966 Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Dokümantasyon Merkezi (TÜRDOK)'nin kurulması,
- 1997 Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)'nin kurulması,

- 1999 TUENA Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı,
- 2001 eTürkiye: Arşiv ve Dijital Depolama Grubu çalışmaları biçiminde sıralanabilir.¹¹

3.2.2. Ulusal Enformasyon Politikası Çalışmaları

Çalışmamız kapsamında ‘politika’nın sözcük anlamı, siyasa; yol, yöntem¹²; kabul edilmiş hareket planı; bireysel, hükümet veya bir kurumca izlenen plan¹³; bir amaca ulaşmak için ilkelerin, takınılacak tavrın, ortaya konacak olan tutumun yönetimin her kademesinde var olması ve sürdürülmesidir¹⁴. Alanımız çerçevesinde ulusal enformasyon politikası kavramını anlamamıza yardımcı olacak diğer bir kavram ‘kütüphane politikası’dır. Kütüphane politikası, kütüphanenin amaçları ve erekları doğrultusunda hizmetlerini yürütmek, denetlemek için ilke olarak alınan kararların eylem kılavuzudur.¹⁵ Keseroğlu’nun aynı kitabında, kütüphaneleri oluşturmada yardımcı kaynaklardan söz edilmektedir. Basım yılı olarak güncel bir kaynak olmamasına karşılık, bu bilgiler bugünde geçerliliğini korur niteliktedir. Ana başlıkları ile standartlara olan ihtiyaç; istatistiklerin varlığı ve göz önünde bulundurulması gerekliliği; başka kütüphanelerin politikaları – ki burada ulusal düzeyde başka ülkelerin enformasyon politikalarından söz edilebilir-; yasa, yönetmelik ve tüzükler, politika oluşturmada dikkate alınacak adımlardır.¹⁶ Tek tek kütüphane ve enformasyon hizmeti veren kurumların, politika oluşturma ve sistemli hareket edebilme, uzun vadede olumlu sonuçlara ulaşabilme fikrinden yola çıkarak, bu amaçları aynı kurumlar için ulusal düzeyde işler hale getirmek gerekir. Bu nedenle, ulusal enformasyon politikaları var olmalı ve kütüphane ve enformasyon

¹¹ Özer Soysal, “Cumhuriyet ve kütüphaneciliğimiz 1923’ten 1963’e.”, **Kütüphanecilik Dergisi: belge bilgi kütüphane araştırmaları**, No,1, 1987, s. 20-44. ; Jale Baysal, “Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kütüphaneciliği’nin gelişmesi”, **Cumhuriyet’in 50. yılına armağan**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973, s. 105-108. ; Özer Soysal, **Türk Kütüphaneciliği: bilgi’nin yazgısı**, Ankara, TKD, 1998, s. 269 ; TKD, [Çevrimiçi] www.kutuphaneci.org.tr, 26 Şubat 2003 ; Tuena, [Çevrimiçi] <http://www.tuena.tubitak.gov.tr>, 28 Şubat 2003.

¹² Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, YKY, 1995, s. 1255.

¹³ **Collins concise dictionary, a.g.e.**, s. 1033.

¹⁴ Hasan S. Keseroğlu, **Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti’nde durum**, İstanbul, TKD İstanbul Şubesi, 1989, s. 8.

¹⁵ **A.e.**, s. 11.

¹⁶ **A.e.**, s. 23.

hizmeti veren kurumlarla ilgili politikalar, bu üst düzey politika içinde gerekli yeri almalıdır.

Ulusal enformasyon politikası için yapılan tanımlardan biri, bir ülkede kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin koordineli gelişimi için oluşturulmuş strateji¹⁷, biçimindedir. Ulusal enformasyon politikası kavramı, özellikle Amerikan kütüphanecilik literatüründe, ulusal enformasyon altyapısı olarak ele alınmaktadır. Ulusal enformasyon politikası kavramı, Amerikan eski başkanı Clinton'ın, sayısal enformasyona evrensel ulaşımı sağlamak; özel sektörü enformasyon altyapısı konusunda yatırıma teşvik etmek; sağlık, eğitim ve yasal alanda uygulamaları teşvik etmek ve fikri mülkiyet haklarını korumak amaçlı ortaya koyduğu program ile bağlantılı olarak¹⁸, aynı zamanda ulusal enformasyon altyapısı ismi ile de ele alınmaktadır. Bir diğer kaynakta, ulusal enformasyon politikası, bir ülkedeki bilgi yayımını sağlayacak kaynaklar, hizmetler ve sistemlerinin, geliştirilme ve kullanılmasının amaç ve hedeflerini prensipler, stratejiler ve programlar açısından belirleyen bir araçtır biçiminde tanımlanmıştır.¹⁹ Aynı yazar, bir başka yapıtında ulusal enformasyon politikasının amacını, bilgiye ihtiyaç duyan bütün kesimlere güncel, uygun, güvenilir veri ve bilgilerin, zamanında ve yerinde sağlanması için ulaşılması gereken hedefleri, izlenecek yolları göstermek biçiminde belirtmiş; politikaların vazgeçilmezliğini, temel yol ve yöntemleri belirlemesi, gelişmeyi sağlayacak her türlü bilgi için bir çerçeve oluşturması, belirsizliği en aza indirmesi ve kaynakların daha iyi, yerinde, yaygınlıkla ve adil bir biçimde kullanılmasını sağlamasıyla açıklamıştır. Ulusal enformasyon politikası kapsamında ele alınması gereken konular, tüm sektörlerde ülke içi ve dışı bilgiye erişimi sağlamakla ilgili önlemler, enformasyon ile ilgili her türlü kuruluşun bütün alt yapı unsurları (kullanıcı, parasal kaynak, insan gücü) ve üst yapıyı (bilgi teknolojisi, hizmetlerde işbirliği, merkeziyet, mevzuat, standart) oluşturan tüm hizmetler, araştırma

¹⁷ Stella Keenan; Colin Johnston, **Concise dictionary of library and information science**, London, Bowker Saur, 2000, s. 174.

¹⁸ **Harrod's librarians' glossary, a.g.e.**, s. 436.

¹⁹ Bengü Çapar, "Türkiye'de bilgi politikası ve kullanıcılar", **Kültür politikaları ve...: 34. Kütüphane haftası bildirileri (30 Mart-5 Nisan 1998, Ankara)**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998, s. 83.

etkinlikleri ve etkinliklerle ilgili kurumların üstleneceği roller, eğitim kurumları biçiminde sıralanabilir.²⁰ Başka bir kaynakta ulusal enformasyon politikasının bileşenleri, açık ve net yasama (veri koruma, bilgi edinme özgürlüğü vb.), yasal düzenlemeler (radyo-tv yayıncılığı, iletişim endüstrisi vb.), alt yapıyı geliştirme, bilgiden yararlanma, bilgi hizmetlerinde çalışanların eğitimi, nüfus içinde bilgisayar kullanımının yaygınlaştırılması ve kültürel enformasyon politikaları (ulusun kültür birikimi ile ilgili) olarak sıralanmaktadır.²¹ Gelişmekte olan ülkeler, ulusal enformasyon politikası oluştururken, bu kapsamda yapılması gerekenlere ilişkin harekete geçmeden önce, olanakları doğrultusunda, belirledikleri öncelikli alanlarda karar almayı tercih etmektedirler. Bu tür ülkelerde ortaya çıkan ortak sorunlar, parasal kaynakların kıtlığı, ekonomik dengelerin güvensizliği, nitelikli personel eksikliği, niteliksiz dermeler, işbirliğinin güçlüğü, yurtdışı bağlantıların pahalılığı, öncelikleri belirleme zorluğu ve artan bilgi ve teknoloji açığı biçiminde sıralanabilir.²²

Ulusal kütüphane ve enformasyon hizmetleri politikası için gereksinimler, amaç, hedef ve kavramların açıkça tanımlanması, hizmetlerin gelişimi için bir çerçeve veya master plan oluşturulması; hedeflerin kategorize edilerek açıklanması; birbirine bağlı kütüphane ve enformasyon sistem ağlarının uluslararası standartlara göre oluşturulması; hedeflerin gerçekçi olması; önceliklerin ulusal gelişim hedefleri ile ilişkili olarak ortaya konması ve bu ulusal politikanın hükümetçe ilgili kurumların programlarını şekillendirecek biçimde yayımlanması ya da duyurulması olarak sıralanmıştır.²³ Eski tarihli olan bir kaynakta sayılan tüm bu gereksinimler, bugün de bir ulusal kütüphane ve enformasyon hizmetleri politikasının işlevliğini sağlayabilmek açısından geçerli ve önemlidir.

²⁰ Bengü Çapar, “**Bilgi politikası**”, IFLA 1995’e doğru Türk kütüphaneciliği sempozyumu ve I. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri, Ankara, TKD, 1997, s. 17.

²¹ Selma Aslan, “Ulusal bilgi politikası sorunsalına pragmatik bir yaklaşım”. **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997, s. 210.

²² Alkan, **a.g.e.**, s. 242-43.

²³ Oli Mohamed, “National policy for library and information services” **International Library Review**, 21, 1989, s. 124-125.

Türkiye için bir enformasyon politikasının varlığı, yukarıdaki tanımlar, amaç ve bileşenler doğrultusunda, kütüphane ve enformasyon hizmetleri ile ilgili amaçların tanımlanabilmesi, önceliklerin belirlenmesi, ilgili kuruluşların ve görevlerinin tanımlanması açısından önemlidir. Türkiye’de ulusal enformasyon politikası amacını destekleyen girişimler, bir önceki başlık altında sıralanmıştır. Bu kronolojik sıralama, Türkiye’de kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin gelişimini özetlerken, aynı zamanda ülkemizde bir enformasyon politikasının geliştirilmediğini de göstermektedir. 1924 Öğretimde Birlik Yasası, 1925 Koşay’ın Islahat Raporu, 1928 Harf Devrimi, 1934 Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu, 1948 Milli Kütüphane’nin açılışı, 1961 Kütüphaneler Komitesi Raporu, 1966 Türkiye Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi (Türdok)’un kuruluşu, 1997 Ulakbim’in kuruluşu, 1999 yılında Ulaştırma Bakanlığı’na Tübitak tarafından sunulan Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı (Tuena) ve 2001 yılında başlatılan eTürkiye çalışmaları Türkiye ulusal enformasyon politikası geliştirme konusunda önemli yapı taşları olarak sayılabilecek gelişmelerdir. Türdok planlı kalkınma dönemi ile birlikte, Tübitak’ın kuruluş yasasında “ülkemizde temel ve uygulamalı bilim dallarında araştırma faaliyetlerini geliştirmek, özendirmek ve koordine etmek” hükmünde belirtildiği üzere 1966 yılında kurulmuştur. Türkiye’nin ilk dokümantasyon merkezlerinden biridir. 1967 yılında faaliyetlerine başlayan kurum, çevrim içi ve cd-rom veri tabanlarından yayın tarama; yurt içi ve yurt dışı enformasyon merkezlerinden belge sağlama, Türk bilim adamları ve uygulayıcılarının tanıtılması; toplu katalog çalışması; bilgi profili yaratma ve güncel bilgi duyurusu; eğitim ve danışmanlık gibi konularda hizmet vermiştir. Türdok, 1992 yılında Türdok Daire Başkanlığı, 1994 yılında Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü olarak görevine devam etmiştir.²⁴ Son saydığımız Tuena Planı, sonuçlanmış olmamakla birlikte, enformasyon altyapısının gerekliliğinin vurgulandığı, dünya ülkelerindeki gelişmelerin göz önüne alındığı, ihtiyaçların belirlendiği, enformasyon toplumu yapılanmasının önerildiği ve kamuya açık haberleşme merkezlerinin öneminin altının çizildiği bir rapordur. Tuena raporunda, doğrudan kütüphane ve enformasyon

²⁴ Ulakbim: Türdok, [Çevrimiçi] <http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/turdok.uhtml>, 6 Mart 2003.

merkezlerinin dikkate alındığı bir bölüm yoktur. Ancak önerilen enformasyon toplumu yapılanmasında, alt kurumlardan biri olarak düşünülen ‘Kamunun Enformatizasyonu’ adlı yapılanma içinde olabileceği düşünülebilirdi.²⁵ Ancak bu proje daha önce belirtildiği gibi, uygulamaya geçmemiştir. Bu projeye ilişkin ayrıntılı açıklamalar, ‘Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerinin Geliştirilmesine İlişkin Başlıca Projeler’ başlığı altında verilmiştir. eTürkiye çalışmaları kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında önemli adımların atıldığı bir diğer çalışmadır. 2001’de Göteborg Devlet ve Başkanları zirvesinde alınan kararla, AB’ne aday ülkelerin de eAvrupa projesine katılmasına karar verilmiştir. Daha önce AB’nde kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin bugünkü durumuna ilişkin başlıkta açıklandığı üzere, Temmuz 2002 tarihinde e-Türkiye Girişimi Ana Eylem Planı hazırlanmış ve bu planda e-arşiv ve e-kütüphane konularında yapılması planlanan faaliyetler sıralanmıştır. Standart dosya hazırlanması; tarihi arşivlerden sınıflaması tamamlanan belgelerin elektronik ortamda araştırmaya açılması; elektronik belge rehberi ve belge formlarının hazırlanması; kütüphane hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi ve yazma eser kütüphanelerinin hizmetlerini elektronik ortamda hizmete sunulması sıralanan başlıklardan bazılarıdır. Sıralanan bu hedefleri gerçekleştirmek üzere, proje kapsamında oluşturulan on üç çalışma grubundan biri olan Arşiv ve Dijital Depolama grubu vardır. eTürkiye projesinin devlet eliyle yürütülüyor olması, planlanan bu faaliyetlerden sonuç alınması adına önemlidir. Bugüne kadar kalkınma planları, bilim politikaları gibi konularda da devletin yürüttüğü ancak sonuç alınmayan çalışmalar olmuştur. eTürkiye projesinin çok yeni ve aynı zamanda AB’ne giriş sürecinde önemli bir yer tutması, planlanan faaliyetlerin tamamlanması konusunda umut vericidir.

Kalkınma planları, ulusal düzeyde kararlar alınarak, bunların uygulamaya geçirilebileceği belkide en önemli çalışmalardır. Bu bağlamda kalkınma planlarında enformasyon hizmetlerini nasıl planlandığı oldukça önem taşımaktadır. 1963 yılından başlayarak oluşturulan beşer yıllık kalkınma planları ve bu planlar içinde

²⁵ Tuena, a.g.e.

kütüphane ve enformasyon hizmetlerine ilişkin ayrıntılar bir sonraki başlık altında incelenmektedir.

3.2.3. Beş Yıllık Kalkınma Planları (BYKP)

Türkiye’de 1963’ten başlayarak bugüne kadar sekiz adet beş yıllık kalkınma planı hazırlanmıştır. Beş yıllık kalkınma planlarında, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin ele alınışı aşağıdaki başlıklarda kısaca incelenmiştir.

3.2.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1963- 1967

Birinci beş yıllık kalkınma planında hedefler, kalkınma ile ilgili tüm sorunların çözümünde temel ve uygulamalı bilimlerden yararlanmak, bu amaçla uygulamalı araştırmayı geliştirmek üzere önlemler almak, yükseköğretim sektöründe araştırmayı teşvik etmek, özel sektörün ar-ge faaliyetlerini geliştirmek ve verimliliğini arttırmak, yurt dışına doktora eğitimi için öğrenci göndermek ve GSYİH’den ar-ge’ye ayrılan payı 0.6’ya yükseltmektir. Araştırma geliştirme konusundaki bu hedefler doğrultusunda atılan adımlardan biri olarak, 1965 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) bünyesinde, aynı tarihte, yurtiçi bilgi akımını sağlayacak TÜRDOK (Türkiye Dokümantasyon Merkezi) adlı bir dokümantasyon merkezinin kurulmasıdır. Merkezin amacı, bilimsel bilgiye en kısa zamanda ulaşmanın önemli olduğu, özellikle fizik, kimya, matematik, biyoloji, tıp, tarım alanlarında bütün dünyada elde edilen bilgileri ve bunları içeren yayınları yurt içindeki araştırmacılara, endüstriye ve kamu yönetimine, yurt içindeki araştırma sonuçlarını da yurt dışındaki araştırmacılara sağlamaya çalışmaktır. Ayrıca toplu katalog, bibliyografya, el kitabı ve kılavuz türü yayınlar çıkarmak, kurslar düzenlemek de bu kuruluşun amaçları arasındadır.²⁶

²⁶ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Birinci beş yıllık kalkınma planı: 1963-1967, Ankara, DPT, 1964.

3.2.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972

İkinci beş yıllık kalkınma planında kütüphaneler, ‘Kültür Faaliyetleri’ başlığı altında ele alınmıştır. Türk kültür eserlerinin sayıca arttırılması, bu eserlerle uluslararası alanda yerimizi almamız, kırsal alandaki yerleşim yerlerine kültür eserlerinin ulaştırılması gibi amaçların yer aldığı bu kalkınma planında, alanımızla ilgili başlıklar olarak okuma, kitaplıklar, eski eserler ve müzeler incelenmiştir. Okuma başlığı altında kitap ve benzeri yayınların ihtiyacı karşılamaktan uzak olduğu, basılan kitapların büyük çoğunluğunu okul kitaplarının oluşturduğu, gazete sayısında büyük artış gözlendiği belirtilmiştir. Kütüphane binalarının nitelik ve nicelik yönünden yetersiz olduğu; bir milli kütüphane binasına ihtiyaç duyulduğu; büyük şehirlerde kütüphane binalarının çoğaltılması gerektiği ve kütüphanecilikte işgücü sıkıntısının varlığı ‘kitaplıklar’ başlığı altında verilmiştir. ‘Eski eserler ve müzeler’ başlığı altında ise, eski eserlerin korunması, değerlendirilmesi, yetişmiş insangücü sıkıntısı ve devlet sanat kuruluşlarının faaliyetleri ile ilgili belgeleri geleceğe taşıyacak arşiv ve müzelerin bulunmaması var olan sorunlar olarak sıralanmıştır. Tüm bu sorunların çözümüne ilişkin bilim, edebiyat ve sanat çalışmalarını teşvik etmek; en az bin eserlik bir temel eserler kütüphanesi kurmak; kütüphane binalarını sayı ve nitelik açısından ihtiyacı karşılayabilir hale getirmek; gezici kitaplıkların sayısını arttırmak; evlere ödünç kitap servisi kurmak, kütüphaneci eleman yetiştirmek konusunda tedbir almak; halkevlerini, Türk kültürünü koruma ve tanıtmada konusunda etkin kılmak; eski eserlerin daha iyi korunması ve bakımı için çaba sarfetmek; 1968-72 yılları arasında hedeflenen çalışmalardır. Bilim ve araştırma alanında, bilim ve araştırma çabalarının yoğunlaştırılması, üniversitelerin ve araştırma kurumlarının araştırma güçlerinin arttırılması amaçlanmıştır. Yapılan durum tespiti sonucunda, yurtdışında araştırma ve geliştirme alanına o tarihlerde GSMH’nın %3’ü oranında bir pay ayrılırken, Türkiye’de bu oranın %4 civarında olduğu, yurtdışında araştırma ve geliştirme elemanlarının nüfusa oranı %0.6’ya yükselirken, Türkiye’de bu oranın 1964’te %0.012 oranında olduğu, üniversiteler, sanayi ve kamu sektörü arasında araştırma alanında işbirliğinin gelişmediği, kitaplıkların yeterince gelişmediği, kuruluşların araştırma harcamalarını finanse edemediği, Tübitak’nun araştırma alanında önemli bir gelişme olduğu gibi hususlar

sıralanmıştır. Sorunların çözümüne ilişkin araştırma kaynaklarının verimli kullanılacağı; nitelikli yeni kaynak seçimi yapılacağı; Tübitak'nun üniversitelerin araştırmalarını destekleyeceği; Tübitak tarafından Bilimsel ve Teknik Dokümantasyon Merkezi kurulacağı, araştırmalar için gerekli kitaplık ve laboratuvarların geliştirilmesi ve bilim adamlarının hizmetine sunulması gerektiği, özel sektörün araştırma yapmaya, yaptırmaya ve araştırma birimleri kurmaya özendirilmesi uygulanacak politikalar arasındadır.²⁷

3.2.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977

Bu planda, kitap, okuyucu sayıları ve kütüphanelerin yerleşim merkezlerine dağılımları, Milli Kütüphane'nin nasıl örgütlenmesi gerektiği, Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi'nin Milli Kütüphane bünyesinde geliştirilmesi ihtiyacından söz edilmiştir. İlk iki plandan ayrı olarak, uygulamalı bilimler, teknoloji transferi ve mülkiyet hakları ağırlık kazanmıştır. Teknik personel sayısının artırılması, uluslararası sektörlerde yüksek teknoloji, diğerlerinde ise işgücü ağırlıklı teknolojilerin kullanılması, yararlı teknolojilerin transferinin desteklenmesi ve ar-ge kuruluşları arasında eşgüdümün oluşturulması hedeflenmiştir.²⁸

3.2.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983

Teknolojik açıdan ileri eğitim ve bununla ilgili politikaların yetersizliği konusunda eleştirilerin yanında, Tübitak'ın, bilim ve teknoloji sistemi ile kalkınma planlarını ilişkilendirmediği ve sanayi ile gerekli iletişimi kurmadığı konusunda eleştirileri içerir. Üçüncü planda öngörüldüğü üzere Milli Kütüphane'nin modern kütüphaneciliğin gerektirdiği şartlara erişemediği, halk ve çocuk kütüphanelerinin sayısının artmasına rağmen bunların yurt içinde dengeli dağılımlarının sağlanamadığı belirtilir.²⁹

²⁷ **Kalkınma planı ikinci beş yıl (1968-1972) Özet**, Ankara, Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Genel Müdürlüğü, [1967], s. 83-89.

²⁸ **T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı: 1973-1977**, Ankara, DPT, 1973.

²⁹ **T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü beş yıllık kalkınma planı: 1979-1983**, Ankara, DPT, 1979.

3.2.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989

Önceki plan dönemlerinde izlenen sanayi politikaları, teknoloji transferini temel alan bir yapıda olmaları ve ar-ge'ye gerekli önem verilmediği için eleştirilmiştir. Kütüphanelere özel olarak, kütüphanelerin yurt içinde planlı ve dengeli dağılımını sağlamak, ucuz kitap üretiminin teşvik etmek üzere devletin gerekli idari ve mali tedbirleri alması gerektiğinden söz edilir.³⁰

3.2.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994

Bir önceki kalkınma planı döneminde bilgi ve teknoloji üretimi ve yayımı için kurulmuş merkezlerin yetersizliği dile getirilmiştir.³¹ Altıncı beş yıllık kalkınma planı içinde, bilim ve teknoloji alanında enformasyon toplumu olabilmek amaçlı her 10 bin kişiye 15 araştırmacı personel düşecek biçimde bir araştırma-geliştirme alt yapısı kurulması ve ar-ge harcamalarını GSMH'nın %1'ine çıkarılması ana hedeftir. Enformasyon teknolojisi, telekomünikasyon teknolojilerinin geliştirilmesi ve yoğun biçimde kullanılması; bu alandaki araştırma geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi; sanayi kuruluşları, üniversiteler, araştırma kurumları ve kamu kurumları arasında bilim ve teknoloji hedeflerine hizmet edecek bir işbirliği sağlanması; Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)'na işlerlik kazandırılması; gelişmiş ülkelerle aradaki bilgi açığını kapatmak üzere araştırma yapmanın yanısıra enformasyona erişmenin yol ve araçları üzerinde durulması; bilgi ağlarına bağlanmak, araştırma geliştirme yapan veya yaptıran kamu ve özel kesim kuruluşlarını desteklenmesi; yurt içi ve dışındaki teknolojilerin takibini yapacak bir bilgi bankası ve otonom bir patent ofisi kurulması; enformasyon teknolojisi alanında uzman insangücünün yetiştirilmesi; 'bilgisayar okur-yazarlığı'nın artırılması ve yaygınlaştırılması; enformasyonun birden çok yerde oluşturulup saklanması tutumuna karşı ortak yaratma ve kullanma modellerinin kurulup yaygınlaştırılmasının desteklenmesi; bunu destekleyecek bilgisayar ağlarının yaratılması ve kullanımının sağlanması, altıncı beş yıllık kalkınma planının bilim-teknoloji-bilgi teknolojisi alanlarında belirlenen ilke

³⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Beşinci beş yıllık kalkınma planı: 1985-1989. Ankara, DPT, 1985.

³¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990-1994. Ankara, DPT, 1989, s. 342.

ve politikalarından bazılarıdır.³² Kütüphanelerin ele alındığı diğer bir bölüm olan ‘Kültür’ başlığı altında, milli kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması altıncı beş yıllık kalkınma planının temel ilkelerinden biri olacağı belirtilmiş; okuma alışkanlığının yaygınlaştırılmasının için araştırma ve çalışmaların yapılması; yazma ve nadir eserlerin korunması amacı ile İstanbul’da Yazma Nadir Eserler Patoloji ve Restorasyon Araştırma Merkezi ve gerekli görülen yerlerde yazma eserler restorasyon merkezleri kurulması; kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve ülke çapında dengeli bir şekilde yaygınlaştırılması için tedbirler alınması; mahalle ve kasaba kütüphanelerinin yaygınlaştırılması; arşiv belgelerinin korunması; tasnif edilmesi ve araştırmacıların hizmetine sunulması; telif haklarının düzenlenmesi; bu altı yıl içinde enformasyon hizmetleri ile bağlantılı olarak planlanan uygulamalardan bazılarıdır.³³

3.2.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000

Dünyada enformasyon toplumu süreci yaşandığının ve Türkiye’nin de enformasyon toplumu olma yönünde ciddi adımlar atması gerektiğinin açıkça söylendiği yedinci beş yıllık kalkınma planında bir önceki plan döneminin ardından durum tespiti yapılmıştır. Yapılan durum tespitinde alanımızla ilgili kararlar, ülkede araştırma geliştirme faaliyetleri alanında uluslararası rekabet gücü elde edecek teknoloji üretiminin sağlanamadığı, bir önceki plan döneminde hedeflenen araştırmacı sayısına ulaşılamadığı, bu sayı AB’de 40 iken bizde 7.5 olduğu, GSYİH’den ar-ge faaliyetlerine yeterli kaynak ayrılmadığı, yine bu oran AB’de %2 iken bizde %0.5 oranında olduğu ve enformasyon toplumu olma hedefi doğrultusunda yeterli mesafe alınamadığı, ihtiyaç duyulan nitelik ve miktardaki bilgiyi gerekli zamanda ve yerde sağlayabilecek hizmetler ve teknolojiler sistemi olarak tanımlanan enformasyon altyapısının yetersiz olduğu, Türkiye’de halen ulusal düzeyde toplanması zorunlu ve öncelikli verilerin belirlenmemiş olduğu ve olan verilerin belirli bir standardı takip etmediği, istatistik altyapısı, kurumlararası veritabanları ve bunlar arasındaki

³² A.e., s. 309-310.

³³ A.e., s. 322-323

işbirliğinin oluşturulamadığı biçiminde sıralanabilir.³⁴ Bilim ve teknoloji başlığı altında ileri teknolojiyi edinebilmek ve özümseyebilmek amacı ile bunun kaynağı olan bilimi üretebilmek için eğitim-öğretim sistemlerinin geliştirilmesi, araştırma geliştirme kurumları, üniversiteler ve üreticilerin işbirliğinin önem taşıdığı, enformatik, telekomünikasyon gibi ileri teknoloji alanlarında ve bu tür teknoloji alanları ile ilgili üretim ve yatırım alanında istenen seviyeye gelinemediği, ülkede istatistiksel bilgi akışının sağlanamamış olduğu, enformasyon toplumu olgusunun temeli olan enformasyon teknolojisindeki gelişmelerin yakalanamadığı yapılan tespitler arasındadır. Bu alanda enformasyon-haberleşme araştırmalarına ağırlık verileceği, tüm sektörlerde telematik hizmetlerinin yaygınlaştırılacağı, uluslararası bilgi ağları oluşturulmasının hızlandırılacağı, fikri ve mülkiyet haklarını düzenleyen Patent Kanunu çıkarılacağı, üniversite ve araştırma kurumlarının yerli ve yabancı sanayi kuruluşları ile işbirliğini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılacağı, ulusal ve uluslararası bilgi ağlarının kullanımının düzenlenmesini ve güvenliğin sağlanmasını sağlayacak mevzuat oluşturulacağı, Tübitak kanununda değişiklik yapılarak bu kurumun ar-ge faaliyetleri konusunda yapılacak teşvikler ve projelerle ilgili faaliyetleri kontrol eden ve görüş bildiren bir kurum haline gelmesi sağlanacağı belirtilmiştir.³⁵ Yedinci kalkınma planında Bilgi Sağlama ve Kullanma biçiminde ayrı bir başlık bulunmaktadır. Bu başlık altında enformasyon altyapısının yetersizliği, ulusal veritabanları standartları, ulusal enformasyon sistemi ve istatistik altyapısı, ilgili yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler, bilgiyi toplama, işleme, saklama ve kullanıma sunma konusunda kurumlar arasındaki işbirliği eksikliği ve sağlanan bilginin ve verinin kullanıcıya ulaştırılmasında gecikmelerin yaşandığı saptanan sorunlar olarak ortaya konmuştur. Bu sorunların çözümü için, ihtiyaç duyulan bilginin ilgili kişi ve kuruluşlara ulaştırılmasının sağlanacağı, bilgiyi üreten, derleyen, bunları bilgi ağlarıyla kullanıma sunan bir yapının hedeflendiği, kullanılabilir bilgiyi sağlayabilecek bilgi otoyollarını da kapsayan hizmet ve teknolojilerden oluşan bilgi altyapısı sistemi oluşturulacağı, kurumlararası veritabanları ve bilgi paylaşımının sağlayacak yapıların geliştirileceği, bilişim

³⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Yedinci beş yıllık kalkınma planı 1996-2000, Ankara, DPT, 1995, s. 13.

³⁵ A.e., s. 60-66.

sektöründe çalışanların iş tanımlarına uygun eğitim görmüş olmalarına önem verileceği belirtilmiştir.³⁶ Bu planda ayrıca araştırma geliştirme alanında saptanan hedefler doğrultusunda, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından 1993-2003 yılları için hazırlanmış olan, Bilim ve Teknoloji Politikası'nın 1997'de güncelleme toplantısında, Tübitak'a bağlı olarak, Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM)'nin kurulması kararlaştırılmıştır.³⁷ Bu kuruma ilişkin daha ayrıntılı açıklama 'Bilim Politikaları' başlığı altında verilmiştir.

3.2.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005

Sekizinci beş yıllık kalkınma planında kütüphaneler alanında gelişmelere kültür, bilim ve teknoloji yeteneğinin geliştirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojileri başlıkları altında değinildiğini görüyoruz. Kültür başlığı altında kütüphane hizmetlerinin daha verimli ve yurt çapında dengeli bir biçimde yaygınlaştırılması amacıyla yapılan çalışmalar olarak, kütüphane sayısındaki ve gezici kütüphane sayıları verilerek mevcut durum ortaya konmaya çalışılmış ve kütüphanelerin çağdaş bir yapıya dönüştürülmeleri ihtiyacının devam ettiği tekrarlanmıştır. Telif hakları alanında mevzuat yetersizliği nedeni ile fikri hakların korunamadığı belirtilmiştir. Kültürel varlıkların korunması ve sürekliliğin sağlanması amaçlı kişi ve kurumların elinde bulunan bilgi, belge ve görüntülü dokümanların bir araya getirilip korunması ve kullanıcıya sunulması amaçlanmıştır. Hukuki düzenlemelerde korunması gereken kültür varlıklarına ait bilgi, belge ve görüntülü dokümanı bir araya getirecek Türk Kültürü Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi ile ilgili düzenleme yapılacağı belirtilmiştir. Burada ilk göze çarpan, Avrupa'daki "kültürel mirası koruma" amaç ve hareketinin kalkınma devlet planlamasına bu biçimde yansıdığıdır. Bilim ve teknoloji başlığı altında ar-ge harcamalarına yeterince kaynak ayrılmadığı, araştırmacı personel sayısının arttırılamadığı, bilim-teknoloji-sanayi politikalarıyla eğitim-öğretim politikaları arasında uyum ihtiyacının devam ettiği, özel ve kamu sektörünün ar-ge kurumlarını ve üniversiteleri içine alacak ulusal ar-ge ağının kurulması ile ilgili olarak Ulusal Akademik Ağ kurulduğu biçiminde mevcut durum ortaya konmuştur.

³⁶ A.e., s. 83-84.

³⁷ Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası: 25 Ağustos 1997. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurul Raporu, Ankara, TÜBİTAK, 1997, s. 51.

Ülkede sağlam bir bilim temeli ve yenilik kapasitesine sahip olabilmek için gerekli olan Ulusal Yenilik Sistemi tamamlanarak sistemin etkin çalışması, üniversitelerin ar-ge faaliyetlerinde öncü olmaları dikkate alınarak, üniversite-kamu-özel kesim ortak ar-ge girişimlerinin özendirilmesi, bilgi ve iletişim teknolojileri alandaki ar-ge faaliyetlerinin desteklenmesi, bilim-teknoloji ile toplumun yakınlaşmasını sağlamak, uygulamalı ve eğlenerek öğrenmeyi sağlayarak örgün öğretime destek verecek Bilim ve Teknoloji merkezleri kurulması, enformasyon toplumuna geçiş için eylem planları hazırlanması, bilim ve teknoloji alanındaki amaç ve ilkelerden bazılarıdır. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere yapılacak hukuki düzenlemeler arasında, araştırmacı personel açığının kapatılması, Tübitak kanununun günün şartlarına göre düzenlenmesi ve Ulusal Yenilik Sistemi'nin sağlıklı işlemesi için yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması vardır. Planda alanımızla ilgili noktalar yakalayabileceğimiz bir diğer başlık bilgi ve iletişim teknolojileri. Bu başlık altında incelenen mevcut duruma bakıldığında AB düzeyinde hedeflenen konuların bizdeki izlerine rastlayabiliyoruz. Bunlardan ilki 'yakınsama' ifadesinin altını çizerek, enformasyon teknolojileri, telekomünikasyon ve yayıncılık alanlarının birbiriyle etkileşimleri ve bunun önemi dile getirilmesidir. Yine mevcut durum çerçevesinde Türkiye'de Internet kullanıcı sayısının 2000 yılı itibarı ile 1.650.000'e ulaşmasının beklendiği, veri iletişim altyapısında önemli bir gelişme sağlanmış olmakla birlikte daha hızlı ve ucuz Internet erişimi sağlayacak yapılara ihtiyaç olduğu ortaya konmuştur. Enformasyon teknolojisinde ar-ge çalışmalarının destekleneceği, enformasyon ve iletişim teknolojileri alanında kurumsal yapılanma modellerine gidileceği, üniversitelerin enformasyon ve iletişim teknolojileri altyapıları ve ulusal-uluslararası ağ bağlantılarının güçlendirileceği amaçlar arasındadır.³⁸

İlk üç BYKP'nda kütüphanelerin kültür programlarının bir parçası olarak ele alındığı görülmektedir. Beşinci BYKP dahil olmak üzere, Türk kültür eserlerinin saklanması, bunların kırsal kesime ulaştırılması gereği ve kütüphane binalarının ülkenin coğrafi büyüklüğüne uygun bir dağılım izlemediği dile getirilmiştir. Ancak

³⁸ Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005, [Çevrimiçi] <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8.pdf>, 25 Ocak 2003.

hiçbirinde güncel durumu gösteren istatistiksel bilgi, kütüphanelerin hangi ölçüte göre yetersiz kaldığı ve yetersizliklerin nasıl giderilebileceği konusunda açıklama getirilmemiştir. Dile getirilen sorunlardan ve dile getiriliş biçimlerinden, kütüphanelerin –sınırları çok da iyi çizilmemiş olan- kültürel varlıklarımızı koruması gereken kuruluşlar olarak görüldüğü çıkarsanmaktadır. Altıncı BYKP’nda, bilimsel üretimim sağlayabilmek amaçlı, araştırma kurumları-sanayi ve üniversiteler arası işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır. Dünyada hızla gelişen enformasyon teknolojilerine karşılık ülkemizde bilgisayar okur-yazarlığının artırılması ve enformasyona ulaşımında standartlaşma sağlanması üzerinde durulmuştur. Ulusal kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçlı, halk kütüphanelerinin sayılarının ve niteliklerinin artırılması, dünyadaki enformasyon toplumu çalışmalarında halk kütüphanelerinin oynadığı rolü yakalamaya çalışmakla bağdaştırılabilir. İlk kez Türkiye’nin enformasyon toplumu olma yolunda ciddi adımlar atması gerektiğini vurgulayan yedinci BYKP’nda, kütüphane ve enformasyon hizmetleri konusunda hedefler ‘bilgi sağlama ve kullanma’ maddesinde ele alınmıştır. İhtiyaç duyulan nitelik ve miktarda bilgiyi, gerekli zamanda ve gerekli yerde sağlayabilecek enformasyon altyapısının yetersizliğinden, ilk kez söz edilmiştir. Bilgiyi üreten, derleyen bunları bilgi otoyolları ile kullanıma sunan bir yapının hedeflendiği bu plan döneminde, hedeflerle bağlantılı olarak Ulakbim’i kurulduğu görülmektedir. Sekizinci BYKP’nda, bir önceki plandan farklı olarak, kültürel varlıkların korunması ve erişimin mümkün kılınması için daha ciddi bir çalışma olarak, Türk Kültürü Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi’nin kurulması planlanmıştır. Bu noktada, Avrupa’da enformasyon toplumu çalışmaları içinde kültürel mirası koruma amaç ve hareketinin izleri görülmektedir. Yine bu planda hedef alınan, örgün eğitime destek verecek ‘Bilim ve Teknoloji Merkezleri’nin kurulmasının, yeni toplum biçimi ile ortaya çıkan enformasyon yoksulu ve enformasyon varsılları arasındaki farkı ortadan kaldırmak amaçlı olduğu söylenebilir. Bu hedefin gerçekleştirilmesinde halk kütüphanelerinin oynayabileceği rol gözden kaçmamalıdır. Yedinci BYKP içinde, her sektör için ayrı ayrı gerçekleştirilmesi planlanan enformasyon teknolojisi temelli girişimler vardır. Bu hedef, devletin ekonomik kalkınma ve toplumsal gelişmede bilginin önemini yeterince kavrayamamış olduğu; oluşturulan özel ihtisas komisyonlarında, hemen hemen tüm alanların enformasyon teknolojisi ve enformasyon hizmetleri ile

kesişmesine karşın, bunların bütüncül bir yaklaşımla ele alınıp, planın merkezine oturtulmadığı, biçiminde eleştirilmektedir.

3.2.4. Bilim Politikaları

Bilimsel çalışmalar, teknoloji ve enformasyon birbirini tamamlar nitelikte alanlardır. Bu nedenle enformasyon politikaları ve bilim politikalarının bir arada ele alınması gerekliliği ya da çakıştığı görülür. Bilginin üretiminden, kullanıcıya ulaşımına kadar geçecek aşamalar önce bilim politikasının sonra daha geniş biçimde enformasyon politikasının kapsamındadır. Bu anlamda birbirlerini destekleyici de olmalıdırlar.

Bilim politikası, toplum ve kütüphanenin içiçe olduğu ortamlarda hükümetler, bilimsel çalışmaların değişen sosyal, siyasal, bilimsel ve teknik koşullara göre ulusal çıkarların geride kalmaması ve uluslararası düzeyde ağırlık konulabilmesi için resmi ölçülerde ihtiyaç duyulan düzenlenmelerdir.³⁹

Kalkınma planları dışında, Türkiye’de 1980’den sonra bilim politikalarında ciddi atılımların olduğu görülür. İlk çalışma, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından hazırlanan, Türk Bilim Politikası 1983-2003’dir. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun bağlı olduğu örgütlenmeden kısaca söz etmek gerekirse: Bakanlar Kurulu, bilim ve teknoloji politikalarının, kalkınma planlarında yer aldığı biçimde yürütülmesinden en üst düzeyde sorumlu organdır. 1983’te başbakan, ilgili bakanlar ve kuruluşların yöneticilerinden oluşan ve sekreteryaya görevi Tübitak tarafından yürütülecek Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) oluşturulmuştur. Bu kurum, Türkiye’de Bilim ve Teknoloji Politikalarının oluşturulmasından sorumlu en üst düzeydeki organdır.⁴⁰

³⁹ Tayfun Gülle, “Türk Bilim Politikası ve ulusal enformasyon sistemi: geliştirmekte olan ülkeler açısından sosyolojik bir yaklaşım”, Kütüphane-enformasyon-arşiv alanında yeni teknolojiler ve TÜRKMARCO sempozyumu bildiri metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1991, s. 91.

⁴⁰ Namık Kemal Pak, Yeni milenyumda bilim-teknoloji politikaları: stratejik yaklaşım, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2001, s. 1-4.

Türkiye’de bilim ve enformasyon politikası arasındaki ilişki, ilk kez ciddi biçimde Türk Bilim Politikası 1983-2003 adlı bu çalışmada ele alınır. Tübitak /Türdok’un çalışmalarından ayrıntılı olarak bahsedilen bu politika belgesinde, toplumun enformasyonun yararı konusundaki bilinç eksikliği, devlet ve hükümetin desteğinin eksikliği, yaptırımı olan, koordinasyonu sağlayacak bir üst yapının olmadığı, enformasyon konusundaki eğitim yetersizliği, ulusal sistemin planması ve bir sistem yaklaşımı içerisinde bütünleşmenin gerekliliği, Türkiye’nin bu alanda yaşadığı sorunlar olarak sıralanmıştır. Bu sorunların çözümü olarak da, ülkenin enformasyon politikasının, bilim ve araştırma politikasının bir parçası olarak yürütülmesi, üst düzey yaptırım gücü olan bir yapıya ihtiyaç olduğu ve bunun Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu olması gerektiği, gerekli birikime sahip olan Türdok’un ana merkez olması gerektiği, enformasyon alanında insan gücünün önemli olduğu ve bu nedenle mevcut kütüphanecilik bölümlerinin eğitimlerinin gözden geçirilmesi gerektiği, standartlaşmanın gerekliliği sayılmaktadır.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, 1993 yılında toplanarak, 1993-2003 Türk Bilim ve Teknoloji Politikası’nı düzenlemiştir. Aynı yıl tüm bilim alanlarında, bilimi, bilim adamlığını ve araştırmayı özendirmek amacıyla Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) kurulmuştur.⁴¹ Tübitak, hükümete 1996-1997 yılları için bir tür acil eylem planı sunmuştur. Bu belgede, bilim ve teknoloji alanında yetkinleşmenin zorunlu olduğu Türkiye’de, bunun gerçekleşmesi için ulusal inovasyon sistemini kurmaya bağlı olduğu, konunun ekonomik, siyasi, toplumsal boyutlarıyla sistemli bir bütünlük içinde ele alınması gerektiği ve tüm bu gelişmelerin hayata geçirilmesi için devlete önemli görevler düştüğü vurgulanmaktadır.⁴²

1997 yılında, mevcut bilim politikası üzerinde güncellemeler yapılmış ve 1997-2003 Türkiye Bilim ve Teknoloji Politikası oluşturulmuştur. Yapılan güncellemeler ve alınan kararlar doğrultusunda, Tübitak bünyesinde kurulan Ulakbim, üniversite ve ar-ge kurumlarının ulusal ve uluslararası düzeyde, bilgi kaynaklarına elektronik

⁴¹ **Türk Bilim Politikası 1983-2003**, Ankara, T.C. Devlet Bakanlığı, 1993.

⁴² **Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Politikası ve Tübitak’ın Misyonu**. Ankara, Tübitak, 1997.

ortamda ve hızlı erişimini sağlamak ve öğretim ve araştırmayı bütünleştirmek amaçlı kurulmuştur.⁴³ Ulakbim eski başkanı Yaşar Tonta, Ulakbim'in amacını, "Türk üniversite ve araştırma geliştirme kurumlarında çalışan araştırmacıların iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için ulusal akademik ağ alt yapısını kurmak ve bu ağ aracılığıyla elektronik kütüphane ve bilgi hizmetleri sunmak" olarak belirtmiştir. Bu hizmet için yapılanma şu şekilde açıklanmıştır: Tübitak bünyesinde hizmet veren Enformasyon Hizmetleri Müdürlüğü ile Yükseköğretim Kurulu (YÖK) bünyesinde hizmet veren Yayın ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı'nı devralarak göreve başlayan Ulakbim, Ulusal Akademik Ağ (ULAK-NET) ve Ulusal Bilgi Merkezi (UBİM) adlı iki birimden oluşmaktadır. ULAK-NET, Türkiye çapında tüm eğitim ve araştırma kurumlarını birbirine bağlayacak bir veri iletişim ağı kurmak ve bu ağ aracılığıyla bilgi hizmeti vermek amacındadır. UBİM ise, Türk üniversite ve araştırma-geliştirme kurumlarında çalışan araştırmacıların gereksinimlerini karşılamak üzere bir elektronik kütüphane ve bilgi sistemi kurmak amacıyla kurulmuştur.⁴⁴

1997-2003 Türkiye Bilim ve Teknoloji Politikası'nda, enformasyon toplumu olms yolunda araştırma ve teknoloji geliştirme konularında AB'nin çerçeve programlarından örnekler alınmıştır. 1993-2003 Türkiye Bilim ve Teknoloji Politikası'nda belirlenmiş olan Türkiye'nin Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi, bu politika belgesinde de tekrarlanmış ve ve atılım yapılacak alanlar arasında kütüphane ve enformasyon merkezlerini yakından ilgilendirecek, 'Türkiye'yi geleceğin enformastik toplumuna taşıyacak olan Ulusal Enformasyon Şebekesi bu şebeke üzerinden sunulabilecek Telematik Hizmetler Ağı'nın kurulması alanı vardır.⁴⁵

Türkiye'de bilim politikasının saptanması ve uygulamaya koyulması çalışmaları çoğunlukla başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İstenilen sonuçlara ulaşılamamasının nedenleri, saptanmaya çalışılan bilim politikaları uygulama olanağı

⁴³ **Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası:1997-2003**, Ankara, Tübitak, 1997.

⁴⁴ Yaşar Tonta, "Ulusal bilgi ağları ve ULAKBİM", **33. Kütüphane haftası bildirileri. (31 Mart-6 Nisan 1997, Ankara)**, haz. Bülent Yılmaz, Ankara, TKD, 1997, s. 62-65.

⁴⁵ **Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası:1997-2003, a.g.e.**

bulamamış, birer öneri dokümanı olmaktan ileri gidememesi; bilim politikası çalışmalarının her biri, Türkiye’de bilim politikası olmadığı düşüncesinden hareketle, kendisinden bir öncekini yok sayarak oluşturulması; siyasi parti ve iktidarlar, bilim politikasına gereken önemi ve desteği vermemesi; bilimsel çalışmaların büyük ölçüde üniversitelerle sınırlı kalmış olması biçiminde sıralanabilir. Bilim politikalarının oluşturulmasında, olumsuz sonuçların ortaya çıkmasındaki en büyük etkenlerden biri olan devlet desteğinin eksikliği, yalnızca bunları kendi politikaları olarak kabul etmemeleri biçiminde değil, aynı zamanda yanlış yasal düzenlemeler, atamalarda da ortaya çıkmaktadır.⁴⁶ Çoğu kez en önemli sorun, hedeflenen alanlara ilişkin yeterli bilgisi olmayan hükümet düzeyindeki sorumluların, başka kurum/kuruluş/kişilerce hazırlanmış politika ya da önerilerin önemini kavrayamamış olmasıdır.

Saptanan hedefler arasında bulunan, Türkiye’nin dünya bilimsel literatürüne katkısı açısından dünya sıralamasında otuzunculuğa erişmek, ulaşılan olumlu hedeflerden biri olmuştur. 2001 yılında 25., 2002 yılında 22. sıraya yükselen Türkiye’nin, mucizevi olarak değerlendirilen bu gelişmesinin olumlu olmasının yanında, Türk bilim dünyası adına olumsuz biçimde eleştirilecek yanı da vardır. Bu gelişme Türk bilim adamlarının uluslararası literatürde yaptıkları çalışmaların ne oranda yükseldiğini göstermekte ancak ulusal çalışmalarımızın uluslararası düzeyde değerlendirildiğini göstermemektedir.

Türkiye’de bilim politikasının saptanması yönünde, özellikle planlı kalkınma döneminden itibaren, hedeflerin belirlendiği bu çalışmaların bir çoğunun sonuca ulaşamadığı, ancak Türk Bilim Politikası oluşturma adına yapılmış önemli çalışmalar olduğu görülmektedir. Bilginin kullanıma sunulmasından çok onun kullanımına ilişkin bu gelişmelerde, her ne kadar bilim ve teknoloji üretiminden bahsedilsede, sonuçtaki söylemler ve uygulamalar teknolojinin ya da bilginin transferinde öteye gitmemiştir. Ancak burada üzerinde durulması gereken nokta, herşeyden önce

⁴⁶ Mehmet Toplu, “Türkiye’de ulusal enformasyon ve bilim politikaları alanındaki yaklaşımlar”, **Türk Kütüphaneciliği**, 13:4, 1999, s. 348-352.

enformasyon politikasının eksikliğidir. Bilim politikasının sağlam bir temelde gerçekleşmesi için öncelikle enformasyon politikasının oluşturulması gereklidir. Enformasyon politikası, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda tüm sektörlerin, enformasyonun ortaya çıkmasından kullanımına kadar birleşik/bütünleşik bir yapı getireceğinden, bilim politikasında hedeflenenleri gerçekleştirecek, sektörler arası ilişki zaten sağlanmış olacaktır. Enformasyon politikası ile ilgili kurum, kuruluş, görev ve kişiler tanımlandığından, gerçekleşmesi olası hedefler ve sağlıklı oluşumlar elde edilmesi mümkün olacaktır.

3.3. Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Kütüphane ve Enformasyon Hizmetlerinin Geliştirilmesine İlişkin Başlıca Projeler

3.3.1. Tuena

Tuena, açık adı ile Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı'dır. Türkiye'de ulusal enformasyon altyapısının oluşturulması gereği ve önemi, 1995 yılında, Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi kapsamında ve Bilim-Teknoloji-Sanayi Politikaları Platformu çerçevesinde kurulan Enformatik Çalışma Grubu raporunda vurgulanmıştır. Bu raporun, Tübitak tarafından ilgili kişi ve kurumlara ulaştırılmasının ardından, Milli Güvenlik Kurulu Sekreterliği başkanlığında, ilgili kuruluşlarca bir toplantı yapılmış ve Internet'in ulusal enformasyon altyapısının başlangıcı olarak görülmesi gerektiği, bu bağlamda ulusal enformasyon altyapısı ve bunun üzerinde geliştirilecek telematik hizmetlere ilişkin ek altyapıların oluşturulması konusunun bir ana plan çerçevesinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Toplantı sonrasında Başbakanlık tarafından, 5 Şubat 1996 tarihinde, enformasyon teknolojilerinin geliştirilmesi ve enformasyon toplumuna geçişin sağlanması amacı ile, Internet dahil enformasyon politikasının geliştirilmesine yönelik olarak 'Türkiye'de Enformasyon Politikası ve Enformasyon Altyapısı Master Planı' oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu proje, Ulaştırma Bakanlığı'nın sorumluluk ve koordinatörlüğü, Tübitak Başkanlığı'nın sektörya hizmetlerini üstleneceği Türkiye

Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı Proje Ofisi tarafından yürütülmektedir.⁴⁷ Bu proje ofisi Tübitak bünyesinde oluşturulmuştur ancak çalışmanın tüm aşamaları, MGK Genel Sekreterliği, Genel Kurmay Başkanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, YÖK Başkanlığı, Tübitak Başkanlığı ve özel sektör şemsiye kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan ‘Enformasyon Altyapısı Anaplanı Yürütme Grubu’ tarafından değerlendirilmektedir. Ulusal enformasyon altyapısının oluşturulmasına yönelik olarak çalışmada işlenen noktalar ise, enformasyon teknolojisi alanındaki konumumuz ve birikimimizin sergileneceği bir durum saptaması; dünyadaki teknolojik eğilim ve gelişiminlerin ele alınacağı dünyadaki eğilimler; dünyadaki gelişimlere karşılık Türkiye’nin gereksinim ve taleplerinin belirleneceği bir altyapı planlaması; ulusal katkı payının belirlenmesi ve enformasyon teknolojisi alanında kurumsal yapılanmadır. Bu sayılan alanları kapsayan, ilgili saha araştırmaları, görüşmeler ve diğer çalışmalardan sonra 1999 Temmuz ayında Ulaştırma Bakanlığı’na ‘Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı (TUENA) Anaplanı sunulmuştur. Bu tarihten günümüze bu planın güncelleme çalışmaları devam etmektedir.⁴⁸ Sözü edilen rapor, Türkiye’de ulusal enformasyon altyapısına ilişkin ilk kapsamlı çalışmadır. Doksan üç sayfalık rapor içinde, dünya ülkeleri ile Türkiye’nin durumunu gözler önüne sererek, eksik noktaları göstermek açısından da ayrıca önemli bir dokümandır. Raporda, dünyada artık özellikle ekonomik gelişimin üretim düzeyi ile doğru orantılı olduğu; enformasyona erişim düzeyinin rekabet ortamını yarattığı; enformasyon erişim uçurumunun enformasyon varsılları ve yoksulları biçiminde iki farklı grup yarattığına değinilirken, Türkiye’nin ilgili alanlarda durum saptaması yapılarak, bilgisayar sahipliğinin toplum içinde dengesiz bir dağılım gösterdiği; enformasyona erişim hakkı için düzenleyici mekanizmalara ihtiyaç olduğu; ilgili yasal düzenlemelerin gerekliliği; kamuya açık haberleşme merkezleri için pilot uygulamaların, sosyal araştırmalar ve teknolojik ar-ge çalışmalarının eşgüdümünün sağlanması; halkın varolan teknolojiyi kullanımı için eğitim ve bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğu belirtilmiştir. Raporda, enformasyon toplumunun temsilcisi olarak Internet gösterilmiş ve Internet ile halkın enformasyona

⁴⁷ Tuena, [Çevrimiçi] <http://www.tuena.tubitak.gov.tr>, [28 Şubat 2003].

⁴⁸ Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı sonuç raporu. Tuena.Türkiye Enformasyon Altyapısı Proje Ofisi. Ekim, 1999, [Çevrimiçi] <http://www.tuena.tubitak.gov.tr>, 28 Şubat 2003.

erişim düzeyi arasındaki orana bakılarak, enformasyon toplumu olma konusunda sonuçlara varılmıştır. Bu noktada, Türkiye'nin hane sayısı ve Internet'e erişim düzeyi arasında 2010 yılı için yapılan bir tahminde bile , bu oranın nüfusun % 10'u geçmeyeceği belirtilerek, daha etkin hedefler konması gerektiği saptanmıştır. Hesaba katılması gereken bir diğer konu ise, erişilebilen enformasyondan çok, varlığı saptanamayan enformasyon olmalıdır. Yine raporda çoklu ortam kaynakları hakkında söylendiği üzere, basılı kaynaklarda da derleme kaçakları mevcut olduğundan, enformasyona erişimden önce, yasal düzenleme ile tekrar şekillendirilmesi gereken kayıt dışı enformasyonun önlenbilmesi gerekir.

Tuena Proje'sinin, Temmuz 1999'da tamamlanan aşaması sonucunda ortaya çıkmış olan bu tabloda, Türkiye'de özellikle 1996'dan itibaren ele alınan bir enformasyon toplumu olgusu ve beraberinde bu toplum yapısına ulaşımı sağlayacak bir ulusal enformasyon altyapısı oluştuma çabası görölmektedir. Aynı amaç ve kaygıyı, 1996-2000 yılları arasını kapsayan Yedinci Beş Yıllık Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da görmekteyiz. Bu çalışmanın, tez konumuz açısından önem taşıdığı nokta, devlet desteği ile gerçekteşmiş bir çalışma olmasıdır. Rapor sonucunda, öneri olarak sunulan enformasyon toplumu yapılanmasında, enformasyon altyapısını düzenleyecek ana kurum olarak, AB'nde olduğu gibi bir Bilgi Toplumu Bakanlığı önerilmiştir. Bunun alt kolları olarak, Bilgi Toplumu Konseyi, Telekom, Sanayi-Enformasyon Altyapıları, Kamunun Enformatizasyonu ve Bilgi Toplumu Kurumu belirtilmiştir. Finansmanın sağlanacağı yetkili olarak Bilgi Toplumu Fonu önerilmiştir. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, Bilgi Toplumu Bakanlığı ile etkileşim içerisinde çalışmaktadır. Kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanının, bu organizasyon çerçevesinde, Kamunun Enformatizasyonu içinde yer aldığı düşünölebilir. Raporda, bu görev alanında, kamu kesiminin her türlü gereksinimini sağlayacak bir tek 'kamusal ağ'dan söz edilmektedir. Kütüphaneler ve enformasyon hizmetleri bu ağın neresinde yer almaktadırlar sorusuna bu raporda yanıt bulamamakla beraber, kanımca ideal ve ağ yapısına ulaşmış bir kütüphaneler sistemi, 'kamusal ağ'dan ayrı hareket eden bir sistem olamazdı. Tuena Projesi sonuç raporunda, kütüphane ve diğer enformasyon hizmetlerinin Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı içinde yer aldığını düşündüğümüz en açık nokta, kamuya açık

haberleşme merkezleri için pilot uygulamalardır. Bu bağlamda, halk kütüphaneleri kamuya açık bilgilenme ve haberleşme merkezleri olarak kabul edebilir düşüncesindeyim. Hatta bu pilot uygulamalardan belki de ilki, Pulman-XT Projesi ile uygulamaya geçecektir.

3.3.2. Pulman-XT

Pulman-XT, ikinci bölümde EBLIDA kuruluşunun yürüttüğü projeler arasında amaçları ve aktivitelerine değinilen Pulman projesinin uzantısıdır. AB’nde e-Avrupa sürecini desteklemede halk kütüphanelerinin rolünü güçlendirmeyi ve özellikle AB üyesi ülkeler ile aday ülkelerdeki halk kütüphaneleri arasındaki ilişkiyi geliştirmeyi amaçlayan uluslararası bir işbirliği projesi olan Pulman, 2001 Mayıs ayında başlatılmış ve Ağustos 2003’te sona erecektir. Eylül 2001 tarihinde proje bünyesine AB üyesi olmayan ülkeleri de alma kararı alınmış ve bu karara bağlı olarak on ülke projeye katılım için başvurmuştur. Bu on ülkeden biri Türkiye’dir. Katılım olanağının öğrenilmesinden sonra başvuruda bulunmak üzere Türk Kütüphaneciler Derneği (TKD) öncülüğünde, Kültür Bakanlığı’nın onayı ile bir ulusal Komite kurulmuştur. Komite, Kütüphaneler Genel Müdürü, 2 Kütüphaneler Genel Müdür Yardımcısı, TKD İstanbul Şubesi Başkanı, 2 Bilgi-Belge Yönetimi Bölümü öğretim üyesinden oluşmaktadır. Komite Türkiye’deki halk kütüphanelerini genel durumunu ortaya koyan ve proje çerçevesinde yapılması düşünülen bir önerinin bulunduğu bir rapor hazırlamış ve bu raporu Pulman yönetimine sunmuştur. Raporda öneri olarak, İstanbul, Ankara ve İzmir halk kütüphanelerinin bir pilot proje temelinde, otomasyona geçiş konusunda model olmaları yer almaktadır. İncelenmeye değer bulunan bu rapor karşısında Pulman yetkilileri, Türkiye’nin 17-19 Şubat 2002 Pulman Genişleme/Değerlendirme Toplantısı’na katılmasını istemiştir. Bu toplantı sonucunda rapora ilişkin tartışmalardan sonra on ülke arasından Türkiye ve Rusya’nın önerileri Avrupa Konseyi’ne iletilmek üzere kabul görmüştür. Türkiye’de projenin takibini yapacak yasal kuruluş olarak TKD kabul edilmiştir. Türkiye’nin Pulman genişleme sürecine resmen katılımı Konsey tarafından 10 Nisan 2002’de onaylanmıştır. Proje resmi olarak 1 Haziran 2002’de başlamıştır. AB Komisyonu,

Türkiye'ye 18.600 Euro'luk fon sağlamıştır. Ağustos 2003'e kadar proje kapsamında Türkiye'nin gerçekleştirmesi beklenen aşamalar aşağıda sıralanmıştır.

- Halk kütüphanelerinde otomasyona geçişin temel ilkelerini içeren bir rehber niteliğinde olan ve bu alanlardaki işbirliği için standart olacak olan Digital Guidelines Manual (Dijital İlkeler Elkitabı)'nın Türkçe'ye çevrilmesi,
- Pilot projenin gerçekleştirilmesine ilişkin strateji/eylem planlarını oluşturmak üzere çalışma grupları düzenlemek ve toplantı sonuçlarını yazılı hale getirmek,
- Pilot proje kapsamında yer alan kütüphane personelinin otomasyon konusunda eğitmek,
- Proje için gerekli ekonomik, yasal vb. destekleri sağlamak,
- Projeyi uygulamaya geçirmek,
- Sonuçları değerlendirmek.⁴⁹

Proje kapsamında, Türkiye'nin gerçekleştirmesi beklenen ilk aşama olan Dijital İlkeler Elkitabı'nın Türkçe'ye çevrilmesi, bu kararların alınmasından kısa bir sonra tamamlanmıştır. 16-19 Kasım 2002 tarihinde proje yetkilileri ile birlikte, Ankara'da Pulman-XT Türkiye Ulusal Toplantısı gerçekleştirilmiş ve Ankara, İstanbul ve İzmir İl Halk Kütüphaneleri'nin otomasyona geçirilmesini amaçlayan pilot proje bu toplantıda tartışılmıştır. Yine bu toplantı sonucunda, Türkiye'de halk kütüphanelerinin demokrasi sürecini güçlendirmesi gereği; kütüphane ve enformasyon hizmetlerinde 'toplumsal katılım'a politika önceliği verilmesi; yaşamboyu öğrenimi destekleyen işlevlerinin artırılması; teknolojik donanım-yazılım, nitelikli personele sahip olmaları, üniversite, KOBİ'ler gibi kurumlarla işbirliğine gidilmesi; halk kütüphaneleri için ek kaynak yaratacak kaynakları destekleyici yasal altyapı hazırlanması; sağlama politikası konusunda halk kütüphanelerine inisiyatif verilmesi; kamusal yarar ve fikri mülkiyet hakları arasında dengeli, bir 'halk kütüphaneleri telif hakları politikası' geliştirilmesi; sayısal kültür mirasını yaratma çabalarına destek kurumlar haline getirilmeleri; halk

⁴⁹ Bülent Yılmaz, Avrupa Birliği sürecinde PULMAN projesi ve Türk halk kütüphaneleri oluşum raporu-I. [Mayıs], 2002.

kütüphanelerinin e-devlet, e-Türkiye uygulamalarında varlığını göstermeleri; çağdaş bir kütüphane yasası gerekliliği dikkat çekilen başlıca noktalardır.⁵⁰

Pulman-XT, Türkiye'nin kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında, AB içindeki uygulamalara adım attığı sayılı projelerden biridir. Bu projenin gelişiminden ya da sonuçlarından önce, böyle bir girişimin varlığı tek başına Türkiye ve Türk Kütüphaneciliği için oldukça önemlidir. Kanımca Türk Kütüphaneciliği'nin en büyük sorunlarından biri, genel anlamda işbirliğinin geliştirilememiş olmasıdır. Bu nedendir ki, kişilerin bir araya gelip uluslararası bir girişime adım atmaları tek başına önem taşımaktadır. Projenin gerçekleşmesine katkıda bulunan kesimler, Kütüphaneler Müdürlüğü, TKD, Bilgi ve Belge Yönetimi bölümleri ve bir üniversite kütüphanesidir. Proje, birbirinden farklı çalışma alanlarına sahip bu kesimlerin işbirliği içinde bir araya gelebildiğinin göstergesidir. Bu proje konusunda bir diğer önemli nokta, projenin ana temasının halk kütüphaneleri olması ve halk kütüphanelerinin enformasyon toplumunda anahtar rol oynamasıdır. Proje aynı zamanda Türkiye'nin, enformasyon toplumu olma yolunda atacağı adımları kolaylaştırıcı bir aşama olacaktır. Proje şu an, pilot proje kapsamında belirlenen üç halk kütüphanesi olan Ankara, İstanbul ve İzmir İl Halk kütüphaneleri personelinin hizmet içi eğitim almaları aşamasındadır. Bu kütüphanelerden belirlenen personel, Nisan 2003'de Yunanistan'a giderek, burada Pulman yetkililerinden otomasyona geçiş konusunda birebir eğitim alacaklardır. Bunun için gerekli finansman AB Komisyon'u tarafından karşılanmaktadır. Ülkemiz koşullarında, mesleki gelişim olanaklarımızı genişletebileceğimiz, yurtdışı deneyimi kazanmanın maddi zorlukları bilinen bir gerçektir. Yalnızca bu açıdan bakıldığında bile, bir halk kütüphanesi çalışanı için yurtdışında konusunda daha fazla deneyim sahibi kişilerden bilgi edinmek ve hizmetleri yerinde görmek bir kazançtır. Kütüphane personelinin eğitimi, projeden edinilen bir diğer kazanç olarak görülmelidir. Aynı zamanda İngiliz Kültür Heyeti İstanbul'da iki halk kütüphanecisine ücretsiz İngilizce kurs, Goethe Enstitüsü de Ankara'da iki kütüphaneciye ücretsiz Almanca kurs olanağı sağlamışlardır.⁵¹

⁵⁰ Pulman-XT Türkiye Ulusal Toplantısı sonuç bildirgesi, **Türk Kütüphaneciliği**, 16:4, 2002, s. 25.

⁵¹ Pulman-XT Projesi ve Türkiye, [Çevrimiçi] www.kutuphaneci.org.tr, 31 Mart 2003.

Proje ile ilgili son olarak 13-14 Mart 2003 tarihinde Portekiz’de, 36 Avrupa ülkesinden gelen üst düzey politika belirleyiciler ve uygulayıcıların katıldığı, Pulman Politika Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta Oeiras Manifestosu: eAvrupa için Pulman Gündemi adlı bir manifesto sunulmuştur. Bu manifestonun içeriğinde, halk kütüphanelerinin sayısal kaynaklara erişim merkezleri olarak geliştirilmesini hızlandırarak eAvrupa eylem planının hedeflerine katkıda bulunmak ve Pulman ağı tarafından benimsenmesi istenen politika ve uygulamaları teşvik ederek, enformasyon toplumunda yurttaşların ihtiyaçlarını karşılamak için ulusal desteğe ihtiyaç olduğuna karar verilmiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmesi durumunda, halk kütüphanesi, arşiv ve müzelerin, demokrasi ve yuttaşlık; yaşamboyu öğrenme; ekonomik ve toplumsal gelişme ve kültürel çeşitlilik alanlarında Avrupa toplumlarına yararlı olacakları sıralanmıştır. Bu manifesto, 36 Avrupa ülkesinin üst düzey katılımcıları tarafından kabul edilmiştir.⁵²

Türk Kütüphaneciliği’nin gelişimine bakıldığında, nitelikli koleksiyondan, nitelikli personelden, maddi olanaklardan ve işbirliğinden en çok uzak kalan kütüphane türünün halk kütüphaneleri olduğu görülür. Bunun en büyük nedeni, halk kütüphanelerinin öneminin hükümetlerce yeterince kavranamamış olmasıdır. Tarihsel süreç incelendiğinde, zaten sayıca az ve niteliği düşük olan halk kütüphanelerinin, ekonomik sıkıntıdan en çok zarar gören kurumlar olduğu görülür. Yakın zamanda halk kütüphanelerine ilişkin yapılan bir çalışmada, AB’nde bir halk kütüphanecisi 8233 kişiye hizmet verirken, Türkiye’de halk kütüphanecisinin hizmet vermekle yükümlü olduğu kişi sayısı 179.930 olarak saptanmıştır. Veriler arasındaki açık fark, Türkiye’de halk kütüphanecisinin de koşullarının zorluğunu ortaya koymaktadır. Bu örnek, Türkiye’nin halk kütüphaneleri alanında, nicelik ve nitelik açısından yeterliliklerin birbirine paralel olacağı bir gelişim planı izlemesi gerektiğinin ortaya koymaktadır.⁵³ Pulman-XT’ye katılım ve alınacak başarılı bir sonuç, bir anlamda devlet yönetiminin halk kütüphanelerinin işlevlerini fark etmesine neden

⁵² The Oeiras Manifesto The Pulman Agenda for e-Europe, www.pulmanweb.org, 31 Mart 2003.

⁵³ Bülent Yılmaz, “Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye’de halk kütüphaneleri: niceliksel bir karşılaştırma”, **Türk Kütüphaneciliği**, 15:4, 2001, s. 395-396.

olacak ve bu alanda yapılabilecekler   örnek oluşturacaktır. Bu projenin en önemli iki getirisi, AB'ne giriş sürecinde kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanında altyapıyı tamamlayıcı bir çalışma olması ve Türkiye'de finansman sağlandığında halk kütüphanelerinin toplumsal gelişime katkısının olabileceğinin kanıtlanabilecek olmasıdır. Bu noktada projenin başarılı olması ve tüm amaçlarının yerine getirilmesi sağlanmalıdır. Yukarıda saydığımız pek çok olumlu söylemin yanında, bu projenin devamında yaşanan pek çok olumsuz ya da zor koşullarda mevcuttur. Hükümet değişiklikleri ile birlikte devlet dairelerinde çalışanların ve benimsenen politika ve projelerin değişim tehlikesi, projenin sağlayacağı yararların ilgili her kesim tarafından kavranamamış olması, projenin bir süre sonunda kişisel çabalara bağlı olarak yürümesi ve zaman içinde kaybedilen motivasyon, bu olumsuz ve zor koşullara örnek olarak verilebilir.

SONUÇ

Araştırmanın hipotezi, Türkiye’de kütüphane ve enformasyon merkezlerini konu alan politika ya da programların, yetersiz ya da çoğunlukla işlerlik kazanmamış çalışmalar olduğu biçiminde belirlenmişti. Tezde, hipotezin doğrulandığını gösteren yeterli verinin elde edildiğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede genel olarak, AB ülkelerinde kütüphane ve enformasyon hizmeti alanının, üst düzeyde politikalarla ele alınıp geliştirildiği, buna karşılık ülkemizde sözü edilen alanda özellikle 1923’ten sonraki önemli gelişmelere rağmen, kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin üst düzeyde plan ve politikalarda yeterince ele alınmadığı açıklanmıştır.

Avrupa Birliği’nde kütüphane ve enformasyon hizmetlerinin, enformasyon toplumu olma çabaları ile bu yönde ilerleme gösterdiği tarihsel gelişime bakıldığında açıkça göze çarpmaktadır. Bu gelişimin ortaya çıkış sebebi enformasyonu ekonomik kaynak olarak kullanmak amacı olduğu kadar, zaman içinde Avrupa Birliği ruhu yaratmak, Avrupa vatandaşlığı kavramını geliştirmek, her ülkenin kendi kültürünü koruması ancak aynı zamanda bunların ortak bir paydada buluşması gibi sosyal bir nedene dönüştürmek isteğidir. Eğitim, kültür, araştırma geliştirme, sağlık ve politika standardın oluşturulması amaçlanan alanlardır. Öncelikle Avrupa Birliği ve bu bağlamda sözü edilen tüm bu alanlarda kişileri bilgilendirmek, bu standardlaşmanın öncelikli adımıdır. Bu nedenledir ki enformasyonu ulaşılabilir kılmak, yeni toplum türünün enformasyon varsılları ile yoksulları arasındaki açığı kapatmak ilk basamaktır. Avrupa Birliği için kütüphane ve enformasyon merkezleri, bu açığı kapatmakta önemli rol oynamaktadırlar. Avrupa Birliği’nin politika ve programlarına bakıldığında, kütüphane ve enformasyon hizmetleri hakkında çoğunlukla birebir düzenlenmiş politikalar olmamakla birlikte, bu alanlarda gelişimi destekleyici, komplike düzenlenmiş oldukları görülmektedir. Çerçeve programları kapsamında yürütülen sayısız proje, sonuçlanan sayısız girişim bu konudaki en somut örneklerdir.

Türkiye’nin 1963’te AET’ye başvurusunu yaptığı Ankara Antlaşması ile başlayan Avrupa Birliği’ne giriş süreci halen devam etmektedir. Bu zaman diliminde Birlik’e giriş konusunda geç de olsa olumlu gelişmelerin gözlemlendiği, son olarak Helsinki

Zirvesi ile kazanılan adaylık statüsü ile devam ettiği bilinmektedir. Enformasyon toplumu çalışmaları kapsamında Avrupa Birliği'nde süregelen olumlu gelişmeleri, ülkemizin henüz yakalama çabası içinde olduğu söylenebilir. İnternet kullanıcı sayısının artışı, eTürkiye projesi çerçevesinde kamu belgelerinin elektronik ortama aktarılma girişimleri, günlük gazetelerimizin bilgilerinin İnternet ortamında kullanıcıya sunabilmesi, kalkınma planları ve bilim politikalarımız çerçevesinde teknolojik transfer çalışmalarının devam etmesine karşılık, Türkiye henüz enformasyon çağını yaşayan bir toplum değildir. Ancak enformasyonun odak noktası olduğu bu girişimler eğitimden sağlığa, politikadan araştırmaya ve ekonomiye bir bütünlük içerisinde yürümeye başladığında bir enformasyon toplumundan söz etmek mümkün olacaktır. Ülkemiz bugün bilişim sektöründe üreten değil teknolojiyi transfer eden konumdadır. Enformasyon toplumunun en önemli göstergelerinden biri olan, enformasyonun kaynak olarak kullanımı, üretmek ve geliştirmek en önemli eksiğimizdir. Avrupa Birliği'nde, enformasyona herkes tarafından erişilebilmesi ve kullanılabilmesi, bir yandan kültür çeşitliliği korunurken bir yandan Avrupa kültürünün oluşturulması, kültür mirasının korunması, eğitimi yaşamın her aşamasına yayma çabaları ile yaşamboyu öğrenim kavramının önem kazanması, enformasyon toplumunun gereklerinin karşılandığı görülmektedir.

Açıkça görüldüğü üzere, Avrupa Birliği'nde kütüphaneler ve enformasyon merkezleri enformasyon toplumu çalışmalarının bir uzantısı olarak önem taşımaktadır. Avrupa Birliği 1990'lı yılların başında enformasyon toplumu çalışmalarına başlamıştır. Enformasyona erişim ve kullanımının kütüphaneler aracılığı ile sağlanabileceği bilinci, çerçeve programlarda kütüphaneler konusuna ayrı bir bölüm altında yer verilmesine neden olmuştur. Son dönemde enformasyonu herkes tarafından ulaşılabilir hale getirme, kültürel mirası koruma, yaşamboyu öğrenim ve sayısallaştırma Avrupa Birliği çerçeve programlarının ana temalarından bir kaçıdır. Kütüphane ve enformasyon merkezleri bu bağlamda, yerel bellek oluşturarak kültürel mirası koruma ve buna erişimi sağlama, her türlü kesimden vatandaşların enformasyon okur yazarlığını artırarak enformasyon yoksullarının oranını azaltma, her yaşta kişiye gerekli enformasyonu sağlama işlevleri ile yaşamboyu öğrenimi desteklemektedirler. Özellikle Beşinci ve Altıncı Çerçeve

Programlar'da gözlendiği üzere, kütüphaneler ve enformasyon merkezleri ana temaları destekleyen bu yönleri ile enformasyon toplumunun ana öğelerinden biridir. Türkiye'de kütüphaneler bu bağlamda ele alınmamaktadır. Enformasyon toplumu çalışmalarının, internete erişimin artması ve enformasyon alt yapısı oluşturma programı ile başlamış olduğu kabul edilebilir ancak bu programda kütüphaneler yer almamaktadır.

Avrupa Birliği'nde kütüphaneler üst düzey politikalarda yer almakta, bu politikalar program ve projelerle uygulama alanları bulmaktadır. Avrupa Birliği'nde çerçeve programlar, birliğin araştırma geliştirme politikalarının şekillendirildiği programlardır. Çerçeve programlar Komisyon tarafından kabul edilmiştir, dolayısıyla resmi niteliği vardır. Bu politikaları yaşama geçirmek için hazırlanan program ve projelerde Komisyon tarafından onaylanır ve Birlik tarafından finanse edilir. Kütüphaneler ile ilgili program ve projeler içinde durum aynıdır. Alanımıza ilişkin program ve projelerin, Komisyon tarafından onaylanarak yürürlüğe girmesi, bunların başarı ve sürekliliğini sağlarken, denetimi de beraberinde getirir ve tek tek kişi ya da kurumlara bağlı aksaklıkları ortadan kaldırır. Türkiye'de bugüne dek kütüphaneler üst düzeyde, kalkınma planları ve bilim politikaları ile ele alınmış ancak bunlar çoğunlukla durum tespiti yapan çalışmalardır. Yapılan tespitlerde olumsuz olan noktalar yetersiz, eksik yapıda uygulamalarla giderilmeye çalışılmış ya da çoğu zaman hiç bir girişimde bulunulmamış veya bulunulamamıştır. İlk kalkınma planımızla Türkiye'de 1965'te kurulan araştırma ve geliştirme çalışmalarını sağlamakla yükümlü TÜBİTAK, üniversite kütüphaneleri ile olduğu gibi diğer kütüphane türleri ile yeterli işbirliğine girmemiştir. Bu kütüphane türlerinden en önemlisi Milli Kütüphanedir. Kurulduğu yıl yurtiçinde enformasyon akımını sağlamak üzere TÜRDOK, bugün enformasyon kaynaklarına elektronik ortamda ulaşımı sağlama amaçlı ULAKBİM gibi merkezlere sahip olan TÜBİTAK, Türkçe bilgiye erişimi mümkün kılacak, kolaylaştıracak ve hızlandıracak bir yapıda değildir. Ülkede üretilen bilgiyi bünyesinde toplamakla yükümlü olan Milli Kütüphane ile işbirliği olmaksızın, TÜBİTAK'ın üniversite ve araştırma kütüphanelerine, araştırmacılara sağlıklı enformasyon sağlaması olanaksızdır. Yalnız yabancı

kaynaklara ulaşımı sağlama ya da kolaylaştırma, Türkçe bilimsel literatürün oluşturulmasını zorlaştırması açısından yetersiz bir yapıdır.

Avrupa Birliği'nde araştırma geliştirme faaliyetleri içerisinde, kütüphanelere ilişkin yapılanmaların öncelikli amacı, üretilen bilgidен haberdar olma, enformasyona herkesin ulaşımını sağlama, kültürel mirası koruma, bilgi edinmenin sürekli bir eylem olduğu bilinci ile yaşamboyu öğrenimi desteklemektir. Türkiye'nin bu anlamda, ülkede üretilen bilginin tümüne erişememe sorunu vardır. Bunun en büyük sebebi derleme kaçaklarını engelleyemeyen bir derleme yasası olmasıdır. Bunun yanı sıra üretildiği saptanan bilgiye ulaşım sorunu vardır. Fiziksel olarak, derleme kütüphaneleri ziyaret edilmediği sürece, kaynağın varlığından haberdar olmak olanaksızdır. Bunu mümkün kılmak üzere, son dönemde özellikle Milli Kütüphane'nin merkez olduğu tasarılar, eTürkiye için eylem planında ele alınmıştır. Burada Milli Kütüphane'nin veritabanının yenilenmesi, belli başlı Türkçe eserlerin tam metin olarak erişime açılması gündeme getirilmekle beraber, bu amacı gerçekleştirecek ayrıntılı bir plan görünmemektedir. Bu girişim çok yeni olduğundan, olumsuz bir bakış yerine, sorunun bu düzeyde ele alınışı sevindirici bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Kültürel mirası koruma konusunda yerel bilgi son derece önemlidir ki bunu toplaması, düzenlemesi ve yayması gereken kuruluş halk kütüphaneleridir. Ülkemizde halk kütüphaneleri yetersiz mali kaynak, niteliksiz personel, yer problemi gibi pek çok problemle karşı karşıyadır. Daha çok ilköğretimi destekleyen bir yapıda, okul kütüphanelerinin görevlerini üstlenmiş durumdadır. Ülkemizde halk kütüphaneleri, Avrupa'da olduğu üzere halkın Internet erişim noktaları halinde değildirler. 2002 yılında Türkiye'nin katıldığı PULMAN-XT projesi ile, halk kütüphanelerinin durumunu iyileştirme konusunda olumlu beklentiler vardır. Ancak bu çalışmaların hükümet değişikliği, mali kaynak ve nitelikli insangücü yetersizliği tehlikesi yaşadığı, bireysel çabalarla sürdürülmekte olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Saydığımız bu olumsuz noktaların varlığına rağmen bu çalışma, aynı tür girişimlere yol açabilecek, örnek olabilecek olumlu bir gelişmedir. Birlik içinde üretilen bilgiye ulaşım amaçlı, kütüphanelerarası işbirliği, ağ yapıları, ağ üzerindeki bilgilere kütüphanelerden erişim, dermeleri sayısallaştırma konularına ağırlık verilmektedir. Türkiye'de kütüphanelerarası işbirliğinin, üniversite

kütüphaneleri arasında var olduğunu söylemek mümkündür. Bunu kütüphanelerarası ödünç verme, doküman sağlama, veritabanlarının satın alınmasına konsorsiyum çalışmaları ile örneklendirmemiz mümkündür. Aynı biçimde üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasında ağ çalışmalarının varlığından söz edilebilir. Bugün buna örnek olarak ULAK-NET kanalıyla birbirine bağlı kütüphaneler ve OBES kanalı ile kaynak paylaşımına giden Ankara üniversiteleri verilebilir. Türkiye’de ağ yapıları ve dermeleri sayısallaştırılması için gerekli altyapı ülkenin her yerinde mevcut değildir. Çoğu üniversite ve araştırma kütüphanelerinin Internet bağlantısı olduğundan, bu kurumlar arası ağ yapılanması mümkün olabilmektedir. Ülkemizde yine üniversite kütüphaneleri dermelerinde elektronik dergi ve veritabanlarının yaygınlaşmasına karşılık, basılı materyallerin sayısallaştırılmasına ilişkin çalışmalar yaygın değildir. Bu konuda örnek verilebilecek çalışmalar, kimi üniversite kütüphanelerinde slaytların sayısallaştırılması ve elektronik rezerv koleksiyonlarıdır.

Avrupa’nın kütüphanelerarası işbirliği, ağlaşma, dermeleri sayısallaştırma yönündeki aktivitelerinin, kütüphane kaynaklarının elektronik ortamda birliğin her yerinden erişilebilir olması, kaynak paylaşımı gibi sonuçları olmuştur. Bu sonuçlar aynı zamanda birliğe üye ülkelerin bilimsel literatürünün sağlıklı gelişimini sağlarken, dünya bilim literatürüne katkılarını kolaylaştırmaktadır. Bunun nedeni, araştırmacıların ülke dışında üretilen enformasyona ulaşabilmelerinin yanı sıra, kendi ülkelerinde üretilen enformasyona da ulaşabiliyor, kullanabiliyor ve tekrar üretebiliyor olmasıdır. Önceki paragraflarda belirtildiği gibi, Türkiye’nin enformasyon alanında en önemli sorunlarından biri kendi ürettiği enformasyona ulaşamamasıdır. Bunun dolaylı bir sonucuda, ülkedeki araştırmacıların daha kolay ulaşılabilir olan yabancı bilgiye eğiliminin artmasıdır. Yabancı bilimsel bilginin kolay ulaşılabilirliği onun takibini, yenilikleri yakalamayı mümkün kılmaktadır. Böylelikle Türk araştırmacılar, ülkemizde üretilen bilgiyi kullanıp, onu yeni bilgiye dönüştürmek yerine, yabancı literatürden yararlanarak çalışmalarını sürdürmektedirler. Ülkemizde bu sirkülasyonu destekleyen yapılar mevcuttur. Örneğin Türk araştırmacılarının yabancı dergilerde ne kadar sayıda yayın yapmış oldukları, Türk Bilim dünyası için gerçek bir başarı olarak algılanırken bunun eksik yanları tartışılmamaktadır. Bu veri, Türkçe bilimsel literatür düzeyini yükseltmek ya

da Türkiye'nin dünya bilim literatürüne katkısını göstermek yerine, yurt dışında bilimselliği onaylanmış dergilerde ne kadar kez yer alındığının göstergesidir.

Avrupa Birliği'nde kütüphanecilik alanında dernekleşme ya da lobi faaliyetlerinin, üst düzey politikalar oluşturmada söz hakkı vardır. Dernek olarak IFLA, LIBER ve EBLIDA, çerçeve programların oluşum sırasında verdikleri önergeler ve önerilere belirlenen politikalara yer verilmesi söz konusudur. Türkiye'de ulusal anlamda alanımızda Türk Kütüphaneciler Derneği ve yalnız üniversite kütüphanelerini kapsayan ÜNAK derneği vardır. Ülkemizde, kütüphane ve enformasyon hizmetleri alanındaki dernekler üst düzey politikalarda söz sahibi değildir ve bugüne dek TKD'nin alanımızla ilgili verdiği önerilerin dikkate alındığı olmamıştır. Avrupa'da hizmetlerin geliştirilmesi açısından önemli yer tutun lobileşme hareketlerinin ülkemizde var olmadığı söylenebilir. Bunu bireylerin ve kurumların bir diğerine karşı daha iyi olma kaygısının işbirliğini engellemesi ile açıklayabiliriz. Üst düzey politikalar oluşturmada, kütüphanecilere söz düşmemesinin asıl nedenlerinden biri de, henüz ülke yönetimince kütüphanecilik mesleğinin eğitim alınan profesyonel bir iş alanı olduğunun bilincine varılmamış olduğudur.

KAYNAKÇA

AB Genel Sekreterliği, [Çevrimiçi] www.absg.gov.tr/ab_kurumlar.htm, 17 Eylül 2002.

About EBLIDA, [Çevrimiçi] www.eblida.org/about.htm, 20 Ocak 2002.

About Information Society Promotion Office, [Çevrimiçi] http://europa.eu.int/ISPO/basics/i_history.html, 28 Ocak 2002.

Akdevelioğlu, Atay v.d., **Türk dış politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar (Cilt I. 1919-1980)**, 3. bs., İletişim yayınları, 2001.

Alkan, Nazlı, “Üniversite kütüphaneleri ve ulusal bilgi politikası”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997.

ARTISTE, [Çevrimiçi] <http://www.artisteweb.org/index2.html>, 17 Aralık 2002.

Aslan, Selma, “Avrupa Birliği ve kütüphaneler”, Kütüphane Haftası (26 Mart-1 Nisan 2001). [Çevrimiçi] <http://www.britishcouncil.org.tr/turkish/infoexch/avrb.htm>, 28 Haziran 2001.

Aslan, Selma, “**Bilgi toplumu ve kütüphaneler**”, **Bildiriler: Türk Kütüphaneciler Derneği 40. yıl kütüphanecilik kurultayı (30 Kasım-1 Aralık 1989-Ankara)**, haz. Doğan Atılğan; Fahrettin Özdemirci, TKD, Ankara, 1990.

Aslan, Selma, “**Panel: 2000’li yıllarda bilgi hizmetleri**”, **Küreselleşme –Avrupa Birliği ve bilgi hizmetleri; 36. Kütüphane Haftası bildirileri**, TKD, Ankara, 2000.

Aslan, Selma, “Ulusal bilgi politikası sorunsalına pragmatik bir yaklaşım”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997.

Atılğan, Doğan. “Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de bilgi hizmetleri”, **Türk Kütüphaneciliği**, 16:2, 2002,

Avrupa Birliği program ve ajanslarına aday ülke statüsüyle Türkiye’nin katılımı, İstanbul, İKV, 2001.

Avrupa Birliği yolunda bilgi toplumu ve e-Türkiye, İstanbul, TÜSİAD, 2001.

Avrupa Birliği’ne aday ülkeler kıyaslama raporu, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Ankara, 2002.

Avrupa Topluluğu ve Türkiye, 2. bs., [Ankara], T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, 1993.

Baysal, Jale, “**Cumhuriyet Dönemi’nde Türk Kütüphaneciliği’nin gelişmesi**”, **Cumhuriyet’in 50. yılına armağan**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1973.

Bozkurt, Veysel, **Enformasyon toplumu ve Türkiye**, İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2000.

BRAVA, [Çevrimiçi] <http://www.cultivate-int.org/issue2/brava/>, 16 Aralık 2002.

Brite-Euram, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/brite-euram/home.html>, 15 Kasım 2002.

Bulaç, Ali, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, İstanbul, Eylül Yayınları, 2001.

Canbolat, İbrahim S., **uluslarüstü siyasal sistem: Avrupa Topluluğu-AB örneği**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1994.

Carbo, Toni, “**Information policy and US National Information Infrastructure**”, **Information policy in the electronic age**, ed. Maureen Grieves, London, Bowker Sour, 1998.

CELIP, [Çevrimiçi] <http://www.eblida.org/celip/projects/proj.htm>, 20 Ocak 2002.

Collins concise dictionary, 3rd ed., Wrotham, England, Harper Collins Publishers, 1995.

Cost, [Çevrimiçi] <http://cost.cordis.lu/src/home.cfm>, 16 Şubat 2003.

Covax, [Çevrimiçi] <http://www.covax.org/primer.htm>, 17 Aralık 2002.

Culture 2000, [Çevrimiçi]
http://europa.eu.int/comm/culture/eac/c2000condition_en.html, 21 Ekim 2002.

Çapar, Bengü, “**Bilgi çağında Türkiye’nin bilgi erişim sorunları**”, **Kütüphane-enformasyon-arşiv alanında yeni teknolojiler ve TÜRKMARC sempozyumu bildiri metinleri: 1-4 Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi**, haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1991.

Çapar, Bengü, “**Bilgi politikası**”, **IFLA 1995’e doğru Türk kütüphaneciliği sempozyumu ve I. Türk Kütüphaneciler Derneği Genel Konferansı Bildirileri**, Ankara, TKD, 1997.

Çapar, Bengü, “**Türkiye’de bilgi politikası ve kullanıcılar**”, **Kültür politikaları ve...: 34. Kütüphane Haftası bildirileri (30 Mart-5 Nisan 1998, Ankara)**, Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1998.

Çelenkoğlu, Ersin, “**Avrupa Birliği ve Türkiye**”, **Türk Kütüphaneciliği**, 14:1, 2000.

Davenport, Thomas H., **İş dünyasında bilgi yönetimi**, Laurance Prusak, İstanbul, Rota yayınları, 1998.

DELOS Network of Excellence on Digital Libraries, [Çevrimiçi] <http://delos-noe.iei.pi.cnr.it/>, 16 Aralık 2002.

DIGICULT, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/ist/ka3/digicult/home.html>, 18 Aralık 2002.

EBLIDA Constitution, [Çevrimiçi] www.eblida.org/eblida/constitution.htm, 20 Ocak 2002.

EBLIDA Projects, [Çevrimiçi] <http://www.eblida.org/projects/projects.htm>, 21 Ocak 2002.

EBLIDA Strategy for the Future, [Çevrimiçi] Elektronik adres: www.eblida.org, 21 Ocak 2002.

EBLIDA Strategy for the Future, [Çevrimiçi] www.eblida.org, 5 Mart 2003.

EBLIDA Strategy for the Future-Outline Plan, November 2000, [Çevrimiçi] www.eblida.org, 20 Ocak 2002.

ECHO – European CHronicles On-line, [Çevrimiçi] <http://www.cultivate-int.org/issue1/echo/>, 17 Aralık 2002.

Eğitim işbirliğinde Avrupa boyutu Socrates ve Türkiye, Ankara, 26 Mart 2000. (AEGEE-Avrupa Öğrencileri Forumu İstanbul ve Ankara üyeleri tarafından hazırlanmıştır.)

ERA oluşturulmasının ardındaki temel etkenler, [Çevrimiçi] http://www.fp6.org.tr/tr/0_sayfa_ortakSayfa.asp?hangiSayfaID=6, 15 Şubat 2003.

Erkan, Hüsnü, **Bilgi toplumu ve ekonomik gelişme**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998.

ESPRIT, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/esprit/home.html>, 15 Kasım 2002.

eTürkiye, [Çevrimiçi] www.e-Türkiye.gov.tr, 25 Mart 2002.

EUREKA, [Çevrimiçi] <http://www.eureka.be/ifs/files/ifs/jsp-bin/eureka/ifs/jsps/publicHome.jsp>, 16 Kasım 2002.

Gülle, Tayfun, “**Türk Bilim Politikası ve ulusal enformasyon sistemi: gelişmekte olan ülkeler açısından sosyolojik bir yaklaşım**”, Kütüphane-enformasyon-arşiv alanında yeni teknolojiler ve TÜRKMARCO sempozyumu bildiri metinleri: 1-4

Ekim 1991, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, haz. Hasan S. Keseroğlu. İstanbul, Türk Kütüphaneciler Derneği, 1991.

Harrod's librarians' glossary, compiled by Ray Prytherch, 8th ed., Hants, England, Gower, 1995.

Headrick, Daniel R., **Enformasyon çağı: akıl ve devrim çağında bilgi teknolojileri 1700-1850**, çev. Zülal Kılıç, İstanbul, Kitap yayınevi, 2002.

IDA,[Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/ISPO/ida/jsps/index.jsp?fuseAction=home>, 15 Kasım 2002

Iljon, Ariane, "The International perspective-the European Union experience in the Library co-operation", **The Journal of Academic Librarianship**, vol.24;2, 1998.

Information Society Promotion Office, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/ISPO/basics>, 28 Ocak 2002.

Internet Action Plan, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/ist/ka3/iap.html>, 12 Kasım 2002.

Johnson, Rosalind, "The EU's Telematics for Libraries programme: an assessment", **Information Services & Use**, No: 20, 2000.

Kalkınma planı ikinci beş yıl (1968-1972) özet, Ankara, Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Genel Müdürlüğü, [1967].

Karluk, Rıdvan, **AB ve Türkiye**, İstanbul, İMKB, 1996.

Keenan, Stella; Johnston, Colin, **Concise dictionary of library and information science**, London, Bowker Saur, 2000.

Keseroğlu, Hasan S., **Halk kütüphanesi politikası ve Türkiye Cumhuriyeti'nde durum**, İstanbul, TKD İstanbul Şubesi, 1989.

Leonardo da Vinci, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/comm/education/leonardo.html>, 20 Ekim 2002.

MACS, [Çevrimiçi] <http://infolab.kub.nl/prj/macs/>, 16 Aralık 2002.

Merola, Giovanna, "Overview of the Telematics for Libraries Programme: key issues and achievements", Consolidating the European Libraries Space Conference Proceedings. 17th – 19th November 1999 Luxemburg, [Çevrimiçi] www.cordis.lu/libraries/events/fp4ce/speech/merola.html, 25 Ocak 2002.

Mizzi, Robert, "The European Union, libraries, and the Internet", **Current Studies in Librarianship**, spring/fall, 1997.

Mohamed, Oli, “National policy for library and information services”, **International Library Review**, 21, 1989.

Moore, Nick, “Enformasyon politikalarına küresel bakış”, **Türk Kütüphaneciliği**, 14: 60, 2000.

The Oeiras Manifesto The Pulman Agenda for e-Europe, www.pulmanweb.org, 31 Mart 2003.

Pak, Namık Kemal, **Yeni milenyumda bilim-teknoloji politikaları: stratejik yaklaşım**, Kahramanmaraş, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2001.

PROMISE, [Çevrimiçi] <http://www.stakes.fi/promise/index.html>, 15 Kasım 2002.

PULMAN, [Çevrimiçi] <http://www.pulmanweb.org/about/about.htm>, 22 Ocak 2002.

Pulman-XT Projesi ve Türkiye, [Çevrimiçi] www.kutuphaneci.org.tr, 31 Mart 2003.

Pulman-XT Türkiye Ulusal Toplantısı sonuç bildirgesi, **Türk Kütüphaneciliği**, 16:4, 2002.

Püskülloğlu, Ali, **Türkçe Sözlük**, İstanbul, YKY, 1995.

Renardus - The Academic Subject Gateway Service in Europe, [Çevrimiçi] <http://renardus.sub.uni-goettingen.de/>, 19 Ekim 2002.

Sağlamtunç, Tülin, **Çağdaş kütüphanecilik ve düşünce özgürlüğü üzerine...**, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim, 1994.

Sandıklı, Atilla, **Türkiye’nin dış politikasında Avrupa Birliği ve alternatifleri**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2001.

SCHEMAS (Forum for Metadata Schema Implementers), [Çevrimiçi] <http://www.schemas-forum.org/>, 18 Ekim 2002.

Socrates, [Çevrimiçi] <http://europa.eu.int/comm/education/socrates.html>, 20 Ekim 2002.

Soysal, Özer, “Cumhuriyet ve kütüphaneciliğimiz 1923’ten 1963’e”, **Kütüphanecilik Dergisi: belge bilgi kütüphane araştırmaları**, No:1, 1987.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Birinci beş yıllık kalkınma planı: 1963-1967, Ankara, DPT, 1964.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Üçüncü beş yıllık kalkınma planı: 1973-1977, Ankara, DPT, 1973.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Dördüncü beş yıllık kalkınma planı: 1979-1983, Ankara, DPT, 1979.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Beşinci beş yıllık kalkınma planı: 1985-1989, Ankara, DPT, 1985.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990-1994, Ankara, DPT, 1989.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. Yedinci beş yıllık kalkınma planı 1996-2000, Ankara, DPT, 1995.

Tonta, Yaşar, “Türkiye’de bilgi hizmetleri ve Internet: temel sorunlar ve politika geliştirme”, **Türk Kütüphaneciliği**, 11:3, 1997.

Tonta, Yaşar, “**Ulusal bilgi ağları ve ULAKBİM**”, **33. Kütüphane haftası bildirileri**, haz. Bülent Yılmaz, Ankara, TKD, 1997.

Toplu, Mehmet, “**Türkiye’de ulusal enformasyon ve bilim politikaları alanındaki yaklaşımlar**”, **Türk Kütüphaneciliği**, 13:4, 1999.

Tuena, [Çevrimiçi]<http://www.tuena.tubitak.gov.tr>, 28 Şubat 2003.

Türk Bilim Politikası 1983-2003, Ankara, T.C. Devlet Bakanlığı, 1993.

Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde gelişmeler ve gelecek (Sempozyum 3-4 Mayıs 2001 Eskişehir), İstanbul, Türkiye-Avrupa Vakfı, 2001.

Türkiye’nin Altıncı Çerçeve Programı’na katılımı, [Çevrimiçi]
http://www.fp6.org.tr/tr/0_sayfa_ortakSayfa.asp?hangiSayfaID=20, 2 Mart 2003.

Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Politikası: 1997-2003, Ankara, Tübitak, 1997.

Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Politikası: 25 Ağustos 1997 Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurul Raporu, Ankara, TÜBİTAK, 1997.

Türkiye’nin Bilim ve Teknoloji Politikası ve Tübitak’ın Misyonu, Ankara, Tübitak, 1997.

Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Anaplanı sonuç raporu: Tuena.Türkiye Enformasyon Altyapısı Proje Ofisi. Ekim, 1999, [Çevrimiçi]
<http://www.tuena.tubitak.gov.tr>, 28 Şubat 2003.

Ulakbim:Türdok,[Çevrimiçi]
<http://www.ulakbim.gov.tr/hakkimizda/tarihce/turdok.html>, 6 Mart 2003.

Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı 2001-2005, [Çevrimiçi] <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/plan8.pdf>, 25 Ocak 2003.

What is FP6, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/fp6/whatisfp6.htm>, 2 Mart 2003.

What is FP6: activity areas, [Çevrimiçi] <http://www.cordis.lu/fp6/activities.htm>, 2 Mart 2003.

What is FP6: activity areas:IST, [Çevrimiçi]<http://www.cordis.lu/fp6/ist.htm>, 2 Mart 2003.

Yılmaz, Bülent, “Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye’de halk kütüphaneleri: niceliksel bir karşılaştırma”, **Türk Kütüphaneciliği**, 15:4, 2001

Yılmaz, Bülent, **Avrupa Birliği sürecinde PULMAN projesi ve Türk halk kütüphaneleri oluşum raporu-I**, [Mayıs], 2002.

Yontar, Aysel, “**Bilgi çağı ve Türkiye’deki bilgi hizmetlerinin planlanması: kavramsal bir yaklaşım**”, **Jale Baysal’a armağan**, haz. Hasan S. Keseroğlu, İstanbul, Yapı Tasarım Üretim; İst. Üniv. Ed. Fak. Kütüphanecilik Bölümü, 1993.

Youth for Europe, [Çevrimiçi] <http://www.youthforeurope.org/>, 20 Ekim 2002